

***MARTIAL LAW —
CHALLENGES IN
MODERN SCIENCE***

**Abstracts of XXXI International Scientific
and Practical Conference
Poland, Warsaw**

**Poland, Warsaw
12 – 13, April 2022**

UDC 001.1

BBK 29

The 31st International scientific and practical conference «Martial Law — Challenges in Modern Science» (April 12-13, 2022) Myśl Naukowa, Poland, Warsaw. 2022. 124 p.

ISBN 978-8-3215-1571-7

The recommended citation for this publication is:

Petrov P. Learning Styles and Strategies // Martial Law — Challenges in Modern Science. Abstracts of the 31st International scientific and practical conference. Myśl Naukowa, Poland, Warsaw. 2022. Pp. 39- 43. URL: <http://el-conf.com.ua/>.

Science editor:

Solodka N.V.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Reviewers:

Monique Carnaghan

*Associate Professor in Economics in the Department of Economics,
University of Lethbridge, Canada*

Agata Dobosz

*Professor in the Department of Management and Business, Kozminski
University*

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: el-conf@ukr.net

homepage: <http://el-conf.com.ua>

©2022 Myśl Naukowa

©2022 Authors of the articles

CONTENT

<i>Andreeva O.</i> PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FUNDAMENTALS OF THE ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS	5
<i>Anniuk D., Kravchuk R.</i> UKRAINE'S ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION IN 2022: ANALYSIS OF EU STATUTORY DOCUMENTS AND EXPERIENCE OF ENLARGEMENT OF THE UNION	9
<i>Biletska A.</i> ACTIVATION OF COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF NUS BY PROBLEMATIC TEACHING METHODS	15
<i>Bunyak O.</i> EVALUATION OF WINTER OAT SAMPLES FOR ADAPTABILITY AND WINTER RESISTANCE IN THE CONDITIONS OF THE NORTHERN FOREST STEPPE OF UKRAINE.....	21
<i>Voloshyn O., Voloshyn V., Yara M.</i> ASSESSMENT OF THE LEVEL OF DISEASE OF THE DIGESTIVE SYSTEM AND MUSCULOSKELETAL SYSTEM IN CHILDREN AND ADOLESCENTS	29
<i>Voloshyn O., Voloshyn V., Smereka Kh.</i> ASSESSMENT OF REGIONAL SPECIFICS OF THE DISEASE RATE OF THE CARDIOVASCULAR SYSTEM AND RESPIRATORY SYSTEM	33
<i>Dzebliuk A., Radomska V.</i> ART OBJECTS IN THE SUBJECT-SPATIAL DESIGN OF MEDICAL INSTITUTIONS.....	36
<i>Doroshenko D.</i> THE RELATIONSHIP BETWEEN MATHEMATICS AND PHYSICS	40
<i>Kaydrovych Kh.</i> SMALL ENTERPRISES AS THE BASIS OF SMALL BUSINESS, THE ESSENCE OF A SMALL ENTERPRISE FOR ECONOMIC DEVELOPMENT	44
<i>Kachmar T., scientific adviser Fedorchuk Ye.</i> MODELING BY MACHINE LEARNING MEANS OF INTERACTION OF FACE MOVEMENTS WITH MOBILE DEVICE	48
<i>Kirillova E.</i> FEATURES OF THE FORMATION OF CRITICAL THINKING IN PRIMARY SCHOOL	51

<i>Kovalskiy A.</i> THEORETICAL, LEGAL CHARACTERISTIC OF THE CONCEPT «CIVIL CERVANT»	56
<i>Kots S., Kots V., Boyko K.</i> HIDDEN DEPRESSION	61
<i>Marenych A.</i> GROUNDS FOR TERMINATION OF JOINT OWNERSHIP.....	66
<i>Mykhailovska O.</i> INVESTIGATION OF PROPERTIES OF SOIL AND WASTE MIXTURES OF OIL AND GAS INDUSTRY.....	70
<i>Nakonechna T.</i> FINANCIAL STATE OF UKRAINE IN THE MINDS OF THE MILITARY.....	73
<i>Obaranchuk D.</i> APPLICATION OF INTONATION METHODS OF TEACHING IN LESSONS OF UKRAINIAN LITERATURE.....	78
<i>Ogiyevska R.</i> THE KOCHUBEY FAMILY IN THE HISTORY OF BATURIN XVII-XIX CENTURIES	82
<i>Prokopiak M.</i> IMPROVING THE DECISION-MAKING SYSTEM IN THE CONTEXT OF EFFICIENCY INCREASE MANAGEMENT ACTIVITIES AT ENTERPRISES	88
<i>Tyshkivska A.</i> THE CONSTITUTIONAL PRINCIPLE OF THE RULE OF LAW IN UKRAINIAN LEGAL SCIENCE AND PRACTICE.....	91
<i>Tkachenko A.V.</i> BRITISH JOURNALISM DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR. CROSS-MEDIA ANALYSIS	95
<i>Chervonenko K.</i> PROFESSIONAL CULTURE AS AN IMPORTANT COMPONENT OF SOCIAL WORKERS' PROFESSIONAL TRAINING.....	99
<i>Yurchyshena A.</i> LEGAL REGULATION OF HUMAN DEATH.....	104
<i>Prokopyshyn O., Trushkina N.</i> AGROCLUSTERS AS A NETWORK FORM OF PARTNERSHIP: THE EXPERIENCE OF POLAND.....	107
<i>Kharmak M. M., BY BATURINA</i> BIOGRAPHY BORN PETER GLADKOGO	115

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Андрєєва О.Ю.

*ст. викладач кафедри мовної підготовки
Запорізький державний медичний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Анотація: У статті досліджено проблеми адаптації іноземних студентів в освітній простір закладів вищої освіти України. Проблема, яка порушена у статті, це проблема вдосконалення системи підготовки фахівців для зарубіжних країн. На основі узагальнення психолого-педагогічних досліджень з проблеми виявлено особливості інноваційних процесів у професійній підготовці майбутнього фахівця з контингенту іноземних студентів на сучасному етапі реформування і модернізації вітчизняної вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: адаптація, комунікативні уміння, психолого-педагогічні засади

Загальною метою міжнародної діяльності нашої країни в галузі освіти є її інтеграція як рівноправного партнера у світову освітню спільноту, вдосконалення та авторитету національної системи освіти з урахуванням міжнародного досвіду. Статистика свідчить, що контингент студентів-іноземців, що приїждять на навчання до України неухильно зростає. Тому проблема вдосконалення системи підготовки фахівців для зарубіжних країн набуває особливого значення з урахуванням світових тенденцій розвитку вищої освіти.

Підготовка кваліфікованих кадрів для зарубіжних країн є одним зі шляхів інтеграції України у світовий освітній простір. Основою здобуття освіти іноземними громадянами в українських ЗВО є система підготовки з мови навчання, певний рівень володіння якою необхідний для формування навчально-професійних умінь, і умінь спілкуватися в особистісно значущих сферах життєдіяльності.

Студенти немовних спеціальностей складають найбільш

численну групу іноземців, які навчаються у закладах вищої освіти України. І вже на початковому

етапі (підготовчий факультет або перший курс) іноземні студенти мають володіти мовою навчання на достатньому рівні, що має забезпечити їх повноцінне входження в соціокультурний простір України, зокрема в освітнє середовище ЗВО. Проте результати вступних тестувань з мови навчання (якою може бути українська чи російська), найчастіше свідчать про низький (рідше просто недостатній) рівень сформованості вмінь володіння всіма видами мовленнєвої діяльності. І тут на перший план виходить питання адаптації іноземних студентів. Саме поняття «адаптація» (від латинського «adaptacio» – пристосування) виникло в біології і в широкому значенні розуміється як пристосування до умов навколишнього середовища. Більшість психологічних теорій адаптації розглядають її як процес узгодженості, приведення у рівновагу системи «особистість – середовище». З позицій поведінкового пристосування трактує адаптацію концепція біхевіоризму. У ній під адаптацією розуміють процес (або стан, який досягається в результаті цього процесу) фізичних, соціально-економічних, організаційних змін у груповій поведінці, соціальних відносинах або культурі. Адаптація у широкому сенсі визначається як особлива форма відображення людиною систем зовнішнього та внутрішнього середовища, що полягає у тенденції до встановлення з ними динамічної рівноваги. Розкриваючи зміст явища адаптації, психологи розуміють його, перш за все, як сталий процес активного пристосування до умов соціального середовища. Таким чином, адаптація до освітнього середовища ЗВО є однією з форм пристосування студентів. Вона має ті ж компоненти, що і будь-який інший адаптивний процес. Іноземні студенти, маючи специфічні етнічні та психологічні особливості, змушені долати бар'єри різного роду (наприклад, психологічні, соціальні тощо), освоювати нові види діяльності і форми поведінки.

Адаптація іноземних громадян до нових соціокультурних умов при вступі до заклада вищої освіти є основним чинником, що впливає на ефективність освітнього процесу. Проблеми адаптації

іноземних студентів до умов навчання в нерідному мовному та соціокультурному середовищі вивчали І. Добрянський, М. Вітковська, І. Троцук.

В перші місяці навчання студентам-іноземцям треба опанувати великий обсяг знань чужою мовою, що включають повторення тем більшості предметів на нерідній мові та оволодіння новими знаннями, іноді новими предметами. Все це призводить до значних навчальних та психологічних навантажень, які лягають на плечі іноземних студентів. У цей час вони повинні ознайомитися зі звичаями та традиціями України, нормами поведінки, етикетом. Основні труднощі іноземних студентів пов'язані з тим, що вони ще не пристосовані до здобуття вищої освіти в іншомовному середовищі. Саме тому студентів-іноземців треба забезпечити необхідним багажем знань, правилами спілкування та комунікативного обміну. У зв'язку з цим, існує потреба не тільки розвивати у студента впевненість у собі, прагнення розширювати інтелектуальний та особистісний потенціал, а і впевнено себе почувати в новому соціокультурному середовищі, вміння спілкуватися на нерідній мові з представниками нашої культури.

При роботі з іноземними студентами, які щойно приїхали до України, викладач обов'язково має враховувати багатонаправленість національних культур, цінностей, норм, традицій. Розуміння, усвідомлення викладачем особливостей національних культур студентів (які приїжджають на навчання з багатьох країн) допомагає йому забезпечити найкращі педагогічні умови для навчання іноземних студентів, здобуття ними професійних навичок, розвиток їхньої особистості. На цьому етапі психологи також радять викладачам враховувати вікові особливості та відмінності студентів.

Проблема недостатнього рівня підготовки стосується не лише студентів, які вже пройшли навчання на підготовчому факультеті, рівно так і тих, хто вступає до українських закладів вищої освіти без навчання на підготовчому факультеті (громадяни Узбекистану, Туркменістану, Азербайджану тощо). Що стосується останніх,

рівень їхньої мовної підготовки, з однієї сторони, такий, що вони не потребують навчання на підготовчому факультеті в повному обсязі, а з іншої, вони не можуть брати повноцінну участь у навчальному процесі через недостатній рівень володіння мовою (навіть загальнолітературною, не кажучи вже про майже нульовий рівень володіння навичками спілкування в навчально-професійній сфері, що є набагато гіршим, бо вони необхідні для засвоєння спеціальних дисциплін (які вводяться майже одразу на першому курсі). Що стосується студентів, які вже пройшли навчання на підготовчому факультеті, ця проблема не стоїть так гостро. Річ у тому, що під час навчання на підготовчому факультеті вони вивчають мову спеціальності. А найважчим для викладача і для студентів є те, що в одній групі опиняються студенти, які пройшли навчання на підготовчому факультеті, і студенти-вихідці з країн СНД (перші володіють навичками спілкування в навчально-професійній сфері, а останнім маже до завершення навчання в університеті дуже важно «наздагнати» їх, тому вони дуже часто перебувають у стані стресу). У такій ситуації викладач має бути не лише педагогом, а й досвідченим методистом (бо студентам, які приїхали з Узбекистану, Туркменістану, Таджикистану, треба під час уроку приділяти більше уваги, розробляти для них індивідуальні завдання) і психологом (щоб кожен студент у подібних «змішаних» групах почувався впевнено, що є безумовною складовою адекватного сприйняття інформації, яку далі вони отримуватимуть на основним кафедрах).

Сучасні засади особистісно орієнтованого навчання розроблено Є. Голобородько, О.О. Леонтьєвим, Г.Михайловською, Ю. Пассовим. Процес адаптації відбувається під впливом низки факторів: об'єктивносціальних, соціально-психологічних, психофізіологічних, тому адаптація розглядається як комплекс мовного, соціально-психологічного, дидактичного, академічного та інших видів пристосування до нових умов життя (А. Зінковський, Н. Шафажинська). Найбільш важливим для студентів видом адаптації є академічна, її результат становить академічна адаптованість, тобто рівень сформованості комунікативних умінь і

навичок, які дозволяють студенту на 100 % реалізовувати освітні потреби.

Література:

1. Моргунова, Н. С. (2015). Мовне портфоліо як інструмент самооцінки досягнень студентів у процесі навчання української мови як іноземної. Педагогіка та психологія, 51, 66-75.
2. Фурман А.В. Психодіагностика особистісної адаптивності // Наукове видання. – Тернопіль:Економічна думка, 2000.

ВСТУП УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В 2022 РОЦІ: АНАЛІЗ СТАТУТНИХ ДОКУМЕНТІВ ЄС ТА ДОСВІДУ РОЗШИРЕННЯ СОЮЗУ
UKRAINE'S ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION IN 2022: ANALYSIS OF EU STATUTORY DOCUMENTS AND EXPERIENCE OF ENLARGEMENT OF THE UNION

Аннюк Д.В.,

студент економічного факультету

Кравчук Р.С.,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту і маркетингу

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника

м. Івано-Франківськ, Україна

Анотація: Наукові тези присвячені характеристичі євроінтеграційної діяльності України та дослідженню перспектив вступу України до Європейського Союзу у 2022 році, зважаючи на ситуацію в Україні.

Ключові слова: Європейський Союз, європейська інтеграція України, євроінтеграційний процес, розширення Європейського Союзу.

Annotation: Scientific theses are devoted to the characteristics of Ukraine's European integration activities and the study of the prospects of Ukraine's accession to the European Union in 2022, given the situation in Ukraine.

Keywords: *European Union, European integration of Ukraine, European integration process, enlargement of the European Union.*

Актуальність теми. Вступ України до Європейського Союзу – складний, багатоступінний та поступовий процес. Зовнішня політика нашої держави давно розвивається у даному напрямку. В умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну питання євроінтеграції набуло нового значення і стало одним з найгостріших за всі попередні роки. Зважаючи на актуальність цього питання зараз, вважаємо що доцільним буде провести дослідження можливості вступу України до ЄС в умовах війни, оскільки дане питання наділене вагомим суспільним інтересом в даний момент.

Виклад основного матеріалу

Визначення можливості країни приєднатись до Європейського Союзу здійснюється на основі Копенгагенських критеріїв, розроблених у поєднанні з критеріями, визначеними у Маастрихтському договорі.

I. Географічні критерії

Стаття 49 Договору про утворення Європейського Союзу або Маастрихтський договір визначає, що будь-яка європейська країна, яка поважає принципи ЄС, може подавати заявку на приєднання. Про приєднання до ЄС неєвропейських країн не згадується, але з відомих прецедентів відмови Марокко та переговорів про найтіснішу інтеграцію Ізраїля свідчать про неможливість приєднання неєвропейських країн. Однак, існують різні визначення «європейськості», й питання приналежності країни до Європи є «предметом політичних дискусій» Європейської Комісії, і, що важливіше Ради [1].

II. Політичні критерії:

1. Демократичність.

Дієве демократичне правління має забезпечувати рівне право для всіх громадян країни брати участь в політичних процесах ухвалення рішень на всіх рівнях влади, від місцевого самоврядування до національного.

2. Верховенство права

Верховенство права передбачає, що орган державної влади може діяти лише в рамках справедливих законів, прийнятих у встановленому порядку. Призначення цього принципу полягає в захисті від сваволі влади [2, с. 39].

3. Права людини

Права людини «невід'ємні» і належать всім людям, тобто ними не можна наділити, їх неможливо надати, обмежити, обміняти, або продати (наприклад, людина не може продати себе в рабство). До них належать право на життя, право бути притягнутим до судової відповідальності лише відповідно до законів, які існували на момент скоєння злочину, право бути вільним від рабства і право на свободу від катувань.

4. Повага та захист прав меншин

Члени національних меншин повинні мати можливість зберегти свою культуру і мати право на свою рідну мову (наскільки це не суперечить дотриманню прав інших людей, а також демократичним процедурам та загальній законності), вони також не повинні страждати від будь-якої дискримінації [3, с. 67-68].

III. Економічні критерії

Економічні критерії, в широкому сенсі, вимагають наявності ринкової економіки та здатності виробників витримати конкуренцію в рамках Союзу. Європейська система обмінних курсів використовувалась для підготовки як нових країн так і дійсних членів для приєднання до Євросоюзу [4].

IV. Юридична гармонізація

Останнім критерієм, який не належить до Копенгагенських, є вимога, аби всі майбутні члени узгоджували своє законодавство з Європейськими актами, також відомими як доробок спільноти. При підготовці до кожного приєднання, доробок розбивається на окремі розділи, кожний з яких відноситься до окремої галузі [4].

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом була підписана 21 березня 2014 року – політична частина та 27 червня цього ж року – економічна, набула чинності з 1 вересня 2017 року. Даний нормативно-правовий акт закріпив принципи «політичної асоціації та економічної інтеграції», проте, на нашу

думку, не є фактом чи доказом того, що вступ України до ЄС відбудеться найближчим часом. Угоду не варто розглядати як перебування нашої держави як країн-членів ЄС, оскільки вона задає швидше основи напрямку внутрішньої політики України та фокусування на європейських цінностях [2, с. 80].

Віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Ольга Стефанішина заявила у вересні 2021 року, що загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом становить 58%.

Відзначається, що найбільший прогрес за весь час виконання Угоди досягнуто в сферах: підприємництво (83%), статистика і обмін інформацією (84%), держзакупівлі (85%), гуманітарна політика (54%), технічні бар'єри в торгівлі (85%), юстиція, свобода, безпека, права людини (87%) і політичний діалог, національна безпека і оборона (89%).

Серед усіх 24 сфер найменший прогрес досягнутий у сфері: фінансового співробітництва та боротьби з шахрайством (24%), соціальної політики і трудових ресурсів (43%) і транспорті, транспортній інфраструктурі, поштових та кур'єрських послуг (44%) [5].

Виходячи із заяви віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, наша держава ще не до кінця виконала всі вимоги, визначені у Угоді про асоціацію з ЄС, що унеможливило прийняття України до складу Європейського Союзу.

28 лютого 2022 року президент України Володимир Зеленський, разом із прем'єр-міністром України Денисом Шмигалем та спікером Верховної Ради України Русланом Стефанчуком було підписано заявку на членство України у Європейському Союзі.

1 березня Європарламент затвердив резолюцію, яка рекомендує державам-членам ЄС працювати над наданням Україні статусу кандидата на вступ [6].

Якщо проаналізувати попередній досвід розширення Європейського Союзу, то слід відмітити, що зазвичай процес

прийому країн триває протягом великого проміжку часу, переважно – протягом одного чи кількох років [7]. Крім того, при розширенні ЄС не було прецедентів вступу країн, які перебували у стані війни, оскільки основою Європейського Союзу є стабільність у всіх сферах, що неможливо реалізувати, якщо хоча б одна країна-член перебуває у стані війни.

Аналізуючи вищезазначене, ми вважаємо, що приєднання України до ЄС зараз не є можливим, хоч і вступ України до ЄС відбувається за прискороною процедурою, проте це не гарантує нам швидкого і гарантованого вступу до Європейського Союзу, оскільки Україна не до кінця виконала умови, визначені Угоді про асоціацію з ЄС, та й історичний досвід свідчить, що приєднання країни до Європейського Союзу є процесом тривалим і ретельним, так як Європейський Союз вирізняється своєю стабільністю в економічному плані і приєднання будь-якої країни чи групи країн не повинно порушувати існуючої рівноваги всередині Союзу.

Висновки. Європейська інтеграція України триває вже протягом багатьох років і на цьому шляху Україна вже зробила великі кроки для приведення внутрішньої політики і економіки у відповідність до вимог ЄС, проте цей процес ще далекий від свого логічного завершення, що позначається на можливості приєднання до ЄС. Зараз же, в стані війни, вступ України до ЄС у 2022 році є малоімовірним, оскільки це становище нестабільності та руйнування економіки, що буду обтяжувати членство України в ЄС, тому ми вважаємо, що вступ України до Європейського Союзу відбудеться, проте не в найближчому році, хоча це звісно залежить і від зовнішньополітичної ситуації в Україні і від розвитку України в найближчому майбутньому.

Література:

1. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства). Дата звернення – 12.04.2022. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.
2. Яковюк І. В. Право Європейського Союзу : основи теорії: підручник. Харків : Право, 2019. 360 с.

3. Петров Р. А. Право Європейського Союзу : підручник. Вид. 10-ге, змінене і допов. Харків : Право, 2021. 484 с.

4. Стаття Копенгагенські критерії. Дата звернення – 12.04.2022. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D0%B3%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D1%97.

5. Стаття «Стефанішина: Україна виконала Угоду про асоціацію на 58%». Дата звернення – 12.04.2022. Режим доступу: <https://www.euointegration.com.ua/news/2021/09/22/7128103/>.

6. Стаття Пришвидшений вступ України до Євросоюзу. Дата звернення – 12.04.2022. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D1%88%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B2%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_%D0%B4%D0%BE_%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D1%83.

7.Стаття Розширення Європейського Союзу. Дата звернення – 12.04.2022. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D1%88%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%A1%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D1%83.

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ В УМОВАХ НУШ ПРОБЛЕМНИМИ МЕТОДАМИ НАВЧАННЯ

Білецька А.В.,

студентка факультету

педагогіки, психології та мистецтв

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка

м. Кропивницький, Україна

Анотація. У статті проаналізовано методи та принципи активізації пізнавальної діяльності учнів в умовах НУШ за допомогою проблемного навчання. Наведена класифікація методів проблемного навчання в умовах НУШ. Охарактеризовано рівні активності учня в пізнавальній діяльності та визначені основні показники ефективності проблемного навчання та його переваги. Говориться про те, що застосування проблемних ситуацій у навчальні школярів формує творчу особистість, здатну логічно мислити, знаходити рішення в різних проблемних ситуаціях, здатну систематизувати і накопичувати знання, здібну до самоаналізу та саморозвитку.

Ключові слова: *проблемне навчання, проблемна ситуація, проблемна ситуація, проблемна задача, проблема, рівні проблемності, принципи проблемності, пізнавальна діяльність, активізація пізнавальної діяльності, проблемними методами навчання.*

Постановка проблеми. Основне завдання вчителя в кожному класі є активізація пізнавальної діяльності. Тому кожного разу під час розгляду навчальної програми вчителі повинні спочатку вирішувати фундаментальні завдання, як найкраще організувати передачу нового матеріалу - повідомлення, евристичний діалог, відкриття, рефлексію, розв'язання проблем, самостійна робота. Необхідно перетворити кожен урок на урок спілкування, рефлексії, в якому істина проявляється як суперечка про істину і як діалог.

Головна мета Концепції НУШ – створити приємну школу навчання, де діти не лише здобувають знання, а й знають, як їх застосовувати у своєму житті. Концепція НУШ передбачає перед

сучасною початковою школою: вчити учнів самостійно здобувати знання, розвивати їх уміння застосовувати знання на практиці, керувати потоком інформації, розвивати прагнення до творчого мислення та пізнавальної самостійності [4].

Активність, як цілеспрямована, інтенсивна діяльність, розглядається сучасними вчителями як головна і першочергова передумова творчого та всебічного навчання. Цю роль виконує пізнавальна діяльність. Приділяючи пильну увагу питанням мобільності та пізнавальної самостійності учнів у процесі навчання, інтерес до знань характерний для сучасного періоду розвитку Нової української школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У 70-80 рр. ХХ ст. концепцію проблемного навчання розвивали І. Лернер, М. Скаткін, А. Матюшкін, М. Махмутов. В Польщі - В.Оконь. Сутність цієї концепції, на думку одного з видатних теоретиків і практиків проблемного навчання В. Оконя, полягає в тому, що «проблемне навчання ґрунтується не на передачі готової інформації, а на отриманні учнями певних знань і умінь шляхом вирішення теоретичних і практичних проблем» [10, с. 222].

Особливості активізації пізнавальної діяльності учнів проблемними методами навчання в школі були висвітлені і в працях сучасних науковців Д. Бабовалова, Л. Данилова, М. Карпушина, Л. Мосійчук, С. Сітаров, О. Трегуб, Т. Форостюк.

Метою статті є характеристика активізації пізнавальної діяльності учнів в умовах НУШ проблемними методами навчання.

Виклад основного матеріалу. Проблемне навчання – це створення серії проблемних ситуацій та управління діяльністю учнів для самостійного розв’язання навчальних завдань [12, с. 69].

До основних понять проблемного навчання молодших школярів С.А. Сітаров відносить: «проблемну ситуацію», «проблемне завдання», «проблему», «проблемність» («рівені проблемності», «принцип проблеми»), «проблематизація». [11, с. 219].

У контексті НУШ проблемне навчання - це система організації взаємодії вчителя та учня для забезпечення досягнення цілей навчання.

Методи проблемного навчання в умовах НУШ класифікуються відповідно до мети навчання. **За способом вирішення проблемних завдань.**

- постановка проблеми, коли вчитель самостійно ставить задачу та самостійно її розв'язує;
- спільне навчання – вчителі самостійно ставлять проблеми та вирішують проблеми разом із учнями;
- дослідницьке – вчителі ставлять запитання, а учні самостійно їх вирішують;
- творче навчання - коли учні самостійно ставлять проблеми та знаходять рішення [3].

Залежно від **способу подання навчального матеріалу** і наскільки активні учні, існує шість методів: монологічний виступ, міркування, діалог, евристичний навчальний, дослідницький та метод програмованих завдань.

Перші три групи методів представляють варіанти надання вчителями навчальних матеріалів, а останні три групи – варіанти організації самостійної навчальної діяльності учнів. Кожен із цих методів передбачає підвищену активність учнів і, отже, підвищення труднощів у навчанні.

За характером взаємодії й розподілу активності вчителя та учнів існує п'ять способів організації навчального процесу – бінарні методи, при якому певний метод навчання відповідає його методу навчання: повідомлення, виконання, пояснювальний, репродуктивний, інструктивний, практичний, пояснювально-спонукальний, частково-пошуковий, спонукальний, пошуковий.

Для цілей НУШ серед пізнавальної діяльності виділяють такі рівні діяльності учнів:

1. Низький - вчителі обмінюються знаннями, ставлять запитання, дають відповіді, демонструють вирішення проблем, а учні слухають, записують та запам'ятовують інформацію.
2. Середній – завдання розподіляються між вчителями та учнями; учні беруть участь у частині пошуку, час від часу виявляючи інтерес до роботи, творчі елементи, самостійність.
3. Високий – учні активно шукають відповіді самостійно,

пропонують власні рішення проблем, демонструють стійкий інтерес, прагнення та серйозне ставлення до роботи.

У педагогічних дослідженнях активізацію пізнавальної діяльності зазвичай розглядають як організацію сприйняття учнями навчальних матеріалів, коли знання здобуваються шляхом виявлення взаємозв'язку між явищами, зіставлення нової інформації з відомою інформацією, конкретизації, узагальнення та оцінювання освіти розглядає матеріал з іншої точки зору.

З вищесказаного можна зробити висновок, що діяльність – це розумова і фізична діяльність людини, підкріплена свідомою метою, яка позитивно впливає на навколишню дійсність і на неї саму.

Застосування та вдосконалення різноманітних форм і методів навчання сприяють спочатку активізації самого навчального процесу, а потім посиленню пізнавальної діяльності учнів. Критеріями формування активності є ініціативність, працездатність, енергійність, порядність, інтерес до нового, самостійність, наполегливість та креативність.

У ході дослідження Л. Мосійчук виявлено важливі принципи активізації пізнавальної діяльності:

- принципи активізації пізнавальної діяльності - проблемності. Вчителі створюють проблемні ситуації за допомогою дедалі складніших завдань.

- принципи проблемного дослідження. Пізнавальна діяльність носить пошуково-творчий характер, з елементами узагальнення й аналізу.

- принцип взаємонавчання. Розвивати вміння учнів молодших класів аналізувати й узагальнювати вивчені явища, відомості, факти; творчі способи використання цих знань; вміння робити висновки з власних помилок; розвивати та застосовувати набуті та наявні знання та навички.

- принцип персоналізації передбачає використання певних форм і методів навчання відповідно до індивідуальних особливостей і здібностей учнів.

- принципи мотивації. Лише бажання дитини на початку

активної діяльності, а не примус вчителя, може спонукати до вирішення проблем і пізнання нового.

- принцип самонавчання вимагає індивідуалізації пізнавальної діяльності, в основі якої лежить позитивне бажання молодших школярів доповнити й удосконалити наявні знання шляхом самонавчання [8, с.44].

Використання проблемного підходу в навчальному процесі в умовах НУШ є ефективним засобом активізації пізнавальної діяльності учнів. Адже проблемне навчання дозволяє брати участь у роботі класу в цілому, спонукає кожного мислити окремо, а знання свідомо здобуваються шляхом активної роботи. Крім того, головною метою проблемного навчання є збереження в учнів позитивного ставлення до здобуття знань і поглиблений розвиток самостійної пізнавальної діяльності та особистої творчості.

Серед проблемного навчання виділяють: проблемний виклад матеріалу, проблемне навчання та формування культури пізнавальної діяльності, проблемні методи навчання (евристичний, дослідницький, проблемного викладу матеріалу, рольових ігор) [1].

Основними показниками проблемного навчання є: суттєве підвищення якості засвоєння учнями навчального матеріалу, надання можливостей для раціонального використання навчального матеріалу в нових умовах діяльності; формувати в учнів пізнавальні потреби та інтереси, бажання вчитися; виховувати в учнів творчі здібності та емоційно-вольових якостей. Тобто проблемність та активізація навчального процесу взаємопов'язані. Адже основою формування пізнавальних інтересів є систематична активізація розумових сил і вольових здібностей дітей до вирішення навчальних завдань. [14, с. 477].

Слід мати на увазі, що в умовах НУШ проблемне навчання може відбуватися на різних рівнях. Це зумовлено навчальними цілями, віковими та індивідуальними особливостями молодших школярів, змістом матеріалів.

С.А. Сітаров виділив чотири рівні складності навчання:

- вчителі самі ставлять запитання та вирішують їх шляхом активного слухання та обговорення з учнями;

- вчитель ставить запитання, а учень розв'язує його самостійно або під його керівництвом. Вчителі спрямовують учнів до самостійного пошуку рішень (метод часткового пошуку);

- учні ставлять запитання, а вчителі допомагають їх розв'язувати. Розвивати вміння учнів самостійно ставити запитання;

- учні ставлять запитання та самостійно їх розв'язують. Учитель навіть не вказує на проблему: учень має побачити її сам і побачити, сформулювати, дослідити можливості та шляхи її вирішення [11, с. 255].

Правильно організоване проблемне навчання в умовах НУШ є високоефективним засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності.

Висновки. Основною метою активізації пізнавальної діяльності є формування пізнавальної діяльності учнів та підвищення ефективності навчального процесу: чим більше пізнавальної діяльності студенти виявляють, тим краще вони навчаються в умовах НУШ.

Вчителі все більш відповідальні за розвиток рівня мотивації, який вимагається від їхніх учнів. Найважливішими показниками якості навчання слід вважати такі фактори, як інтерес учнів до предмета, їх пізнавальна діяльність, бажання вчитися, щастя перед кожним заняттям, отримання нових знань.

В умовах НУШ перед вчителями покладається завдання вибору методів та засобів, призначених для досягнення продуктивних результатів навчання. У цьому випадку необхідно, щоб учні розуміли, запам'ятовували та за потреби повторювали набуті знання, набули вміння оперувати власними знаннями та застосовувати їх у практиці та повсякденному житті.

Література

1. Бабовалова Д. Методи проблемного навчання як фактор розвитку пізнавальної активності молодших школярів URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/94-vseukra-inska-studentska->

2. Карпушина М. Г. Методи та форми проблемного навчання URL: <http://www.confcontact.com/2016-alyans-nauk/karpushina.htm>

3. Концепція Нової української школи (схвалена рішенням Колегії МОН України 27.10.2016 URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/301-stanovlennya-novo-ukranksko-shkoli>)

4. Методи і прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів: Методичний посібник. /Укладач: Л.М. Мосійчук – Рівне: НМЦ ПТО, 2017. – 53 с.

5. Оконь В. Введение в общую дидактику / Пер. с польс. Л. Г. Кашкуревича, Н. Г. Горина. – М.: Высш. шк., 1990.– 382 с.

6. Сітаров С.А. Теорія навчання: підручник для бакалаврів / С.А. Сітаров. – М.: Юрайт, 2014. – 447 с.

7. Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. / М.Н. Скаткин – М.: Педагогика, 1984 – 96 с.

8. Форостюк Т.В. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів на уроках української мови засобами проблемних завдань і дидактичної гри / Т.В. Форостюк // Молодий вчений – № 4 (44) – квітень, 2017 – С. 474 – 477.

УДК 631.527 : 633.13

Сільськогосподарські науки

ОЦІНКА ЗРАЗКІВ ЗИМУЮЧОГО ВІВСА ЗА АДАПТИВНІСТЮ ТА ЗИМОСТІЙКІСТЮ В УМОВАХ ПІВНІЧНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Буняк О.І.,

заступник директора

з наукової роботи, канд. с.-г. наук

Носівська селекційно-дослідна станція

МПП ім. В.М. Ремесла НААН України

Проведено вивчення зимостійкості зимуючого вівса в умовах північного Лісостепу України. Відмічено здатність до сильного продуктивного куціння зимуючого вівса. Встановлено особливості прояву, мінливості та кореляцій основних цінних господарських ознак у наявних сортозразків.

Ключові слова: *овес зимуючий, вихідний матеріал, гібридизація, добір, сорт.*

Основні площі під вівсом розміщені в областях з помірним та вологим кліматом де його висівають навесні. Зимуючий овес на противагу звичайному навесні не страждає від повітряної посухи, уникає літніх суховіїв та практично не пошкоджується шведською мухою і п'явицею. Раннє дозрівання, високі врожаї зерна і зеленої маси дозволяють використовувати його в зеленому конвеєрі вже рано навесні.

Зимуючий овес – відносно нова в селекційному відношенні культура, занесених до Реєстру сортів рослин придатних для поширення в Україні сортів зимуючого вівса не має. На даний час південь та центр України є основними виробниками зимуючого вівса, посівні площі якого поволі зростають завдяки впровадженню у виробництво сортів української селекції Антей та Отелло. Сорти посухостійкі наслідок добре розвинутої кореневої системи, вегетаційний період складає в середньому 250–255 діб та мають високий коефіцієнт кущіння [1].

Селекційна робота, спрямована на підвищення зимостійкості, імунітету та стійкості до вилягання цієї культури проводиться в країнах Західної Європи і Північної Америки [2].

Основна лімітуюча ознака для вирощування зимуючого вівса в умовах Лісостепу та Полісся України – це збереженість рослин після несприятливих умов перезимівлі, тобто зимостійкість. Його здатність переносити несприятливі умови зими набагато менша ніж в інших зернових культур. Озимі зернові культури відрізняються за зимостійкістю – самим зимостійким є жито, далі пшениця, ячмінь і на останньому місці фізіологи ставлять зимуючий овес. Однак і в сортовому розрізі культур відзначена градація [3].

УМОВИ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

Експериментальні дослідження виконувалися на Носівській СДС у селекційній сівозміні на чорноземі типовому, легкосуглинковому, із середнім забезпеченням елементами живлення і середньокислою реакцією ґрунтового розчину. Попередник – горох. Під основний обробіток ґрунту внесено мінеральне

добриво – нітроамофоска, з розрахунку 200 кг/га. Хімічна прополка проведена в фазу кущення, гербіцидом Пріма™ (0,5 л/га). Погодні умови були відносно сприятливі для вегетації зимуючого вівса. Незначна кількість вологи зумовила задовільний рівень вологості ґрунту для отримання набухання насіння та сходів на 10 – 12 добу після сівби. В зиму рослини вівса увійшли нормально розкущеними – від 2 до 6 стебел.

Зимові умови були досить стресовими для культури зимуючого вівса. Зокрема сильні морози у січні (MIN -16-24⁰ С протягом 6 діб) та у лютому (MIN -16-23⁰ С протягом 6 діб), незважаючи на достатньо високий сніговий покрив (12 - 17 см) призвели до випадання рослин у ділянках. Після весняного відновлення вегетації, достатнє вологозабезпечення з прохолодними температурами сприяли весняному кущенню рослин вівса.

У колекційний розсадник зимуючого вівса включено 11 зразків, з них 1 зразок власної селекції, 5 сортів селекції РФ, 4 сорти – Великобританії, 1- Польщі. Сівбу провели вручну, 2 рядки довжиною 2 метри з міжряддям 0,3 м. Після припинення осінньої вегетації провели оцінювання зразків вівса з визначенням продуктивного кушіння, глибини залягання вузла кушіння, та довжину колеоптиле. Після відновлення весняної вегетації провели оцінку перезимівлі зразків вівса методом прямого підрахунку рослин.

Визначали структурні показники: висота рослин, продуктивне кушіння, довжина волоті, маса зерна з волоті, маса зерна з рослини, маси 100 зерен з рослини, з визначенням статистичних параметрів: середього арифметичного, стандартного відхилення, коефіцієнта варіації, лімітів. Спорідненість варіювання ознак визначали за коефіцієнтом кореляції.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Зимуючі вівси є «дворучками» або близькими до них, тобто вони відносяться до таких форм, які за своєю біологією відрізняються від типових ярих та висіваються з осені. Дослідники [3] вказують, що висіаний восени овес краще використовує ґрунтову вологу, швидше розвивається, менше страждає від весняної посухи, уникає пошкодження листогризухих шкідників, а

за сприятливих умов перезимівлі більш продуктивний порівняно з ярим. Одна з найважливіших біологічних ознак, що характеризує господарську цінність більшості сортів зернових культур, – скоростиглість, істотна перевага культур озимої сівби – значно більш раннє дозрівання, в порівнянні з ярими формами [4].

Фенологічні спостереження за посівами колекційного розсадника виявили більш швидкий розвиток зимуючих форм, в порівнянні з ярим вівсом Світанок. Так, початок викидання волоті у всіх сортів зимуючого вівса відмічали з 29.05 по 5.06, а в ярого – 19 червня. Початок викидання волоті найраніше спостерігали у зразка №1/14 (29 травня). Повну стиглість у сортів зимуючого вівса відмічали з 12 по 15 липня, що також значно раніше, порівняно з сортом весняної сівби (2 серпня). Найбільш скоростиглими виявився зразок №1/14, а самим пізньостиглим – Кабардинець.

Зимуючий овес здатний сильно куштитись, використовуючи тривалий осінньо-зимово-весняний період. Перед відходом в зиму, в кінці листопада, за даними дослідників [3] в рослинах налічується по 5-7 пагонів, а в кінці лютого вже 13-17 пагонів. Найбільша кількість продуктивних стебел перед входом у зиму в нашій вибірці була у сорту Sw Dalguise (5,8 шт.) голозерного сорту Expression (4,4 шт.) та сорту Мезмай (4,3 шт.). Глибина залягання вузла куштиння у сортів варіювала від 1,6 до 1,9 см.

Тривалий вплив температури нижче -8°C на вузол куштиння призводить до загибелі рослин. Однак під прикриттям сніжного покриву рослини вівса залишаються живими навіть при температурі нижче -20°C . Зимуючий овес, на відміну від ярого, має довший період яровизації, і не переходять у фазу трубкування в осінній період [4]. Погодні умови зими 2020-2021 рр. були досить жорсткими, січневі морози 2020 р. до -24°C при невисокому сніговому покриву (4 – 4,5 см) сильно пошкодили посіви. Це дозволило провести об'єктивну оцінку морозостійкості колекції і виділити найбільш зимостійкі форми (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка перезимівлі зразків зимуючого вівса

№ п/п	Сорт	Кількість живих рослин, шт.	К-сть мертвих рослин, шт.	%, перезимуваних рослин	Стійкість до понижених температур, бал, 1 – 9*	Дата викидання волоті	Стійкість до борошністої роси, бал, 1-9
1	Tardis	44	106	29,3	3	8.06	9
2	Верный	39	108	26,5	3	8.06	7
3	Кабардинец	41	109	27,3	3	10.06	7
4	Гузерипись	40	104	27,8	3	9.06	7
5	Мезмай	37	98	27,4	3	8.06	7
6	Sw Dalguise	48	99	32,7	3	11.06	9
7	Hopenel	38	112	26,4	3	8.06	7
8	Gerald	50	105	32,3	3	9.06	7
9	Expression	43	101	29,9	3	7.06	5
10	Подгорный	46	98	31,9	3	10.06	7
11	№1/14	49	107	31,4	3	8.06	7

*Оцінювали сорти на стійкість до понижених температур за шкалою (бал): 1 – повна загибель рослин; 3 - низька, надземна частина рослин повністю загинула, залишається живим лише вузол кущення; 5 - середня, полягло і поникло більшість листків головного стебла; бічні пагони пошкоджені слабо; 7 - висока, пошкоджені тільки кінчики листків; 9 - дуже висока, пошкодження відсутнє.

Відсоток перезимівлі сортів вівса у колекційному розсаднику варіював від 26,4 до 32,7 %, що відповідно до Міжнародного класифікатора ССВ роду *Avena* L. [5] відноситься до низької зимостійкості. Окомірне оцінювання стійкості до понижених температур для всіх зразків – 3 бали. Найвищий відсоток перезимуваних рослин встановлено у сорту Sw Dalguise – 32,7 % та Gerald – 32,3 %. Найнижчий відсоток перезимівлі встановлений у сорту Hopenel – 26,4 %.

Урожайність зерна зернових культур та зокрема зимуючого вівса складається з таких елементів структури врожаю як продуктивна кущистість, маса зерна з волоті, маса 1000 зерен. Продуктивність волоті залежить від кількості колосків і зерен в

ній. За індивідуального добору в селекційній роботі з вівсом використовують ознаки: довжина стебла (як одна з основних що визначає стійкість до вилягання), довжина волоті і крупність зерна.

В таблиці 2 наведені параметри кількісних ознак зимуючого вівса.

Довжина стебла проявила невисокий рівень фенотипового варіювання у сортів ($\leq 10\%$), що свідчить про стабільність прояву ознаки та її сортової приналежності. Найменшою довжиною стебла відзначався сорт Tardis ($X=88,1$ см) та був найбільш стійким до вилягання (9 балів). Сорти Гузерипль ($X=135,5$ см), Мезмай ($X=133,0$ см) Подгорный ($X=139,3$ см) сформували довге стебло та були схильні до вилягання (3-5 балів). Інші сорти в умовах 2021 року сформували стебло висотою 100 – 120 см та виявили середній рівень стійкості до вилягання (5-7 балів).

Як у же вказувалося зимуючий овес здатний до сильного продуктивного кушіння, так досліджувані сорти сформували в середньому від 4,2 до 9,1 стебел. Високими показниками продуктивного кушіння відзначалися сорти російського походження (≥ 7 : Гузерипль, Верный, Мезмай та Подгорный. Коефіцієнти варіювання показника у досліджуваних сортів були високими (30,0 – 60,0 %).

Таблиця 2

Параметри кількісних ознак сортів зимуючого вівса.

Сорт		Довжина стебла, см	К-сть продукт. стебел, шт	Довжина волоті, см	Маса зерна з волоті, г	Маса зерна з рослини, г	Маса 100 зерен з рослини, г
Tardis	X	88,1	5,3	19,4	1,5	7,8	3,5
	S	6,4	2,6	3,0	0,6	6,4	0,5
	V	7,3	49,0	15,7	44,4	81,9	14,0
Верный	X	108,2	8,3	20,9	1,6	13,4	3,6
	S	8,4	4,4	1,8	0,5	9,4	0,3
	V	7,7	53,5	8,5	29,7	70,7	7,7
Кабардинец	X	116,1	4,7	23,4	1,7	7,7	3,8
	S	16,9	2,1	5,1	0,6	4,1	0,6
	V	14,5	44,8	21,7	37,4	53,2	14,5
Гузерипль	X	135,5	9,1	25,8	1,1	10,3	3,1

	S	7,7	3,7	2,9	0,3	6,2	0,3
	V	5,7	40,9	11,3	24,6	60,8	8,1
Мезмай	X	133,0	7,7	27,2	1,3	10,3	3,4
	S	7,6	2,8	4,4	0,3	4,3	0,4
	V	5,7	36,1	16,2	24,1	41,3	11,7
Sw Dalgwise	X	109,5	5,3	24,9	2,2	12,3	3,6
	S	8,5	2,4	2,5	0,7	8,6	0,4
	V	7,8	45,4	9,9	34,1	70,4	12,2
Gerald	X	102,0	4,7	20,2	1,9	8,9	3,2
	S	7,3	1,9	2,7	0,5	4,7	0,2
	V	7,2	41,5	13,7	25,8	53,2	7,6
Expression	X	113,6	4,2	24,9	1,6	6,6	2,3
	S	4,6	1,3	3,4	0,6	3,4	0,2
	V	4,0	30,2	13,6	40,8	51,8	8,5
Подгорны й	X	139,3	8,8	24,7	1,0	8,3	3,7
	S	9,0	4,1	4,0	0,6	4,9	0,2
	V	6,5	47,1	16,2	54,9	58,7	5,4
№1/14	X	123,1	6,5	26,2	1,4	9,0	3,6
	S	5,6	3,9	2,7	0,3	6,9	0,3
	V	4,6	60,5	10,5	21,9	76,1	7,2

Довжина волоті, за нашими дослідженнями, в різних сортах варіювала від 19,4 см до 26,2 см. Довгу продуктивну волоть мали лінія №1/14 – 26,2 см та сорти Мезмай і Гузерипль (27,2 см й 25,8 см відповідно). Порівняно коротку, але продуктивну волоть відмічено у сортів Tardis та Верный (довжина 19,4 – 20,9 см, маса зерна з волоті 1,5 – 1,6 г). Найвищу продуктивність волоті встановлено у сорту Sw Dalgwise (2,2 г) він же й сформував одну з кращих продуктивностей рослини (12,3 г).

ВИСНОВКИ

Проведено оцінку перезимівлі сортів вівса у колекційному розсаднику, яка варіювала від 26,4 до 32,7 %. Окомірне оцінювання стійкості до понижених температур для всіх зразків – 3 бали. Найвищий відсоток перезимувалих рослин встановлено у сортів Sw Dalgwise – 32,7 % та Gerald – 32,3 %. Найнижчий відсоток перезимівлі встановлений у сорту Норенел – 26,4 %. Відмічено здатність до сильного продуктивного кушіння зимуючого вівса, так досліджувані сорти сформували в середньому від 4,2 до 9,1 стебел. За ознаками продуктивності виділили сорти: лінія №1/14,

сорти Мезмай і Гузерипль – довжина волоті ≥ 25 см; Sw Dalguise, маса зерна з волоті та рослини (2,3 г та 12,3 г);

Література:

1. Нечепоренко Л. П. Орлов С.Д. Генетичні джерела господарсько цінних ознак озимого вівса і їх роль у селекції. Цукрові Буряки, №3, 2018. 14 -15.

2. Злотникова М.Д., Родионова Н.А. Зимующий овес и перспективы его использования // Труды по прикладной ботанике и генетике. 1978. Т. 63, вып. 31. С. 166–169.

3. Гудкова Г.Н. Параметры модели продуктивного идиотипа зимующего овса // Вестник Адыгейского государственного университета. 2003. № 1/3(11). С. 45-48.

4. Кузенко М.В. История и успехи селекции зимующего овса в условиях южно-предгорной зоны Северо-Западного Кавказа ISSN 2410-3225 Ежеквартальный рецензируемый, реферируемый научный журнал «Вестник АГУ». Выпуск 4 (231) 2018 С.166-170.

5. Методические указания по изучению и сохранению мировой коллекции ячменя и овса. – Всероссийский научно-исследовательский институт растениеводства им. Н.И. Вавилова. – С.-Петербург, 2012. – 64 с.

ASSESSMENT OF THE LEVEL OF DISEASE OF THE
DIGESTIVE SYSTEM AND MUSCULOSKELETAL SYSTEM IN
CHILDREN AND ADOLESCENTS

Voloshyn O.

*Associate Professor of General Biology and
methods of teaching natural sciences department,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk
National Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine*

Voloshyn V.

*Associate Professor
of Pathological Anatomy Department
with a sectional course and forensic Medicine,
I. Horbachevsky Ternopil
National Medical University,
Ternopil, Ukraine*

Yara M.

*master's student,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk
National Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine*

Abstract. *The indicators of the dynamics of the morbidity level of the digestive system and musculoskeletal system in children aged 0-14 years, 15-17 years, 18 years and older are considered in the paper. Relevant data of official medical statistics of the Ministry of Health of Ukraine for 2013 and 2017 are analysed, the need for analysis of possible factors influencing the incidence of diseases of the digestive system and musculoskeletal system in children of different ages is indicated.*

Key words: *diseases of the digestive system, diseases of the musculoskeletal system, children, medical statistics.*

Prolonged psycho-emotional stress, environmental pollution, hypothermia, disruption of normal nutrition - these factors accompanying a state of war can provoke a significant degradation of the health

of the population, especially in such a vulnerable group as children.

Features of changes in the state of morbidity of the digestive organs and the musculoskeletal system of the child population, in particular, in the war and post-war period, will require additional analysis in the future.

Digestive and musculoskeletal disorders are among the many causes of ill health. Excessive static load on the spine, lack of natural dynamic load on the musculoskeletal system, general hypodynamics, malnutrition of modern children and youth - both in quality and frequency of eating, stress, hereditary predisposition - all these are factors in the likely development of pathological changes in the work of the digestive system and musculoskeletal system. In particular, according to medical statistics of the Ministry of Health, almost 50,000 children with chronic inflammatory diseases of the pyloric zone of the stomach and duodenum are registered in Ukraine for the first time every year. [1, p.54-55]. A significant percentage of diseases account for pathology of the pancreas and hepatobiliary area, in particular, pathology of the biliary tract (19.8%), pancreatic disease (11.5%), chronic hepatitis (5%) [2, p. 95-96].

The aim of the study was to compare the dynamics of diseases incidence of the population of Ukraine and Ternopil region in diseases of the digestive system and musculoskeletal system in 2013 and 2017, taking into account its age structure.

Analysis of statistical data [3, p.39; 4, p.59] shows that in Ukraine as of 2013, children aged 0-14 years were diagnosed with diseases of the digestive system (**DDS**) for 5213 cases per 100,000 population. In the age group 15-17, DDS was registered in 4859 cases. Significantly lower was the rate of children aged 18 and older - 2173 cases per 100,000 population. In 2017, there was a decrease in the level of DDS among children from 0 to 14 years - by 17.40% (4306 cases); however, between the ages of 15 and 17, the figure increases significantly by 22.56% (5,955 cases); among people aged 18 and older the figure decreases, but not significantly - by 2.61% (2137 cases per 100,000 population).

In the Ternopil region, the number of newly registered cases of

diseases of the digestive system (during 2013-2017) varied depending on age. In 2013, children aged 0-14 years were diagnosed with diseases of the digestive system for 4823 cases per 100,000 population. In the 15-17 years age group, DDS was registered in 5531 cases, significantly lower in older children - 2297 cases per 100,000 population. In 2017, there was a slight increase in the number of DDS - by 1.72% among children from 0 to 14 years (4906 cases), a significant increase was observed in the age group from 15 to 17 years - 7074 cases, which is 27.90% more than in 2013. However, among people aged 18 and older the incidence rate of 2.61% decreased - 2237 cases per 100,000 population.

One of the important indicators of the health of children and young people is the state of the musculoskeletal system. According to the results of data analysis of the State Statistics Service of Ukraine [3, p.40; 4, p.60] we found that there is a decrease in the incidence of musculoskeletal system in the population of Ukraine for the period 2013 - 2017. At the same time, the indicators among people of different ages differ slightly. In 2013 the number of first registered cases in children aged 0 to 14 years in Ukraine was 2593 per 100,000 population, while in 2017 this figure decreased to 2250 cases - by 13.23%. In children aged 15 to 17, the incidence rate in 2013 was 5,458 cases per 100 000 population, and in 2017 - decreased to 4755 cases - by 12.88%. In persons aged 18 and older, this figure decreased by 8.53%: in 2013 - 3,212 cases, in 2017 - 2938 cases per 100 000 population.

In the Ternopil region, the number of first registered cases of diseases of the musculoskeletal system per 100 000 population in 2013 amounted to 3,554 children aged 0-14 years, 4734 children aged 15-17 years, and persons aged 18 and over - 3133 cases. In 2017, the number of diseases of the musculoskeletal system in children aged 0-14 decreased to 2991 cases, which is 15.84% less than in 2013. However, in children, aged 15-17 there was a sharp increase in this indicator - 6327 cases, which is 33.65% more than in 2013. Statistics in persons aged 18 and older also increased and amounted to 3328 cases per 100 000 population (increased at 6.22%).

Thus, in 2013 and 2017, the number of newly registered cases of

diseases of the digestive system tends to increase significantly in the age group of 15-17 years in both Ternopil region and Ukraine. The level of morbidity of the musculoskeletal system in Ukraine for this period decreases in all age groups, however, in the Ternopil area there was a significant increase in people aged 15-17. The obtained results are a substantiation of the need for additional analysis of possible factors influencing the incidence of diseases of the digestive system and musculoskeletal system in children of different ages.

Literature:

1. Nyankovsky S., Senkevich O. Dynamics of the prevalence of complaints and risk factors characteristic of digestive disorders in children of primary school age. Current issues of pediatrics, obstetrics and gynecology. № 1, 2015. P.54-57.

2. Reshetilov Y., Dmitrieva S., Alipova O., Vasilchenko O., Protsenko N. Technologies for screening diseases of the liver and pancreas in combined pathology of the digestive system. Family medicine. №1 (81). 2019. S. 95-98.

3. Health care facilities and morbidity of the population of Ukraine in 2013. Statistical bulletin. State Statistics Service of Ukraine. Kyiv, 2014.

4. Health care facilities and morbidity of the population of Ukraine in 2017. Statistical bulletin. State Statistics Service of Ukraine. Kyiv, 2018.

ASSESSMENT OF REGIONAL SPECIFICS OF THE DISEASE
RATE OF THE CARDIOVASCULAR SYSTEM AND
RESPIRATORY SYSTEM

Voloshyn O.

*Associate Professor of General Biology and
methods of teaching natural sciences department,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk
National Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine*

Voloshyn V.

*Associate Professor
of Pathological Anatomy Department
with a sectional course and forensic Medicine,
I. Horbachevsky Ternopil
National Medical University,
Ternopil, Ukraine*

Smereka Kh.

*master's student,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk
National Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine*

Abstract. *We have made the comparative analysis of the dynamics of the level of morbidity of the cardiovascular system and respiratory system in the regional aspect. We analysed the relevant official medical statistics of the Ministry of Health of Ukraine for 2011 and 2017 in Ternopil, Lviv and Dnipro regions. The analysis of possible regional factors that determine the peculiarities of the incidence in different regions is indicated.*

Key words: *diseases of the cardiovascular system, diseases of the respiratory system, children, medical statistics.*

The difficult state of wartime are a serious test for the health of the population. The impact of psycho-emotional stress, additional functional loads on the body, environmental pollution, hypothermia, disruption of the daily rhythm - these factors can provoke the

development of deviations in the work of such sensitive systems as the cardiovascular and respiratory.

The nature and depth of changes in the state of health and morbidity of the population in the war and post-war period will require additional analysis in the future.

For a long time, diseases of the cardiovascular system have been among the main causes of declining working capacity, disability and mortality throughout the modern world (and in Ukraine in particular). Every year Ukraine loses about 500 thousand population due to cardiovascular pathology, which is a significant factor in demographic losses [1, p. 37-38]. The mortality rate of the population of our country due to cardiovascular diseases in 2019 was 64.3%. The dynamics of morbidity of the circulatory system shows a negative trend, as in 1990 the mortality rate from cardiovascular disease was 56.5%. Diseases of the circulatory system negatively affect the life expectancy of people, which is rightly considered an important indicator of a healthy society. According to statistics, this indicator in our country is at a very low level compared to other European countries [2; 3, p. 11-12]. Respiratory diseases also play an important role in the structure of population morbidity, which in many cases is associated with deteriorating air quality. This, in turn, adversely affects the microflora of the mucous membrane of the nose and mouth and causes a decrease in the protective properties of the epithelium of the upper respiratory tract [4, p.30-32].

The aim of the work is a comparative analysis of the dynamics of the incidence of the population of Lviv, Ternopil and Dnipro regions for diseases of the cardiovascular system and respiratory system in 2011 and 2017.

The total number of patients with cardiovascular disease per 100 000 population of Ukraine in 2011 was 5153 people [5, p. 29]. Regarding the analysis of the number of patients by region, we distinguish the following indicators: in Dnipro region there were 5386 patients per 100 000 population, in Lviv region - 5347 patients, in Ternopil region the incidence rate was 4817 patients - which was the lowest among these regions and Ukraine. In 2017, the proportion of people with cardiovascular diseases in Ukraine decreased by 18.34%

compared to 2011 and amounted to 4208 people per 100 000 population. Analysis of relevant statistics in 2017 in some regions showed: in the Lviv region the number of patients with cardiovascular disease amounted to 4172 people per one million population, which is 21.97% less than in 2011. However, in the Ternopil region this the figure was 4990 patients, and in the Dnipro region - 6239 people, which is 3.59% and 15.84% in accordance more than in 2011. [6, p. 51].

In 2011, the number of newly registered cases of respiratory diseases per 100 000 population in Ukraine was 3 077. According to the regional analysis, in Lviv region this indicator was 41 329 patients per 100 000 population, in Ternopil region – 30 183 patients, in Dnipro region – 34 893 people. In 2017, the total number of cases of respiratory diseases in Ukraine compared to 2011 decreased by 8.47% and amounted to 28 445 patients per 100,000 population. At the same time, in the Lviv region, the number of newly registered cases of respiratory diseases per 100 000 population amounted to 39 235 patients, which is 5.07% less than in 2011. Against this background, it is noteworthy that in the Ternopil region the incidence rate was growing – 32 460 patients, which is 7.54% more than in 2011, in the Dnipro region – 35 868 patients / 100 000 population, which is 2.79% more than in 2011 [5, p. 29; 6, p. 51].

Thus, in 2011 the analysed incidence rates in Ternopil region had the lowest values. In 2017, we see a decrease in the number of newly registered cases of diseases of the circulatory and respiratory systems per 100,000 population in Ukraine and Lviv region. However, in Ternopil and Dnipro areas there was an increase in the incidence rate, which justifies the need for additional analysis of possible regional factors.

Literature:

1. Radionova I., Levitskaya L. Medical and social aspects of cardiac pathology among employees and students of specialised institutions of secondary technical education. Nursing. 2018. № 4. pp. 37–40.
2. Cardiovascular diseases - the main cause of death of Ukrainians. Conclusions from the study of the global burden of disease in 2019.

Public Health Center of the Ministry of Health of Ukraine. [Electronic source] <https://phc.org.ua/news/sercevo-sudinni-zakhvoryuvannya-golovna-prichina-smerti-ukrainciv-visnovki-z-doslidzhennya>. Date of application: 17.03.2022.

3. Terenda N. Mortality from cardiovascular disease as a state problem. Bulletin of Scientific Research. 2015. № 4. pp. 11-13.

4. Grebnyak M., Fedorchenko R., Shchudro S. Influence of atmospheric pollution on the development of respiratory diseases in the population of an industrial city. Ukraine. Health of the nation. 2017. № 1. pp. 30–33.

5. Health care facilities and morbidity of the population of Ukraine in 2011. Statistical bulletin. State Statistics Service of Ukraine. Kyiv, 2012.

6. Health care facilities and morbidity of the population of Ukraine in 2017. Statistical bulletin. State Statistics Service of Ukraine. Kyiv, 2018.

УДК 747

Архітектура

АРТ-ОБ'ЄКТИ В ПРЕДМЕТНО-ПРОТОРОВОМУ ДИЗАЙНІ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ

Радомська Віолетта Радіонівна,

кандидат мистецтвознавства,

старший викладач кафедри

дизайну та основ архітектури

Дзеблюк Анастасія Юрївна

студентка IV курсу

кафедри дизайну та основ архітектури

Національний університет «Львівська політехніка»,

Львів, Україна

Анотація: У даних тезах було викладено ідеї та методи щодо оформлення дизайну інтер'єрів медичних закладів з допомогою різноманітних арт-об'єктів. Викладено варіанти їх можливого позитивного впливу на психологічне чи фізичне здоров'я людини.

Було здійснено на показано ряд експериментальних арт-проектів у медичних закладах міста Львів протягом різного періоду часу. До проектів були залучені як викладачі, так і студенти університету, які розробляли свої проектні пропозиції. Під час роботи та на практиці було сформовано певну методичну програму для цих арт-проектів, які були побудовані за принципом застосування двох основних засобів художнього оформлення інтер'єрів.

Ключові слова: *дизайн, інтер'єр, арт-об'єкт, проект, арт-терапія.*

В предметно-просторовому дизайні та організації інтер'єрів усіх типологічних груп медичних закладів, які безпосередньо пов'язані з організацією ергономічно-мотивованих та функціонально-приспосованих функціональних зон, не меншу роль відіграють елементи художнього оформлення та розміщення арт-об'єктів [1; 2]. Як відомо, терапевтичні властивості мистецьких творів, їх можливість покращити ментальне здоров'я та генерувати позитивну енергію відома з покон віків [1]. Мистецьки об'єкти стали невід'ємним атрибутом і дієвим інструментом для візуальної ідентифікації призначення приміщення та вияву ужиткової специфіки архітектурного об'єкту на загал. Можливості та широкий типологічний діапазон технік та технологій, дозволяє проєктантові здійснити завершений комплексний проєкт, доцільно використавши засоби не лише предметного наповнення локацій та зон інтер'єру, а створити простір у його метафоричному сприйнятті [3; 4]. Адже образно-естетичне та колористичне доповнення інтер'єру дозволяє формувати та окреслювати своєрідні зони – це підсилює зручність простору, і водночас, відволікати від негативу та бути об'єктом нових вражень. Спостерігаючи поведінку пацієнтів, лікарі відзначили, що початково, коли пацієнт приходить із невизначеним діагнозом, переживанням, болем, інтер'єрне наповнення оцінюється у більшій мірі наявністю якісної навігації, зручного пересування, вивіреними та комфортними транзитними зонами тощо [5; 6]. Але в процесі одужування, візуальне сприйняття пацієнта починає «деталізувати простір», і арт-об'єкти стають важливим терапевтичним сегментом, який відволікає від

однотипності думок, спонукає до мрій та складання планів і появи оптимізму. Медичний персонал відзначив такий феномен, що коли пацієнт звертає увагу на мистецькі елементи інтер'єру (картини, стінописи, мозаїчні панно, сграфітто, декоративну пластику та елементи фітодизайну тощо), це однозначно свідчить про позитивну динаміку одужання.

Рисунок 1. Приклади арт-проектів студентів ДОО для образно-естетичного дизайну громадських просторів, куратор В.Р.Радомська, 2007–2018рр. (фото В.Радомська)

Опираючись на спостереження та висновки, які були сформовані на основі анкетування і інтерв'ювання відвідувачів 4-ої комунальної лікарні, відділення сімейної медицини, м. Львів, та на попередні теоретичні дослідження, було здійснено ряд експериментальних цікавих арт-проектів, основна мета яких – при допомозі стилістично об'єднаних живописних полотен чи декоративних композицій стінописів створити художньо-естетичне наповнення та організацію інтер'єрного простору конкретної локації. Група ініціативних студентів кафедри ДОО НУ «Львівська політехніка» поставили завдання спробувати на практиці цей теоретичний принцип імплементації художнього оформлення в

інтер'єри закладів медицини у м.Львові. З цією метою було реалізовано понад десяток цікавих художніх проектів у формі позааудиторних воркшопів для студентів IV-го курсу напрямку 022 «Дизайн» (Рис.1). З лютого 2020 року в стінах міської клінічної дитячої лікарні м. Львова стартував другий етап мистецького проекту «Арт-терапія». Студенти обрали відповідні локації в інтер'єрному просторі та розробили свої проектні пропозиції, які згодом реально втілили на об'єкті. Усі проекти об'єднані основною ідеєю – за допомогою стилістично об'єднаних композицій, а це п'ять великоформатних настінних панно на сходовій клітці кожного відділення, та дві композиції у реанімаційних палатах, створити художньо-естетичне наповнення та організацію інтер'єрного простору конкретної локації лікарні, поєднавши дві важливі складові візуального мистецтва – творити змістову ідентифікацію відділень та позитивний настрій для маленьких пацієнтів, відвідувачів і дбайливого персоналу лікарні.

Методичну програму кожного проекту побудовано за принципом застосування двох основних засобів художнього оформлення інтер'єрів: 1.Станокоче мистецтво – створення серії одноформатних живописних робіт за обраною змістовою та стилістичною концепцією, 2. Монументальне мистецтво – тематичні панно-стінописи. Система живописних полотен певних однотипних форматів, які об'єднані спільною тематикою та художньою стилістикою дозволяє більш варіативно зорганізувати простір, виокремити локації інтер'єру. В основі цього принципу закладена ідея «фракталу», «пiкселю» чи сегменту, модуля (як в мозаїках). Їхню функцію відграє живописне полотно розміром 60x60 см, які у певному композиційному укладанні можуть утворити на площині стіни об'єднане композиційним та змістовим контекстом великоформатне панно або декілька вертикальних чи горизонтальних домінант. Однак, при потребі, окремий елемент – живописний твір, може виконувати самостійну функцію інтер'єрного арт-об'єкту – естетичного сегменту, який здатен об'єднати та формувати гармонійну цілісність та стилістичне оформлення певної локації інтер'єру. Для психологічного стану пацієнтів та медичного

персоналу така «візуальна впорядкованість» допомагає та покращує динаміку позитивної комунікативності.

Такий дієвий засіб актуалізує його активне використання у сучасному предметно-просторовому дизайні інтер'єрів громадського призначення.

Література:

1. Glancey J. Historia Desingnu. Warczawa: ARKADY, 2017, S. 76– 107

2. Бойчук, О., 2017. Дизайн постіндустріальної епохи: нові виміри, нові вимоги. Вісник Харківської академії дизайну і мистецтв. Харків: ХДАМ, 5, с.66–72.

3. Брижаченко Н. Сучасні інтер'єрні арт-об'єкти: класифікація та особливості створення. Наукові записки. Серія Мистецтвознавство, 2019. №2(41), К. с.121–126

4. Ідак, Ю. В., 2014. У пошуках креативних ідей: Черкеса Б. та Петришин Г., ред. Креативний урбанізм: до століття містобудівної освіти у Львівській політехніці. Львів: Видавництво Львівської політехніки. с. 623–630.

5. Лебедева У.В., Черных Р.М. Искусство художника-оформителя. Москва: «Советский художник», 1981, с.202–250.

6. Серєгин А. Проекты, концепции, замыслы / Под ред. Б. Л. Ерофалова. Киев: А+С, 2018. 352 с.

Природничі науки

ЗВ'ЯЗОК МАТЕМАТИКИ І ФІЗИКИ.

Дорошенко Д.Є.

студент механіко-математичного факультету

Дніпровський національний університет

імені Олеся Гончара

м.Дніпро, Україна

Анотація: У даній статті розглянуто зв'язок між математикою і фізикою. Взаємозв'язок навчальних предметів, застосування

досить розвинутого математичного апарату та тлумачення отриманих результатів математичним шляхом.

Ключові слова: *математика, фізика, теорія, властивості, дослідження.*

Зв'язок між математикою і фізикою різноманітні і постійні.

Об'єктом чистої математики є досить реальний матеріал – це просторові форми і кількісні відношення матеріального світу. Цей матеріал приймає надзвичайно абстрактну форму, може лише слабо затушувати його походження із зовнішнього світу. Але щоб була змога дослідити ці форми і відносини в чистому вигляді, необхідно відокремити їх від їхнього змісту, залишити це останнє осторонь. З цих міркувань можна дійти висновку, що основним методом математики є метод абстракції. Предметною областю математики є вся дійсність, тобто, немає жодної матеріальної області, в якій не проявилися б закономірності, що вивчаються математикою. Таким чином, математика вивчає кількісні відносини і просторові форми як існуючих областей об'єктів, так і тих, які можна сконструювати.

Фізика має свою предметну область фундаментальних властивостей матерії в двох її формах (речовини і поля). Вони являють собою комплекс самостійних областей знання, об'єднаних вихідними принципами, фундаментальними теоріями і методами дослідження. [1, с.54].

Спочатку фізика досліджувала властивості оточуючих нас тіл. Хоча вже на цьому етапі вивчалися і деякі проблеми, як рух, будова речовини та взаємодія тіл. Спочатку фізика була в основному об'єктної наукою. Але вже у ХХ столітті головним об'єктом фізики стають фундаментальні явища природи, які потім описують їх закони.

Математика як наука, була сформована першою. Хоча в певній мірі розвитку фізичних знань, математичні методи знаходили все більше застосувань у фізичних дослідженнях.

Зв'язок навчальних предметів математики і фізики відображає певний взаємозв'язок між науками, який визначається завдяки їх спільній предметній області і прослідковується у спільності ідей та методів.

Цей взаємозв'язок вчені умовно поділяють на три види:

- фізика ставить і створює задачі необхідні для їх розв'язування математичні методи (в подальшому стають базою для розвитку математичної теорії);

- розвинена математична теорія використовується для аналізу фізичних явищ (призводить до створення нової фізичної теорії, яка відповідно зумовлює розвиток фізичної картини світу і виникнення нових фізичних проблем);

- фізична теорія у своєму розвитку спирається на математичний апарат (розвивається та вдосконалюється за потребами його використання у фізиці). [2, с.34]

Ці напрямки в математиці та фізиці відображуються в навчанні й мають двосторонній зв'язок.

Сучасний курс математики побудований на ідеях множини, функції та геометричних перетвореннях. Вони вивчають похідні елементарних функцій, інтеграли і диференціальні рівняння. Математика, дає фізиці не тільки обчислювальний апарат, а й збагачує її в ідейному плані.

Одним з головних математичних понять у шкільному курсі фізики – це поняття функції, яке містить ідеї зміни та відповідності, що важливо для розкриття динаміки фізичних явищ і встановлення причинно-наслідкових відносин.

У шкільному курсі математики розглядають координатний метод, вивчають квадратичну, кубічну, показникову, логарифмічну і тригонометричні функції та пряму і обернену пропорційні залежності. [3, с.406].

Все це дозволяє осмислювати математичні вирази фізичних законів. А саме, за допомогою графіків аналізувати фізичні явища і процеси (механічний рух, коливальні і хвильові процеси, ізопроеци в газах та фазові перетворення).

Засвоєння координатного методу допомагає також свідомо користуватися поняттям системи відліку і принципом відносності руху при вивченні всього курсу фізики і особливо основ теорії відносності та релятивістських ефектів.

Поняття похідної дозволяє кількісно оцінити швидкість зміни

фізичних явищ і процесів у часі і просторі (зміни сили струму, швидкість випаровування рідини).

Уміння інтегрувати – це великі можливості для вивчення коливань і хвиль різної фізичної природи і разом з тим для понять механіки (швидкості та прискорення). [4, с.128].

Користуванням симетрії можна фізично розглянути будову молекул і кристалів, з'ясувати картину електричних і магнітних полів, вивчити будову зображень в плоских дзеркалах і лінзах.

Можемо зробити висновок, що майже у вся галузь фізики вимагає застосування досить розвиненого математичного апарату, але основна трудність дослідження полягає у виборі математичного апарату.

Література:

1. Слєпкань З.І. Методика навчання математики: Підручник. - 2-ге видання, доп. і переробл. – К.: Вища шк., 2006.-582 стр.: іл. (15)
2. Філіпповський Г.Б. Геометрія та астрономія у пригодах слоненяти Лу та його Друзів.-Х.: Вид.група «Основа», 2007.-160 с.- (Б-ка журн. «Математика в школах України»; Вип.7 (54)).
3. Свідзинський А. В. Математичні методи теоретичної фізики. — К. : ІТФ НАН України, 2009. — 396-436 с.
4. Піх С. С., Попель О. М., Ровенчак А. А., Тальянський І. І. Методи математичної фізики. – Л. : ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 404 с.

МАЛІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА МАЛОГО БІЗНЕСУ,
СУТНІСТЬ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ

Кайдрович Х.І.,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємств
та інформаційних технологій
Львівського університету бізнесу та права
м. Львів, Україна

Анотація: малі підприємства є невіддільною складовою економіки. Вони створюють робочі місця і сплачують податки. Свого роду універсальна подушка економіки. Метою роботи є розгляд малого підприємства, як одиниці економіки України. Саме тому люди досліджували як розвести цей ринок малих підприємств, при цьому зберігаючи серед них конкуренцію. Вони відкривають різноманітні грані розквіту малого бізнесу, роль і значення цього сектору в індустріальних державах та країнах, що розвиваються, зокрема з перехідною економікою. Водночас відсутність ґрунтового розгляду й конкретного розуміння місця й ролі підприємництва в сучасній моделі ринкової економіки не дають права чітко охарактеризувати концепцію механізму підтримки розквіту малого бізнесу в Україні на державному та регіональному щаблях.

Ключові слова: мале підприємство, мала фірма, суб'єкти малого підприємства.

Малі підприємства є невід'ємною частиною життя українців. Вони надають робочі місця громадянам, збагачують місцеві органи чим підтримують рівень піднесення свого міста. Також малий бізнес представляє собою максимальну частину малих господарів, які визначають соціально - економічний рівень розквіту держави.

В різних джерелах вживаються наступні формулювання малого підприємства (фірми):

Мала фірма – це фірма, якою керує власник і яка не має складної організації управління; або це та фірма, у якої доступ до

ринку капіталу обмежений і яка має незначну частку свого товару на ринку.

Мале підприємство— це фірма, якою керує незалежний власник, яка не посідає у своїй галузі домінуючого становища і відповідає певним критеріям за кількістю зайнятих і щорічним критеріям продажів; або це невелике виробництво.

За досвідом світової практики основним показником, на основі якого підприємства різних організаційно правових форм відносяться до суб'єктів малого підприємництва, є насамперед середня чисельність працівників, зайнятих за звітний період на підприємстві. Більшість провідних науковців під малим бізнесом розуміють діяльність, яка здійснювана невеликою групою осіб, або підприємство, кероване одним власником. Найбільш загальними критеріями, на основі яких підприємства відносяться до малого бізнесу, є: чисельність персоналу, розмір статутного капіталу, величина активів, об'єм обороту (прибутку).

Суб'єктами малого підприємництва є: фізичні особи, зареєстровані у встановленому законом порядку як суб'єкти підприємницької діяльності; юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний період не перевищує 50 осіб та обсяг річного валового доходу не перевищує 70 млн. грн.

Середньооблікова чисельність працюючих визначається з урахуванням усіх працівників, у тому числі тих, що працюють за договорами та за сумісництвом, а також працівників представництв, філій, відділень та інших відокремлених підрозділів [7, 29].

Малі підприємства відповідно до своїх фінансових потужностей та можливостей притягувати нові методики не спроможні створити конкуренції своїм більш сильним колегам. Але, вони успішно охоплюють ті ділянки вітчизняного господарства, де використання сил великих підприємств є малопродуктивним, а з часом частина із малих підприємств зможе нагромадити свої сили та перейти до ряду середніх, а то й великих суб'єктів господарювання.

Отже, малі підприємства - це не якийсь конкретний вид підприємств, а частина діючих, виділена лише за еталоном їхньої величини й наділена додатковими пільгами та привілеями.

Підсумовуючи вище сказане можна дати наступне формулювання малому підприємству: це частина системи економічних відносин в господарстві ринкового типу, що забезпечує її інноваційну активність і підтримує конкурентне середовище.

Зростання малого бізнесу є могутнім чинником структурного реформування економіки, пришвидшення науково-технічного розвитку, створення новітнього соціального шару.

Відповідно, більша частина робітників країни само реалізується через підприємницьку сферу, або, по іншому, через власний бізнес, який на перших порах створюється самим підприємцем та членами його сім'ї. Проте малі приватні підприємства та суб'єкти підприємницької діяльності-фізичні особи, особливо спочатку становлення, мають самостійно вирішувати питання, які потребують всебічних знань та практики. Проте, як відомо, знання та практика приходять з часом, тому на початках своєї роботи підприємці повинні використовувати не практику та інтуїцію, тобто, ризикувати [8, 59].

Також, мале підприємство – це частина системи ринкових відносин в економіці, що забезпечує її інноваційну активність і підтримує конкурентне середовище.

Основними причинами недостатнього прогресу малого підприємництва в Україні є: брак якісної процедури здійснення державної політики щодо підтримки малого підприємства; способи оподаткування; низька швидкість та перекося в процесі реформування власності; відсутність належного нормативно-правового забезпечення розвитку малого бізнесу; недостатність або повна відсутність матеріальних фінансових ресурсів; недовершеність системи обліку та статистичної звітності малого підприємства, недостатність інформаційного та консультативного задоволення.

Основними макроекономічними чинниками, що впливають на розквіт малого підприємництва, є: обмеженість внутрішнього

попиту та присутність кризи збуту на внутрішньому ринку; доволі невисока інвестиційна активність, обмеженості кредитів.

Ключовими проблемами на шляху подальшого розвитку та росту малого бізнесу в Україні є проблеми при виході на ринок для нових підприємств та високі податки для існуючих підприємств.

Подальший розвиток ситуації без активного та позитивного втручання держави може призвести до згортання цього сектора економіки з відповідним загостренням економічних проблем та посиленням соціальної напруги. Через це і виникає необхідність дієвої державної політики підтримки малого бізнесу.

Література:

1. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики: монографія. - [3-тє вид.]. - К.: Товариство «Знання», КОО, 2005. - 302 с.
2. Панасюк О.В. Роль спрощеної системи оподаткування у зміцненні конкурентоспроможності суб'єктів малого підприємництва в Україні / О.В. Панасюк // Науковий вісник НУДПСУ. - 2008. - №4 - 206 с.
3. Селезньов В.В. Основи ринкової економіки України: [навч. посібн.] // К.: А.С.К., 2006. - 688с.
4. Супруненко С.А. Поняття малого бізнесу в умовах ринкової економіки / С.А. Супруненко Актуальні проблеми економіки // 2009 - №4, - 170 с.
5. Труш І. Органи державної влади, що забезпечують підтримку малого підприємництва / І. Труш Право України. - 2005 - №3 - 68 с.
6. Усик В.І. Розвиток поняття. Сектор малого і середнього бізнесу в Україні В.І. Усик Економіка та управління підприємствами - 2009- №4, 165с.
7. Фінансова стратегія в управлінні підприємствами: [монографія] / А.Г. Семенов, О.О. Єропутова, Т.В. Перекрест, А.В. Линенко. - Запоріжжя: КПУ, 2008. - 188 с.
8. Фінанси підприємств: [підручник] А.М. Поддєрьогін, Л.Д. Буряк, Г.Г. Нам, А.М. Павліковський, О.В. Павловська, В.З. Потій, А.П. Куліш, О.О. Терещенко, Н.П. Шульга, С.А. Булгакова;

керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. - 3-тє вид., перероб. та доп. - К.: КНЕУ, 2000. - 460с.

УДК 004.4

Інформаційні технології

МОДЕЛЮВАННЯ ЗАСОБАМИ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ВЗАЄМОДІЇ РУХІВ ОБЛИЧЧЯ З МОБІЛЬНИМ ПРИСТРОЄМ

Качмар Т.Т.,

магістр кафедри програмного забезпечення,

науковий керівник: Федорчук Є.Н.,

к.т.н., доцент

НУ ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА

м. Львів, Україна

Анотація: розглянуто особливості моделювання динаміки взаємодії рухів обличчя з мобільним пристроєм. Запропоновано методику реалізації системи для взаємодії з пристроєм. Реалізовано виявлення орієнтирів обличчя та виявлення моргання у відео потоках. Побудовано та навчено першу версію нейронної мережі для оцінки погляду взаємодії людини з мобільним пристроєм.

Ключові слова – розпізнавання облич, відстеження погляду, нейронна мережа, глибинне навчання, штучний інтелект.

Вступ

Погляд - це напрямок, за яким дивиться людина. Відстеження поглядів означає виявлення і дотримання цього напрямку. Це може бути використано в різних додатках. Наприклад взаємодія людини з комп'ютером за допомогою комп'ютерної миші заснована на русі очей, або як дослідження юзабіліті або реклами веб-сторінки. Існуючі системи, які виявляють і відстежують погляд, часто використовують певне освітлення ока (наприклад, інфрачервоне світло), камери. Це призводить до громіздких налаштувань.

Розроблення програмної системи для відстеження поглядів, з використанням лише комп'ютера та цифрової відеокамери є актуальним завданням.

Це призвело б до справді ненав'язливого відстеження поглядів і до більш доступної та зручної системи. Метою даної роботи є створити програмне забезпечення, яка дозволяє користувачам керувати своїми мобільними пристроями повністю звільненими руками.

На сьогоднішні день більшість європейських країн ставить питання якості життя людей з обмеженими можливостями на високий рівень. Відповідно застосування алгоритмів розпізнавання руху обличчя в застосунку керування мобільним пристроєм є перспективним.

Запропонована реалізація

Користувач дивиться на екран і одночасно веб-камера записує його рухи. Наступні пункти представляють базову концепцію:

- Ідея полягає в тому, щоб визначити, які риси обличчя необхідні та достатні для оцінки погляду.
- Виявлення та відстеження цих функцій, використовуючи відповідні методи аналізу зображень, дасть ряд координат та параметрів у послідовності захоплених зображень.
- За допомогою набору заздалегідь визначених серій відстеження погляду нейронна мережа буде навчена, використовуючи ці координати.
- Нейромережа буде реалізована як багатошарова нейронна. Вихідні дані з нейронної мережі - це координати на екрані, на які дивиться користувач.
- Відстеження поглядів здійснюється шляхом запису нових зображень, вилучення координат точок обличчя та передачі їх через навчену нейронну мережу.

Архітектура CNN

CNN — це клас алгоритмів нейронної мережі з архітектурою, яка робить явне припущення, що вхідні дані є зображеннями, що дозволяє кодувати певні властивості, які роблять його більш ефективним для реалізації з меншими параметрами, ніж звичайна мережа з прямим зв'язком. побудувати згорткову нейронну мережу з нуля за допомогою Tensorflow. Враховуючи вхідне зображення, ідею вхідної архітектури взято з [1], розроблено

кілька архітектур CNN. Іноваційним кроком є розширення архітектури, функцій та попередньої обробки даних.

Висновки

Відстеження погляду за допомогою звичайних веб-камер, безумовно, не є вирішеною проблемою. Запропоновано методику реалізації системи для взаємодії з пристроєм. Реалізовано виявлення орієнтирів обличчя та виявлення моргання у відео потоках за допомогою вище згаданих орієнтирів. Для покращення ефективності роботи відстеження погляду вирішено використати глибинні нейронні мережі, оскільки вони більш ефективні для даної задачі. Побудовано та навчено першу версію нейронної мережі для оцінки погляду взаємодії людини з мобільним пристроєм.

Література:

1. Kavitha. V. Performance Dependency of Facial Emotion Recognition System on Dropout and Learning Rate / V. Kavitha., H. Chetan. // 20366310. – 2020.

2. Muhammad N. Developing a Novel Hands-Free Interaction Technique Based on Nose and Teeth Movements for Using Mobile Devices / N. Muhammad, M. Aadeeb, R. Khan. – 2021. – С. 58127 – 58141.

3. Гельгінберг А. РОБОТА ОБЛИЧЧЯ ЛЮДИНИ ЗІ СВІТОМ / А.В. Гельгінберг.. С. 226-227.

4. K.Krafka, A. Khosla, P. Kellnhofer, H. Kannan, S. Bhandarkar, W. Matusik and A. Torralba. IEEE Conference on Computer Vision and Pattern Recognition (CVPR) 2016.

5. Rosebrock A. Detect eyes, nose, lips, and jaw with dlib, OpenCV, and Python. [Електронний ресурс] / Adrian Rosebrock – Режим доступу до ресурсу: <https://www.pyimagesearch.com/2017/04/10/detect-eyes-nose-lips-jaw-dlib-opencv-python/>.

6. S. Zafeiriou, G. Tzimiropoulos, and M. Pantic. The 300 videos in the wild (300-VW) facial landmark tracking in-the-wild challenge. In ICCV Workshop, 2015.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Кірілова Є.А.,

студентка факультету

педагогіки, психології та мистецтв

Центральноукраїнський державний педагогічний

університет імені Володимира Винниченка

м. Кропивницький, Україна

Анотація: *В даній статті описані головні особливості формування критичного мислення учнів молодших класів в умовах Нової української школи.*

Визначено особливості навчального процесу в рамках будь-якого предмета, побудованого на засадах критичного мислення, а також роль і завдання педагога у цьому процесі.

Ключові слова: *критичне мислення, учні початкових класів, освітній процес, педагог.*

Навчальна програма кожної дисципліни початкової ланки має свої особливості, які пов'язані з її специфікою, так само як для них є різні підручники, засоби навчання, у школі є різні вчителі, в учнів – різні інтереси та здібності. Однак існують певні тенденції, що обумовлені внутрішньо притаманними будь-якій дисципліні можливостями, вони пов'язують різні предмети з розвитком мислення, в тому числі критичного, і з життям поза школою, підвищуючи рівень критичної рефлексії. Коли такий підхід успішно моделюється та реалізується педагогом, це визначає школу справді орієнтовану на розвиток особистості [1, с. 7].

Знання вчителем особливостей процесу формування критичного мислення у дітей початкових класів забезпечує його ефективність. Тому зупинимось на них детальніше.

Однією з особливостей критичного мислення, що і спричинює його виникнення є сумнів, він є рушійною силою процесу критичного мислення. Цю особливість виділив Дж. Дьюї. Його

ідея про рефлексивне мислення, яке самоорганізується, дисциплінує людину, є самостійним, свідомим і цілеспрямованим, виступає джерелом ідеї критичного мислення у подальших дослідженнях західних науковців. Так, Джеймс У., порушуючи питання ригідності мислення, пропонував завжди шукати альтернативне рішення проблеми, а не покладатись на звичне бачення ситуації, яке обмежує мислення [2, с. 81].

У Концепції НУШ увага приділяється необхідності розвитку критичного мислення як наскрізного вміння, що формується засобами всіх предметів та є підґрунтям для формування компетентностей здобувача освіти. Це відображено в Державному стандарті початкової освіти, де в результатах навчання з усіх освітніх галузей зафіксовано набуття учнями навичок критично мислити.

Ще однією особливістю формування критичного мислення є те, що потрібно стимулювати учнів систематично застосовувати навичку критичного мислення (під час читання, письма, говоріння й слухання). Тоді цей процес буде ефективним.

Вчитель Підгородецька І. А. стверджує, що для розвитку критичного мислення учнів початкових класів учителям потрібно дотримуватись наступних кроків:

- визначити час і забезпечити умови для застосування критичного мислення;
- дати змогу дітям вільно міркувати, висловлювати різні ідеї та думки;
- сприяти активному залученню дітей до освітнього процесу;
- створити для дітей безризикове середовище, вільне від кепкувань;
- підтримувати кожного у процесі формулювання критичних суджень;
- виявляти увагу до критичних суджень кожної дитини.

Це є особливостями процесу формування критичного мислення, яких має дотримуватись вчитель. Також педагог виділяє особливості цього процесу, які мають розуміти і засвоїти учні. Для

того щоб критично мислити, учні повинні:

- виховувати впевненість у собі та формувати розуміння цінності власних думок та ідей;
- брати активну участь в процесі навчання;
- ставитися з повагою до ідей та поглядів інших;
- вчитися формулювати й критикувати, оцінювати та відкидати непотрібні судження [3, с. 6].

Розробники посібника з розвитку критичного мислення Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. також виокремлюють особливості навчального процесу в рамках будь-якого предмета, побудованого на засадах критичного мислення:

- в освітній процес включаються завдання, розв'язання яких потребує мислення вищого рівня;
- освітній процес обов'язково організований як дослідження дітьми певної теми, що виконується шляхом інтерактивної взаємодії між собою;
- результатом навчання є не засвоєння інформації чи чужих думок, а вироблення власних суджень через застосування до інформації певних прийомів мислення;
- викладання у цьому процесі є стратегією постійного оцінювання результатів із використанням зворотного зв'язку на основі дослідницької активності у класі;
- критичне мислення потребує від учнів достатніх навичок оперування доводами та формулювання умовиводів, здатності сприймати схеми та графіки в розв'язанні актуальних питань, знаходити та інтерпретувати оригінальні документи та джерела інформації, а також аналізувати аргументи, обґрунтовувати висновки міцними аргументами;
- відповідальність вимагає, щоб діти були вмотивовані для обговорення проблем, а не намагались уникнути їхнього розв'язання. Вони мають працювати всі разом, щоб досягти спільного консенсусу. Ця здатність до співпраці є однією з основних умовою критичного мислення, оскільки вона підтримує діалог, спільну мету та взаємне вивчення цінностей [1, с. 8-9].

А Добровська Н. М. пов'язує процес формування критичного

мислення з творчістю, що є його особливістю. Також вона наголошує, що у практичному контексті організації навчального процесу, для сучасної освіти критичне мислення є не самоціллю, а важливим ресурсом. Зі вступом до школи, навчальна діяльність вимагає від дитини «особливої рефлексії», пов'язаної з розумовими операціями: аналізом освітніх завдань, контролем і організацією виконавських дій, а також контролем за увагою, уявним плануванням і розв'язуванням задач [4, с. 30].

Особливості процесу формування критичного мислення учнів молодших класів в умовах Нової української школи у своїх працях розглядає Варяниця Л. О. Дослідниця зазначає, що ці особливості ґрунтуються на таких основних положеннях:

1) навчальний процес спрямовано не на заучування інформації, а на її осмислення та перетворення;

2) формування критичного мислення неможливе без залучення технологій активного навчання, коли учні досліджують, шукають, інтерпретують матеріал;

3) організація освітньої діяльності повинна бути спрямована на формування критичного мислення, якому притаманні постановка та пошук відповідей на питання, обґрунтування та формулювання власних гіпотез та тверджень, аналіз проблеми чи ситуації з різних боків з метою розуміння сутності проблеми [5, с. 215].

Також вона виділяє особливості освітнього процесу, побудованого на засадах критичного мислення. Це наступні особливості:

1) даються завдання, розв'язання яких потребує мислення вищого рівня;

2) освітня діяльність організовується як дослідження дітьми певної теми, що реалізується шляхом інтерактивної взаємодії;

3) результатом навчання є вироблення власних суджень через застосування певних прийомів мислення;

4) викладання є оцінюванням результатів із використанням зворотного зв'язку;

5) критичне мислення потребує навичок оперування доводами та формування умовиводів;

б) відповідальність вимагає достатньої мотивації до розв'язання проблем [5, с. 215].

Ще одна особливість процесу формування критичного мислення, на яку звертають увагу багато дослідників, стосується не освітнього процесу, а педагога, який його супроводжує.

Пометун О. І., Ремех Т. О. наголошують: «працюючи над розвитком критичного мислення учнів, вчителю варто звернути увагу на власні стереотипи щодо професійної діяльності» [6, с. 4].

Вчені стверджують, що часто, коли вчитель ставить запитання, особливо, якщо воно є відкритим, може виникнути багато різних відповідей і всі вони будуть правильними, хоча можуть відрізнятись від очікуваної педагогом. Це і є однією з головних ідей критичного мислення.

Саме тому подолання ставлення педагога до себе як єдиного джерела інформації – одна з головних умов формування критичного мислення учнів початкових класів. Педагог має займати позицію, за якої він не лише не заперечує ідей та думок дітей, відмінних від власних, а й стимулює їхній пошук. Його задача – навчити учнів опрацьовувати інформацію, а не підмінити собою цей процес. При цьому слід пам'ятати, що критичне мислення є самостійним, воно носить індивідуальний характер, тому завдання педагога – надати дитині можливість сформулювати відповідь та не квапити її [6, с. 4].

Головний сенс критичного мислення простий — уміння керувати власним розумом.

Література:

1. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А. та ін.; за ред. О. І. Пометун. Київ: Пляди, 2006. 220 с.
2. Громова Н. М. Психологічні особливості установки на критичне мислення. Актуальні проблеми психології. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2015. Вип. 27. С. 79–88.
3. Підгрецька І. А. Розвиток критичного мислення в учнів початкових класів: метод. розробка. Київ, 2021. URL: <https://>

school15.kyiv.ua/wp-content/uploads/2020/12/%D0%BC%D0%B5%-D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0. pdf

4. Домбровська Н. М. Обґрунтування концепції взаємодії критичного та творчого мислення у навчанні молодших учнів. Освіта та розвиток обдарованої особистості. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2018. № 2. С. 28-33.

5. Варяниця Л. О. Розвиток критичного мислення в умовах нової української школи. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. Старобільськ: [б. в.], 2018. № 1(2). С. 211-219.

6. Пометун О. І., Ремех Т. О. Розвиток критичного мислення учнів як завдання вчителя початкової школи. Збірник наукових праць ЗОШПО. Київ : Інститут педагогіки НАПН України. № 1(38). 2020. 238 с.

УДК 342.9

Юридичні науки

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «ПОСАДОВА ОСОБА»

Ковальський А. В.,

студент 2 курсу

Навчально-наукового інституту права

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Анотація: у цій роботі розкриваються теоретичні питання щодо визначення категорії «посадова особа», роль даного поняття в адміністративному праві.

Ключові слова: посадова особа, службова особа, представник влади, державна служба.

Поняття «посадова особа», «службова особа», «представник влади» посідають провідне місце у сфері державного управління. Зазначені категорії повинні бути ключовими в підготовці

нормативних актів, що стосуються державної служби, регулювання діяльності силових структур, визначення юридичної відповідальності осіб, які обіймають певні посади в системі державного апарату.

Сучасна правова наука досягла такого рівня розвитку, коли ставляться більш високі вимоги до використання термінологічної бази. Це є запорукою не лише доцільного застосування наукових термінів, а й правильного їх розуміння, а також усвідомлення тих явищ чи процесів, які вони позначають.

Одним із «проблемних» термінів, що має універсальне значення для наукової юридичної думки, є «посадова особа». Він походить від поняття «посада», адже особливістю організації структури державно-правового різноманіття соціальних систем є те, що вона становить структуру соціальних позицій (посад). З огляду на важливість і роль посади в інституті державної служби, це питання не втрачає своєї актуальності й активно розробляється на науковому рівні. Згідно з тлумачним словником В. Даля, посада – це «службове місце чи звання з його обов'язками: визначені та можливі заняття» [1, с. 462].

Посада – перша ланка, вихідна організаційно-структурна одиниця державних органів, підприємств, установ, організацій, що визначає службове місце й статус учасників управлінського процесу. Вона є юридичним показником соціальної позиції особи, яка її посідає. Положення державної посади характеризує:

- соціальний статус, тобто ставлення службовця до нижчих, рівних і вищих за рангом осіб;
- організаційний статус (місце в структурі державної організації);
- правовий статус (для кожної посади існує відповідне коло повноважень, основні форми й методи їх реалізації, відповідальність за їх виконання) [2, с. 115].

Уперше в законодавстві України термін «посадова особа» введено Законом «Про державну службу» [3]. До того часу в науці і законодавстві вживали термін «службова особа», який не відображав змісту службових відносин. Сам факт перебування на

службі дає змогу визначити лише форму трудової діяльності особи, не торкаючись особливостей даної діяльності, термін же «посадова особа» підкреслює роль посади, яка служить елементом службово-правового статусу особи.

Розвиток проблеми посадової особи в правовій науці характеризується двома протилежними тенденціями: широкого і вузького розуміння [4, с.13]. Яскраве вираження вони знайшли в адміністративному та кримінальному праві. Кримінальне право визначає посадову особу з позиції спеціального суб'єкта кримінальної відповідальності. Мета адміністративного права – трактувати поняття посадової особи як обов'язкового і невід'ємного учасника управлінського процесу. У правовій літературі зазначено, що поняття посадової особи пов'язано з відмежуванням державних службовців як особливої категорії працівників, їх класифікації, відособленням посадових осіб як особливої категорії службовців [5, с.12].

Посадова особа наділена владними повноваженнями, які надають право приймати рішення з метою врегулювання внутрішньо-організаційних відносин, підбирати і розміщувати кадри, представляти організаційну структуру у відносинах з іншими суб'єктами. Наявність права на вчинення юридично-владних дій є важливою ознакою, на підставі якої виділяють посадових осіб як окрему категорію службовців. Така позиція не викликає заперечень, однак щодо співвідношення посадової особи з державним службовцем, то спільної думки серед науковців на сьогодні ще не вироблено.

Прихильники широкого розуміння до них відносять службовців державних та громадських організацій, які виконують спеціальні повноваження управлінського характеру. Одним з прихильників такого підходу є Ю.О. Петров, який визначив, що посадовими особами є державні і громадські службовці, які від імені державних і громадських організацій, установ, підприємств здійснюють управління людьми, а також пов'язані з рухом матеріальних і грошових цінностей [5, с.36]. Цей підхід не підтриманий адміністративістами і неодноразово піддавався критиці. Така ознака, як здійснення управління речами, характеризує діяльність

не тільки посадових осіб, але й інших працівників, які не перебувають на службі. Вони можуть виконувати окремі обов'язки щодо управління матеріальними та грошовими цінностями на підставі спеціальних доручень. Для того щоб сформулювати поняття посадової особи, треба виявити характерну особливість у статусі цієї категорії службовців. Саме такою особливістю є передбачені посадою спеціальні повноваження, які наділяють службовця статусом посадової особи. Всі посадові особи наділені юридично-владними повноваженнями стосовно управління людьми. На даній властивості наголошують у своїх працях прихильники як широкого, так і вузького розуміння посадової особи (І.М.Пахомов, В.М.Горшенев, О.В.Петришин).

У вузькому розумінні посадовими особами є службовці, які здійснюють «державно-владні повноваження, що визначаються компетенцією і службовою діяльністю» [6, с.70]. Перебуваючи на державній службі, посадова особа наділяється службовими повноваженнями і виконує їх в інтересах держави. О.В.Петришин зазначає, що це є суб'єкт, який наділений державно-владними повноваженнями, здатністю проводити в дію апарат державного примусу. В цьому випадку наголошується на здійсненні державно-службових функцій. Д.М.Бахрах, так характеризує правове становище цієї категорії службовців: «...влада для посадових осіб апарату державного управління є не стільки їх суб'єктивним правом, скільки їх правовим обов'язком» [7, с.9]. Проте влада є невід'ємним атрибутом усього соціального управління – вона допомагає впливати на інших службовців з метою забезпечення ефективності управлінської діяльності. Вже сама посада закріплює наявність владних повноважень, щоб службовець, який її займає, мав право їх реалізувати. За К.С.Бельським, владні повноваження – це спеціальні суб'єктивні права, зумовлені статусом посади, які дають змогу приймати рішення, видавати розпорядження, здійснювати контроль і координацію [8, с.54]. Посадова особа, перебуваючи на посаді, не може відмовитися від виконання цих повноважень.

Владні повноваження – це пріоритет лише посадових осіб і ними наділені всі посадові особи, проте державно-владними

володіють лише ті, які є державними службовцями, тобто займають посади в державних органах та їх апараті. На підставі цього можна виділити два важливі моменти щодо характеристики повноважень посадових осіб: по-перше, повноваження посадової особи визначаються відповідною посадою; по-друге, повноваження посадової особи мають владний характер.

Узагальнюючи викладене, можна так сформулювати поняття посадової особи: посадова особа – це службовець, який в силу охопленої ним посади наділений владними повноваженнями з метою здійснення організаційно-розпорядчих функцій і забезпечення узгодженості в діяльності інших учасників службових відносин. Лише поступове, комплексне та раціональне реформування та впровадження інновацій управління є ключем до успіху у справі формування моделі державної служби та побудови якісної системи державної служби в Україні.

Але реформа державної служби не може бути успішною, коли є неуспішними інші напрямки реформи державного управління. Реформувати одночасно треба і державні інституції, і старі бюрократичні процеси. І змінювати/навчати/розвивати людей, які перебувають на державній службі. Ці три недореформовані напрямки разом складають неефективну, непрозору та забюрократизовану пострадянську культуру державної служби.

Література:

1. Даль В. Толковый словарь живого русского языка : [в 4 т.] / В. Даль. – М. : Рус. яз., 1978. – Т. 1. – 1978. – 699 с.;
2. Відповідальність у державному управлінні та адміністративне право : [наук. доп.] / за заг. ред. В. В. Авер'янова. – Київ, 2001. – 700 с.;
3. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>;
4. Горшенев В.М., Петришин А.В. Природа статуса должностного лица // Проблемы социалистической законности. – М., 1988. – Вып.22.;

5. Державне управління: теорія і практика /За заг. ред. проф. В.Б.Авер'янова. – К.: Юрінком Інтер, 1998.
6. Пахомов І.М. Адміністративно-правові питання державної служби в СРСР. – К., 1971;
7. Бахрах Д.Н. Государственная служба: основные понятия, ее составляющие, содержание, принципы // Государство и право. – 1996. – №12;
8. Бельский К.С. Административная власть государственного служащего // Служба в государственных и общественных организациях: Сб. научн. тр. – Свердловск, 1988;

УДК 613

Медицинські науки

ПРИХОВАНА ДЕПРЕСІЯ

Коц Сюзанна Миколаївна,

Коц Віталій Павлович

*доценти, к.б.н., доценти кафедри
анатомії та фізіології людини
ім. Я.Р. Синельникова,*

Бойко Каріна Валеріївна

*студентка природничого факультету
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди,
Харків, Україна*

Анотація. *Коц С. Н., Коц В.П., Бойко К.В. У роботі представлено сім ознак скритої депресії та проводиться приклади ознак у людини, що перебуває у депресії. Вказується на варіації депресії, відмінність від сезонної емоції смутку. Вказується на важливість усвідомлення самою людиною свого небезпечного стану.*

Ключові слова. *депресія, психічне здоров'я, тривожність, стресостійкість, емоції.*

На сьогоднішній день проблема стресу та підвищеної тривожності, депресії дуже актуальна, як її профілактика [1-5,7,9,11] Оскільки люди зараз знаходяться під сильним психологічним та

фізичним навантаженням, весь жах, який відбувається зараз діє на психіку людей. Значна частина людей живе у постійному страху. Багато людей знаходяться у хронічному тривалому психоемоційному стресі.

Постійний хронічний психоемоційний стрес, безнадійність, відчуття незахищеності, втрата житла, смерть близьких може обумовити розвиток депресії.

Ми звикли судити про стан оточуючих нас людей за виразом їх обличчя та поведінки. Якщо посміхається – значить, все у порядку. Насправді, це не так. Підтвердженням тому є одноіменний флешмоб, запущений вдовою лідера музичної групи Linkin Park, який покінчив із собою в період депресії. Вдова музиканта виклала у “Твіттер” відео, яке було зроблено за 36 годин до загибелі. На цьому відео чоловік разом із дитиною пробує конфети сюрпризи із “Гаррі Потера” і радісно посміхається. Здається, попереду у нього тільки щастя: репетиції, заплановане турне, вечори із люблячою сім’єю у красивому домі. Але...

“Я хочу, щоб ви знали: депресія не має обличчя чи настрою” – написала тоді у “Твіттер”. У флешмобі тисячі коористувачів соціальних мереж, опублікували свої фото в той момент, коли переживали чорні дні свого життя. З цих знімків дивляться посміхнені ясні обличчя.

За даними ВООЗ, від депресії страждають не менше 300 мільйонів людей по усьому світу. Приблизно 800 тисяч з них кожен рік використовувало крайній захід.

Насправді розпізнати депресію іноді дійсно складно. Справа в тому, що у психічного збою є варіації. Класична – якщо коротко з відмовою від їжі та виходу у соціум, із бескінечними переживаннями чи апатією (таку можна легко визначити). А ось високофункціональну депресію - можна і не визначити: хворий такою депресією виглядає так, ніби добре справляється із своїми проблемами. Видає таку людину декілька симптомів, які були виділяють з діагностичною метою у мирний час, але їх характеристика може бути використана при екстраполяції на теперішні ситуації.

Перше, що виділяють, на що варто звернути увагу, це те, що людині стало складно радіти. Наприклад, ви пам'ятаєте той час, коли зустрічі із приятелями, хоббі, або спілкування у соціальних мережах давали вам насолоду, але стало якось дуже лінки (щоб виходити в кафе із друзями, чи на вечірки, приходиться докладати чимало зусиль і такий похід - важка ноша).

Друге, на що звернути увагу – ви крайнім чином критичні до себе і інших. Вас дратує все: і власний вигляд, і невисокі досягнення, і керівник, і друзі. Критичний погляд на світ трансформується у негативний спосіб мислення. Ви не можете розслабитися і відчувати себе щасливим

По-третє, людина весь час задає собі питання типу “а сенс?”. Взятися за нову справу – “а сенс?”. Поїхати у подорож – “а сенс?”. В результаті, людина все гдибше в'язне у пасивності та негативі.

Четверта ознака, яку виділяють – втома - постійний супутник. Навіть зранку: людина просинається уже розбитою і, хоч і заставляє себе іти на роботу, в спортзал, по магазинам і вести звичне життя, але в глибині душі здається собі Сизифом, який штовхає камінь вгору.

П'ятим в ряду ознак виділяють – відсутність внутрішнього психологічного ресурсу. Коли є у людини внутрішній психологічний ресурс, його нервовій системі вистачає сил, щоб не зриватися через дрібниці, наприклад, повільність дитини. А коли ресурсу нема, то – нервові зриви будуть іти один за одним.

Шоста ознака – поява залежності. Знаходячись у депресії, людина старається все більше та більше заглиблюватись у заняття, яке відволікає її від негативних думок. Це може бути бескінечний перегляд телесеріалів, або комп'ютерні ігри нон-стоп, або алкоголь.

Також виділяють той момент, що людина не може сказати собі “стоп”. Людині здається, що якщо вона зупиниться, світ впаде. Повернувшись із роботи додому, людина готує вечерю, миє посуд, перебирає речі, поки не провалиться у сон. Відпраляючись на прогулянку, щоб не було “простою” паралельно бере пакети, щоб збігати за продуктами до магазину. Якщо є пропозиція поїхати на

море, людина відмовляється, бо є справи, справи. Все це ознаки саморуйнівної прихованої депресії.

Якщо визначено мінімум чотири симптоми, що свідчить про виснаження внутрішніх резервів, то рекомендовано звернутися до психотерапевта по допомогу. Дуже важливим є усвідомлення самою людиною свого стану та саме того, що їй необхідно робити в цій ситуації.

В разі наявності депресії є позитивна сторона проблеми. Є факти, за спостереженнями науковців, люди, що перенесли депресію, потім краще справляються із життєвими випробуваннями. У таких людей більш міцне здоров'я і стабільна психіка. При чому у жінок в більшій мірі. Вказують також, що у представниць слабкої статі, що хоча б раз у житті побувала у затяжній депресії, тривалість життя на 20 % більше, ніж у їх безтурботних подружок [8, 10].

Інколи хандру сезонну або смуток плутають із депресією. В разі, якщо смуток та понурість тривають більше двох тижнів – це вже може бути симптомом так званої “ малої депресії”, попередника великої депресії.

Депресія виникає частіше в умовах зменшення рухової активності, емоційного самовираження, адекватної самооцінки, свободи вибору інтенсивності, темпу, послідовності діяльності, режиму діяльності, відсутності чітких перспектив кар'єрного росту.

Література:

1. Коц С.Н., Коц В.П. Дослідження управління емоціями та самомотивації у студентів-спортсменів. Стратегічне управління розвитком фізичної культури та спорту: збірник доповідей VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. - Харків, 17-19 травня 2018 року. ХДАФК. С.169-173.

2. Коц С.Н., Коц В.П. Особливості психофізіологічної емоційної компоненти та стресостійкість у студентів-спортсменів. Стратегічне управління розвитком фізичної культури та спорту: збірник доповідей VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. - Харків, 17-19 травня 2018 року. ХДАФК, 2018. С. 174-178.

3. Коц С.Н., Коц В.П. Особливості комунікативної компетентності та стресостійкість. Педагогіка здоров'я: збірник доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Харків, 18-19 травня 2018 року. С. 188-191.

4. Коц В.П., Коц С.М. Вплив на психофізіологічні показники дітей з високою тривожністю програми відпочинку ПЗОВ. Тенденції розвитку психології та педагогіки: збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції. - Київ, 4-5 листопада 2016 року. С. 44-49

5. Коц С.М., Коц В.П. Реалізація вирішення проблеми високої тривожності у дітей та підлітків педагогічним колективом у дитячому оздоровчому позаміському таборі. Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в Україні: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції. - Львів, 21-22 серпня 2015 року. С. 57-61.

6. Коц В.П., Коц С.М. Навчальний процес і проблема профілактики високої тривожності у студентів. Актуальні питання педагогіки та психології: наукові дискусії. Харків, 2015. С. 51-55.

7. Коц С.М., Коц В.П. Фізіологія вищої нервової діяльності. Навчальний посібник. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2016. – 204 с.

8. Коц С.М., Коц В.П., Максименко М.О. До питання впливу депресії. Science and society: for being an active participant in XXV International Scientific and Practical Conference. - Берлін. 1-2 листопада 2021 року. С. 64-69.

9. Коц С.М., Коц В.П., Крат Є.С., Кобченко С.Р. До питання впливу на психічне здоров'я сучасних підлітків. Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук XXI століття: матеріали II Міжнародної наукової конференції. (Т. 2), Рівне, 5 листопада, 2021 року. С.21-24.

10. Коц С.М., Коц В.П., Зоренко М.В. Інтелектуальна діяльність та психічний стан. Сучасні тенденції та концептуальні шляхи розвитку освіти і педагогіки [зб. наук. пр.]: матеріали VII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. - Київ, 26 листопада, 2021 року. С.23-29.

11. Kots S., Kots V., Luhanska V. A study of the level of personal anxiety in modern youth. The World During a Pandemic: New Challenges for Science: The 18th International scientific and practical conference. - Ottawa, 19 – 20 April, 2021. с. 63-68.

УДК 347.2

Юридичні науки

ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Маренич А.Б.,

студентка

*Навчально-наукового Інституту права
Київського національного університету*

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Анотація: У цій статті досліджено інститут спільної власності, а саме – підстави припинення спільної часткової та спільної сумісної власності. Окреслено особливості та шляхи припинення спільної власності.

Ключові слова: *спільна сумісна часткова власність, спільна сумісна власність, поділ, виділ.*

Одним із базових інститутів цивільного права є інститут права власності. По-своєї суті це право є фундаментальним для більшої частини цивільно-правових відносин, та є необхідним для побудови ринкової економіки.

Фізичні та юридичні особи можуть здійснювати право приватної власності кількома способами: індивідуально або разом з іншими особами. Більшість науковців вважають, що спільна власність є змішаною категорією та не залежить від форм власності. Таким чином виникає ще одна класифікація поділу права власності, а саме: залежно від кількості суб'єктів.

Законодавством встановлено два види спільної власності: часткова та сумісна. Головним критерієм відмежування є визначення часток. Спільна сумісна власність відрізняється тим, що частки співвласників заздалегідь не визначені. Цивільний

Кодекс України зазначає, що за загальним правилом спільною власністю є спільна сумісна власність, що виникає лише у передбачених законом випадках, тобто законодавчо закріплюється презумпція спільної часткової власності (ч. 4, ст. 355 ЦК). Отже, на відміну від спільної часткової, спільна сумісна власність може виникати лише у випадках, передбачених законом чи договором.

Питання права спільної власності розглядалися в роботах таких дослідників як: М. В. Антокольської, В. А. Белова, С. М. Брагуса, В. С. Гопанчука, О. В. Дзери, І. В. Жилінкової, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика, М. Г. Маркової, Д. І. Мейєра, З. В. Ромовської, Є. О. Харитонова, Я. Н. Шевченко та інших.

За будь-яких обставин, підставами припинення спільної власності для її суб'єктів є конкретні юридичні факти. Припинення права спільної часткової власності може здійснюватися кількома шляхами: припиненням права на частку, виділом частки чи її поділом.

Припинення права на частку у спільному майні припиняє юридичний зв'язок власника частки як з майном, так і з іншими власниками спільної часткової власності. Як юридичний факт виділ частки співвласника у спільному майні припиняє правомочності особи, що бажає виділу частки щодо майна інших співвласників та правомочності інших співвласників щодо майна особи, яка прагне виділу. У свою чергу поділ майна не припиняє право власності учасників спільної часткової власності на майно, що входить до їх часток, але припиняється юридичний зв'язок між власниками. Це означає, що при продажі частки майна воно не має обтяжень та інші власники часток не мають переважного права на його придбання. Варто підкреслити, що договір про поділ нерухомого майна, яке є у спільній частковій власності має бути укладеним у письмовій формі та нотаріально посвідченим.

Варто зазначити, що чинне законодавство точно встановлює обставини, що дають підстави для подання позовної заяви іншими співвласниками про припинення права на частку, а саме: частка є незначною і не може бути виділена в натурі, річ є неподільною, спільне володіння і користування майном є неможливим і таке

припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї.

Юридичні факти, які дають підстави для припинення спільної сумісної можуть бути такими, що характерні всім видам права власності незалежно від кількості власників так і такими, що є специфічними (поділ та виділ). Головною особливістю припинення права спільної сумісної власності є те, що спільна сумісна власність є безчастковою, а тому поділ спільного майна та виділ частки з нього здійснюється тільки після попереднього визначення частки власників у праві на спільне майно. Загалом частки визначаються рівними за умови, що інше не встановлено законом чи угодою. Крім того, суд може збільшити чи зменшити частку з урахуванням обставин, що мають істотне значення. Наприклад: у результаті розгляду справи № 461/12153/15-ц від 08 травня 2019 року [1] було прийнято рішення, що майно набуте під час шлюбу одним із подружжя за грошові кошти, які ця особа отримала від продажу іншого майна, що належало їй на праві особистої приватної власності як таке, що одержане в дар, може спростувати презумпцію спільної сумісної власності подружжя.

Володіння, користування і розпорядження земельною ділянкою, яка перебуває на праві спільної сумісної власності, здійснюється за договором або законом, тому співвласники земельної ділянки мають право на її поділ на виділення з неї окремої частки. Виділення частки співвласників може бути здійснено за умови попереднього визначення розміру земельних часток, які є рівними, якщо інше не передбачене законом або не встановлено судом [2, с. 15].

Одним із способів припинення спільної сумісної власності подружжя, що стає з кожним роком поширенішим, є перетворення її в часткову без поділу спільного майна. Це досягається шляхом укладення шлюбного договору. Важливо, що цим договором подружжя встановлює не тільки режим часткової власності на окремі види вже належного їм майна, а і може домовитися про можливе майно. Такий ж результат досягається завдяки висловленню домовленості чоловіком та дружиною, яке оформлюється свідоцтвом

про право власності на частку в спільному майні. Така можливість передбачена у Законі України «Про нотаріат», а саме – ст. 70.

Ще одним варіантом припинення спільної сумісної власності на нерухоме майно є його відчуження на користь іншого з подружжя або третьої особи. Тут діє аналогічний механізм, що описаний в попередньому абзаці. Чоловік та дружина домовляються, закріплюють домовленість нотаріально посвідченим договором та за необхідності виділяючи частку в натурі (наприклад міна частини майна одного із подружжя з третьою особою.)

Не варто забувати, що при поділі спільної сумісної власності потрібно враховувати ряд моментів. Договори, що заключаються, будуть мати вторинний характер, а тому будуть переходити разом з правами й обов'язки, пов'язані з правом власності на зазначену частку. Прикладом може бути обтяження сервітутом чи заставою. Також, якщо право на нерухоме майно мають треті особи, то перехід права власності жодним чином не припиняє їх прав. Тобто, якщо був укладений договір найму, то зміна власника не припиняє дію договору. Крім того, має бути враховано інтереси малолітніх та неповнолітніх дітей кожного з подружжя, а також недієздатних чи обмежено дієздатних осіб.

Таким чином, підстави припинення спільної часткової та спільної сумісної власності є досить різноманітними та мають ряд своїх особливостей, що пояснюється правовою природою цих правочинів та метою, яку мають власники майна.

Література:

1. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 08.05.2019 у справі № 461/12153/15-ц URL:

https://protocol.ua/ua/postanova_ktss_vp_vid_08_05_2019_roku_u_sp_ravi_461_12153_15/

2. Душман В. П. Аграрне право та законодавство України. – Х.: Одісея, 2003. – 447 с.

INVESTIGATION OF PROPERTIES OF SOIL AND WASTE MIXTURES OF OIL AND GAS INDUSTRY

*Olena Mykhailovska,
Assistant professor, Ph.D.,
National University «Yuri Kondratyuk
Poltava Polytechnic»
Poltava*

The article analyzes the behavior of clay soil during compaction. It is confirmed that in the mixture of clay soil and drilling mud during dynamic compaction a structure different from the natural one is formed and the aggregates are destroyed. The article determines the increase of the average modulus of deformation of the mixture of soil with drilling mud at the ratio of soil and drilling mud 90:10 by an amount close to 4%. It is determined that the addition of 10% drilling mud to clay soil during the construction of foundations increases the strength characteristics of the soil.

The purpose of the article is to study the compaction and strength characteristics of a mixture of loess loam with drilling mud in a ratio of 90:10 for the use of this material in the national economy.

Currently in Ukraine there are environmental problems in the oil and gas regions. When drilling wells, a significant amount of waste is generated, which must be disposed of. For the collection and accumulation of this type of waste, sludge barns of considerable size are created. Drilling mud contains heavy metals, a small amount of petroleum products, synthetic surfactants, carboxymethylcellulose, synthetic organic substances and more.

"Solidification" is an effective technology for utilization of drilling rigs. According to this method, the purified drilling mud is mixed with special sorbents and cement. The sorbent binds compounds that, after the addition of cement, turn into a form that is insoluble in all weather conditions. Therefore, the thus neutralized product is used in the manufacture of building materials [1]. There is a chemical method of disposal using phosphogypsum. [2].

For the experiment took loess loam. Made the soil with the required humidity (from 12% to 20% in increments of 2%). Left for even distribution of moisture. The soil was pre-crushed and sieved through a sieve with holes of 1.0 mm. Samples were prepared weighing 3 kg for further experiments to determine the optimal soil moisture for its maximum compaction [4]. The dimensions of the metal cup are $h = 127$ mm, $d = 100$ mm. The weight of an empty metal cup is 4800 gr.

For the experiment, loam loess with natural moisture of soil samples $W = 0.16$ was used. Its humidity at the yield strength $W_L = 0.28$, humidity at the rolling limit $W_p = 0.19$.

Determination of optimal humidity was performed with drilling mud of the West Kharkiv oil and gas condensate field of well № 529. It was determined that this drilling mud belongs to the liquid loam. Humidity of drilling mud was 65%. The study was conducted according to standard laboratory methods of soil research according to DSTU B B.2.1-17: 2009 [3].

According to the results of the experiment, it was found that the optimal humidity of the loam is 17.5%. The calculated value of the

Figure 1. Photo of the MDU-1 device

optimal soil moisture can be taken for preliminary assessment as the moisture on the verge of unrolling. In this case, the discrepancy between these values is 2%. A study was carried out with the addition of drilling mud to the soil in a ratio of 90:10. The optimum humidity of the mixture should be 17.5%, so at a moisture content of drilling mud of 65%, the humidity of the loam should be 13.85%. The loam has a natural moisture slightly

higher than the specified value, so the soil was pre-dried and brought to a given humidity in the laboratory.

Next, the procedure of compaction of the mixture of soil and drilling mud was performed using the device MDU-1 (Fig.1).

Based on the results of the analysis, it can be concluded that in the process of compaction of clay soil with the help of dynamic soil compaction in the device MDU-1, the soil forms a structure different from the natural and destroyed components. Therefore, the mixture of clay soil with drilling mud 90:10 at optimum humidity can be characterized by a dispersion structure.

Literature:

1. Recycling: how to create useful things for people from industrial sludge [Electronic resource] Access mode: <https://kurs.if.ua/economic/povtorna-pererobka-yak-iz-promyslovogo-shlamu-stvoryuyut-korysni-dlya-lyudej-rechi/> last visit:08.10.2021.

2. I.Y. Ableeva and L.D. Plyatsuk and O.P. Budyonny, Research of the composition and structure of drilling mud in order to justify the choice of method of its further utilization, Bulletin of Mykhailo Ostrogradskyi KrNU 2/2014 (85), 172 – 178 (2014)

3. DSTU B.V.2.1-17:2009 Bases and foundations of buildings and structures Soils. Laboratory methods for determination of physical characteristics (Kyiv: Minregionstroy of Ukraine) Effective from 10.01.2010

4. DSTU B.A.1.1-25-94 Soils. Terms and definitions (Kyiv: Minregionstroy of Ukraine) Effective from 22.12.2009

ФІНАНСОВИЙ СТАН УКРАЇНИ, В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Наконечна Т.Ю.

*студентка фінансового факультету
Державний Податковий університет*

Анотація: У статті розглядаються ризики відсоткових ставок в наслідок військового стану. Також відбудова країни та гуманітарна катастрофа країни.

Ключові слова: грошово-кредитна політика, відсоткова ставка, інфляція, дефолт, іпотека.

Відновлювати країну доведеться з першого дня після закінчення війни. Керівництво країни може вдатися до довоєнних програм підтримки економіки, змінивши їхні умови та заручившись фінансовою допомогою союзників.

На час воєнного стану грошово-кредитна політика не може виконувати своїх функцій, навіть ставки за депозитами стали формальністю і їх поки не переглядають. Перед Нацбанком стоятиме непросте завдання втримати ситуацію з курсом, інфляцією та процентними ставками. Хоча зараз, на фоні жахів війни, питання ставок є треторядним, у майбутньому воно буде серед ключових для відновлення.

Відбудова країни буде потрібна, адже російські війська винищили цілі житлові квартали українських міст. Програма доступної іпотеки має стати програмою із забезпечення житлом людей, які його втратили. Банки будуть спроможні видавати іпотечні кредити та проводити операції по їхньому обслуговуванню. Але на баланс ці кредити передаватимуться спеціалізованій установі.

На власному балансі банки матимуть менші кредити. Логічним буде запуск програми, подібної до 5–7–9. Завданням такої програми чи програм буде перезапуск бізнесу, який завмер на час війни. Це мають бути пільгові кредити на поповнення обігових коштів та устаткування.

Відбудова капітальних споруд як от мости стане завданням на державному та наднаціональному рівнях. Але техніку, задіяну для відбудови, братимуть разом через лізингові компанії.

Гуманітарна катастрофа поставила величезну кількість людей на межу виживання. Не лише фізичного – під російськими бомбами, а й фінансового – люди залишилися без засобів для існування. Програма «Е-підтримка» була протестована й у майбутньому може бути використана для цільової адресної допомоги постраждалим. Не виключено, що в Україні може бути експеримент із базовим доходом для великої кількості громадян, значно більше, ніж будь-де до цього.

Для фінансового сектора найперші виклики війни – втрата відділень та інших активів під час бойових дій, фізична доставка готівки у небезпечні регіони, втрата частини співробітників, які евакуювалися із родинами або пішли до лав Збройних сил чи ТРО.

Специфічні виклики не менш важкі. Це втрата грошового потоку від обслуговування кредитів громадянами й підприємствами та вплив коштів населення, яке кинулося знімати готівку. Це частково компенсує НБУ через кредити рефінансування, щоб банки могли виконувати свої зобов'язання перед вкладниками.

Друга проблема – втрата великої частини комісійного бізнесу з обслуговування торговельних угод: із зупинкою експорту та імпорту і зниження оборотів всередині країни банки недоотримують доходи та спляють накопичений власний капітал.

На щастя, банківська система була в гарній формі напередодні війни. Вільна ліквідність – і залишки на коррахунках, і в депозитних сертифікатах НБУ – була значною. Цей запас міцності дозволив пройти перші тижні і не втратити функціональність, а НБУ оперативно стабілізував ситуацію.

З 24 лютого видано 125 млрд грн рефінансування банкам, а валютні обмеження та обмеження на імпорт вкупі з інтервенціями НБУ знижують тиск на курс гривні. Зараз фінансовий ринок живе, по суті, в умовах ручного управління.

У середньостроковій перспективі українським банкам доведеться стикнутися із суттєвим погіршенням якості активів –

великими обсягами проблемних кредитів, що значно перевищать удар 2014–2015 років. Економіка скоротилася чи не на 50% – це також і приблизна оцінка втрат банківського сектора. Валютний шок їм доведеться пережити трохи згодом – поки НБУ зафіксував курс, але це не може тривати вічно. Одночасно з падінням експорту через закриття портів та зупинку підприємств металургії суттєво скоротилося і споживання та інвестиції, а отже, і потреба в імпорті. Це теж послаблює тиск на валютний курс.

Поки ситуація умовно «заморожена», громадяни вільно користуються рахунками та здійснюють безготівкові платежі, і навіть можуть знімати кошти з карток за кордоном. Та ймовірно, після пережитого шоку система буде трансформуватися. На банківський сектор може очікувати консолідація та зростання частки держбанків, з ринку вже вивели російські Сбербанк та ПІБ. Приватні банки будуть дуже залежати від кредитів рефінансування Національного банку України. Скоріше за все, регулятор буде намагатися виходити із централізованим рішенням проблем сектора, яким воно буде – покаже час.

На нашому боці – підтримка іноземних партнерів та висока адаптивність українського бізнесу та людей. Безпрецедентні підтримка Заходу і мобілізація українців дозволять економіці та фінансовому сектору відновитися.

Банківська система України вже не вперше вирішує завдання, пов'язані із ризиками воєнних дій. Навесні 2014-го банки зіткнулися з проблемами вивезення залишків готівки з територій, що захоплювались, на Донбасі та окупованого Криму, перетворення кредитних портфельів фіз- та юрособ з цих регіонів на практично дефолтні (що позначилося на рівні капіталізації банків та їхній ліквідності). Наразі географічне охоплення, на яке поширилися ризики, значно розширилося.

Ці ризики можна розділити на такі групи:

1. Операційні ризики
 - неможливість забезпечення роботи відділення через бойові дії та авіаудари;
 - матеріальна шкода;

- у багатьох системних банків цілі підрозділи на кшталт кол-центру або бек-офісу знаходилися в містах, які зазнали масивної атаки з боку РФ – Чернігів, Херсон, Харків.

2. Ризики ліквідності

Тут швидко і злагоджено спрацював НБУ, обмеживши різкий відтік коштів із банків, запровадивши обмеження на зняття валюти та готівкової гривні, а також обмеживши транскордонні валютні перекази. Незважаючи на обмеження, обсяги зняття готівки з карток зараз значно перевищують довоєнні. Збільшує ризик ліквідності і кредитний ризик що виник наразі.

3. Кредитний ризик

Тут багато українських банків взяли на себе соціальну відповідальність і надали кредитні канікули до закінчення військового стану. Вони скасували не лише погашення, а й нарахування відсотків за поточними кредитами. А це означає, що банки не отримують істотну частину із запланованих доходів та плановану ліквідність у вигляді планових погашень за кредитним портфелем. Існує величезний ризик того, що частина цього портфеля виявиться неробочою – люди не матимуть можливості гасити кредит через втрату доходу або інші трагічні події.

Все це спричинить колосальне навантаження на капітал банків, а отже, і їхню життєздатність у майбутньому. І тут дуже важливо, щоб з боку регулятора та держави було створено програму підтримки банківської системи, разом у питаннях докапіталізації цих банків, оскільки вимагати покривати ризики, що виникли через військові дії, засобами акціонерів банків буде неефективно.

Якщо цього не зробити, нам не уникнути чергового банкопаду, а отже, страху серед населення за свої заощадження, зменшення рівня довіри до банківської системи України та збільшення кількості безробітних. Під високим ризиком знаходяться банки, що спеціалізувалися на кредитуванні населення, малого та середнього бізнесу.

Вже зараз Україну покинуло понад 2 млн жителів, можна припустити, що частина з них мала роботу і стабільний дохід, і, можливо, кредитні зобов'язання – від кредитних карток до іпотек. Також у більшості людей різко знизився рівень доходу, частина

бізнесу стоїть на паузі. Тому є висока ймовірність, що частина з них не зможе обслуговувати кредити, або ж для відновлення їхньої кредитоспроможності знадобиться час. Тому саме ці банки особливо потребуватимуть підтримки з боку НБУ у вигляді рефінансування та пільгових умов за нормативами на період відновлення економіки.

Із позитивних перспектив на майбутнє. У 2014-му і після цього ми не отримували такої фінансової допомоги на відновлення, яку вже затвердили нам ЄС, США, Великобританія та МВФ. Всі ці кошти підуть на відновлення інфраструктури, реального сектора економіки та, звичайно, житла. У нас буде можливість побудувати нову, сучасну та високотехнологічну інфраструктуру замість тієї, яка була у нас ще з часів СРСР. Також відновлення інфраструктури – це нові робочі місця та нові замовлення на виробництвах, задіяних у будівництві та пов'язаних із ним галузях.

Частина іноземної валюти з виділеної допомоги однозначно продаватиметься на валютному ринку України, що надасть істотну підтримку гривні та зміцнить її як мінімум до довоєнного рівня.

За рахунок цих коштів буде створено державні програми фінансування з низьким рівнем ставок, спрямованих на відновлення інфраструктури, бізнесу та житла для всіх, хто його втратив. Це підтримає і самі банки, давши можливість їм відновити свої обороти та фінансовий стан. Головне – перемогти.

Література:

1. Стан фінансового сектору України та заходи НБУ з підтримки його безперебійного функціонування в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] // Національний банк України – <https://bank.gov.ua/ua/news/all/stan-finansovogo-sektoru-ukrayini-ta-zahodi-nbu-z-pidtrimki-yogo-bezperedbiynogo-funktsionuvannya-v-umovah-voyennogo-stanu>

2. Дослідження фінансистів можливої інфляції після війни [Електронний ресурс] // Forbes – <https://forbes.ua/inside/iz-za-voynny-aktivy-bankov-mogut-sokratitsya-na-50-chto-delat-s-kursom-kreditami-i-likvidnostyu-mneniya-finansistov-17032022-4618>

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Обаранчук Д. Я.,

*студентка гуманітарно-технологічного факультету
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної
академії ім. Тараса Шевченка
м. Кременець, Україна*

Анотація: У статті досліджено інноваційні методи навчання української літератури. Розглянуто процес становлення інноваційних методів навчання української літератури. Описано особливості застосування інноваційних методів. Результати роботи можуть бути використані в вищих закладах освіти на різних спеціальностях.

Ключові слова: інноваційні методи, навчання української літератури.

Проблема вибору інноваційного методичного спрямування та ефективного підходу при вивченні української літератури є актуальною, оскільки українська література сьогодні є не просто частиною загальної культури учнів, це ще й запорука майбутнього успіху при вступі випускників до вищих навчальних закладів.

Про динаміку використання інноваційних методів навчання під час уроків української мови говорить аналіз науково-педагогічної та методичної літератури. Цій темі присвячені дослідження І. Дичковської, М. Пентилюк, Л. Пироженко, О. Пехоти, О. Пометун, Г. Самохіної, Т. Симоненка, М. Скрипника, Н. Суворової, І. Хом'яка.

Багато вітчизняних та зарубіжних педагогів, присвячували свої праці вивченню інноваційних методів вивчення української літератури. Різноманітні аспекти даної проблеми відображені в працях: Н. Бондар [1], О. Буйдіна [2], Г. Токмань [3] та інші.

На відміну від звичайних уроків, метою яких є оволодіння знаннями, навичками та вміннями, уроки з використанням інноваційних методів найповніше враховують інтереси, нахили, здібності

кожного здобувача освіти. На цих уроках поєднується досвід традиційних уроків – сприйняття нового матеріалу, засвоєння, осмислення, узагальнення – але у незвичайних формах.

У педагогічній діяльності сучасних шкіл є великий арсенал інноваційних технологій. Можливість їх використання в освітньому процесі залежить від готовності вчителів сприйняти зміни та, звичайно, від технічної забезпеченості освітніх установ. У багатьох українських школах, класи забезпечені інтерактивними дошками та мультимедійними установками, місце вчителя обладнано персональним комп'ютером або ноутбуком з виходом до мережі Інтернет.

На сучасному етапі розвитку суспільства, основною функцією закладу освіти є – дослідження та врахування особливостей учнів та організація такого навчально-виховного процесу, який би сприяв гармонійному розвитку особистості.

Інноваційні методи навчання – це методи навчання, що передбачають нові способи взаємодії «педагог – учень», певне нововведення у практичній діяльності в процесі засвоєння навчального матеріалу. Такими є: рольова гра, метод проекту, ІКТ, прийоми технології критичного мислення, багатовимірні дидактичні технології. Технологія, що стимулює інтереси учнів та розвиває бажання вчитися, пов'язана з виконанням різноманітних проектів.

Про інновації в освітній системі заговорили з 80-х років ХХ століття. Саме в цей час, у педагогіці постає проблема інновацій та, відповідно, її поняттєве забезпечення. Це було предметом спеціальних досліджень. Терміни «інновації в освіті» та «педагогічні інновації», які вживаються як синоніми були науково обґрунтовані і введені в категоріальний апарат педагогіки.

Вчителі-практики застосовують у своїй повсякденній роботі інноваційні технології та сучасні методи навчання, які включають активні та інтерактивні форми. Активні методи припускають безпосередню участь учнів, їхню діяльну позицію в освітньому процесі. Оскільки учні повинні навчатися під час карантинних обмежень, потрібно використовувати інноваційні методи. Інтерактивні форми дозволяють краще засвоювати отримані знання за

допомогою слухо-зорового сприйняття. Ці методи відносяться до групових форм навчання, коли учням пропонується працювати у складі колективу, здобувати групові знання, але при цьому нести індивідуальну відповідальність.

Необхідність інноваційних технологій в освіті безперечна. Уроки з їх застосуванням таких технологій стають більш цікавими та яскравими. Учні зацікавлені у досягненні певних результатів навчання, що у результаті дозволяє підвищувати якість освіти.

Сучасний урок української літератури повинен бути навчальним, розвиваючим та цікавим. Тому використання сучасних освітніх технологій на уроках української літератури є затребуваним. Сьогодні впровадження інноваційних технологій у навчальний процес є невід'ємною частиною шкільного навчання.

Пошук шляхів підвищення ефективності навчання спонукає викладача до нестандартності проведення занять та використання інноваційних методів навчання. Так, життя і творчість Олени Теліги, В. Симоненка, Т. Шевченка, М. Стельмаха можна подати у формі заняття-концерту; лірику В. Симоненка – у формі заняття-конкурсу; літературу рідного краю вивчаємо на занятті конференції або зустрічі з письменником.

Необхідною умовою якісного уроку української літератури, вважаємо: мотивацію роботи на уроці, демонстрацію учням, де, в якій ситуації можна використати набуті знання, своєчасне оцінювання набутих знань. Щоб виховувати інтерес до української літератури, виробити стійкі знання, не дати забути вивчений раніше матеріал, слід практикувати на уроках української літератури: творчі диктанти, різні види творчих вправ, різноманітних видів ігрових моментів, працювати над складанням мультимедійних інтерактивних вправ на сайті «LearningApps.org» (на цьому сайті дуже багато мультимедійних інтерактивних вправ з української мови та літератури), працювати над пізнавальними та проблемними завданнями, а в 5-7 класах та складанням захоплюючих фізкультхвилин.

Головною метою вчителя є творче використання навчального матеріалу разом з учнями. Обов'язковими є вироблення таких

умінь у учнів, як уміння аналізувати і мовний, і літературний матеріал, робити висновки, узагальнювати, проводити паралелі з життям, ґрунтуючись на знанні програмних літературних текстів.

Інноваційні технології навчання сприяють розвитку ініціативи, творчості, уяви, самодисципліни, співпраці. Вони приваблюють учнів діяти спільно, формулювати свої думки, розкривати почуття, брати відповідальність за навчання і розвивати бажання вчитися.

Кожному педагогові, у своїй діяльності з навчання та виховання, потрібно віддавати перевагу тим сучасним технологіям, які допомагають пожвавити урок, надають йому емоційне забарвлення, допомагають виховувати громадянськість, патріотизм, толерантність; зацікавити кожного учня поєднувати теорію з практикою, необхідною для життя загалом.

Щоб цікавіше та різноманітніше перевіряти домашнє завдання, слід використовувати різноманітні літературні диктанти, хронологічні, географічні, асоціативні, теоретичні, бліц-диктанти, історичні та логічні, графічні; складання різноманітних клоуз-тестів з певних тем з української літератури, різні види ігор, складання тестів, учнівських зошитів із завданнями тощо. Добре організований метод «Передбачення», допомагає учням уважно читати текст, нестандартно відповідати на запитання (вчитель пропонує слова, учні вгадують, про що зміст твору, а потім порівнюють пояснення зі змістом) [4, с. 84].

Отже, сьогодні основним у педагогічній практиці є забезпечення якості знань учнів. Допомагають у цьому інноваційні педагогічні технології та вміння вчителя здійснити, направити свою роботу на швидке введення в практику нових педагогічних ідей, технологій навчання та виховання. Можна сказати, що впровадження інноваційних методів, значно покращує якість подачі навчального матеріалу та результативність його засвоєння учнями, збагачує зміст навчального процесу, підвищує мотивацію до вивчення української літератури, створює умови для більш тісного партнерства між вчителями та учнями.

Література:

1. Бондар Н. Поняття та критерії інновації у сучасній освіті. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 153. 12-15 с.
2. Буйдіна О. Інновації в освіті: світовий досвід і місцеві практики. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 1. 5-9 с.
3. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі. Київ, 2013. 312 с .
4. Щербина В., Волкова О., Романенко О. Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури: навчальний посібник. Харків, 2007. 189 с.

УДК 94:347.2](477.51)"16/18"

Історичні науки

РІД КОЧУБЕЇВ В ІСТОРІЇ БАТУРИНА XVII-XIX ст.

Огієвська Руслана Іванівна

завідувач відділу

Національного історико-культурного заповідника

«Гетьманська столиця»

м. Батурич, Україна

Анотація: в статті проаналізовано власність козацько-старшинської родини Кочубеїв в Батуричі XVII - XIX ст. На основі писемних джерел встановлено, що перші маєтності в Батуричі придбав та отримав на ранг від гетьмана Івана Мазепи генеральний писар, а згодом генеральний суддя Василь Леонтійович Кочубей. Надбані Василем Кочубеєм володіння у подальшому закріпилися за родиною, дружиною та двома синами, примножувались і передавалися у спадок або були подаровані.

Ключові слова: Кочубеї, маєток, млин, двір, сінокіс, спадок, прибуток Батурич.

Батурич – місто в Україні, у Ніжинському районі Чернігівської області на річці Сейм (басейн Дніпра). Батурич відіграв визначну роль в історії України – у 1669-1708 та 1750-1764 роках місто було резиденцією гетьманів Лівобережної України. З ним

пов'язана діяльність визначних українських політичних лідерів ранньомодерного часу – Дем'яна Ігнатовича, Івана Самойловича, Івана Мазепи, Пилипа Орлика, Кирила Розумовського. З моменту облаштування у Батурині гетьманської резиденції у місті з'явилися садиби представників гетьманського уряду – генеральної старшини. В них вони безпосередньо проживали та виконували свої посадові обов'язки. До нашого часу із колись чисельної кількості таких садиб на території Батурина зберігся Будинок генерального писаря (1687-1700) та генерального судді (1700-1708) Василя Кочубея на південній околиці Батурина. Окрім вищезгаданої садиби В. Кочубей і його нащадки мали в Батурині й інші двори, угіддя, млини. Саме ці володіння і є об'єктом даного дослідження. За допомогою цих даних ми зможемо проаналізувати характер господарювання і заможність родини.

Вивищення і збагачення родини Кочубеїв розпочинається за генерального писаря (у 1687-1700), а потім – генерального судді Лівобережної України (у 1700-1708) Василя Кочубея (бл. 1640-1708). Із праці В. Модзалевського «Малороссийский родословник» відомо, що у 1687 р. генеральний писар Василь Кочубей отримав від гетьмана І. Мазепи підтверджувальний універсал «на купленныя мельницы на р. Ворскле и Сейме»[1, с.525]. Також із праці В. Модзалевського відомо, що в 1706 р. генеральний суддя В. Кочубей отримав «царскую грамоту на мельницы на речке Сеймь и Реть Кролевецкого уезда»[1, с.527].

На батуринській землі мав свої володіння син генерального судді, значковий військовий товариш (1718), а згодом бунчуковий товариш (1724) Федір Кочубей (до 1684-1729). Про це свідчать відомості ревізійних книг Ніжинського полку про населення Батурина за 1723 р., а саме: «в Батурине Федора Кочубея 9 дворов прощектыантов» [2,с.21]. Протекціанти звільнялися від повинностей на користь держави, але у господаря, під «протекцією» якого перебували, повинні були відпрацьовувати два дні на тиждень.

Ще про один двір Федора Кочубея в Батурині, вказано у «Мазепиній книзі» 1726 р.: «дворы владельческие при Батурине,

которые имеются для приезде Федора Кочубея – 1, в нем живет прикащик его»[2, с.311].

В 1717 р. Федір Васильович наділив млином у Батурині свою сестру Параскеву Васи́лівну: «получила от брата Федора млин на р. Сейм, на гребле Озарицкой, с двором и грунтами»[1, с.531]. Того року Параскева Васи́лівна вийшла заміж за бунчукового товарища Федора Васильовича Сулиму і, ймовірно, батуринський млин отримала в подарунок саме з нагоди весілля.

Старший син генерального судді, полтавський полковник Василь Васильович Кочубей (1680-1743) за царською грамотою також отримав частину батькового спадку, зокрема, і володіння в Батурині. В опису Батурина за 1760 р. згадується двір Василя Васильовича: «в слободке Береговой двор Максима Панченка, который был владения Васи́лия Васи́льевича Кочубея»[3, с. 206].

Полковник Василь Кочубей примножив родові володіння, на 1743 р. у його власності перебувало 18 сіл і 13 хуторів в Полтавській та Чернігівській губернії. В 1743 р. Василь Васильович склав тестамент (заповіт) за яким все своє майно розподілив між синами. Його молодшому синові Петру (? – 1769) дісталися володіння в Батурині: «двор и мельница на р. Сейм с греблею, мельница в м. Новых Млинах на р. Сейм»[1, с.535].

У Генеральному описі Лівобережної України 1765-1769 рр. засвідчено володіння Петра Васильовича в Батурині: «на улице Гончаровке двор приезжий старый, но жить годный. В нём покоев: господские каменные 4, другие господские деревянные 4, третьи господские деревянные недостроенные 7, амбар 1, конюшня 1, сарай 1. В том же дворе церковь деревянная старая во имя Пресвятой Богородицы оным владельцем строенная. Прописанный в городе Батурине владения бунчукового товарища Петра Кочубея двор принадлежит ему, Кочубею, с предков его, которым владел дед его, который был судьей войсковым генеральным до бывшего гетмана Мазепы. Крепости не имеет. К оному принадлежности его по тому же наследственные.

Сенокос под городом Батурином за улицей Гончаровкой от реки, на 25 косарей, сена накашивается 50 возов травы доброй.

Близ одного другой сенокос, на 3 косаря, сена накашивается 6 возов травы посредственной. Сенокос в урочище на Подборной расстоянием от города в 4-х верстах, на 6 косарей, сена накашивается 20 возов травы хорошей. Сенокос в урочище Ковыльной, расстоянием от города в 2 верстах, на 12 косарей, сена накашивается 12 возов травы посредственной. Сенокос в урочище Ольшаная расстоянием от города в 3 верстах, на 6 косарей, сена накашивается на 12 возов травы хорошей. Сенокос на слободе Матеевке, расстоянием от города в 2 верстах, на 5 косарей, сена накашивается 10 возов травы хорошей.

В городе на реке Сейме мельница о 3 камнях, а четвертое – ступное. С оных трёх через 8 месяцев доходу получает разного хлеба 80 четвертей, а [из] ступного – деньгами 10 рублей. Недалече вышеописанного двора место впусе, на котором выстроен кирпичный завод, мерою в окружности 220 саженой. При том же дворе место впусе, на котором зарублен лес на перспективную дорогу, мерою в окружности 180 саженой. На дороге Киевской близ сотенной батуринской Канцелярии дворовое место впусе, мерою в окружности 90 саженой. За рекою Поповкою при реке Сейму двор, прозываемый «На груди». В оном господских хат 3. И оным двором завладел граф Кирилл Григорьевич Разумовский, в котором ныне делается белый воск ко двору графа Разумовского. На улице Гончаровке вблизи Тепловского двора место дворовое впусе, мерою в окружности 106 саженой. На улице Корнеевке двор с огородом умерлого Федора детина [дядька?] впусе, мерою в окружности 190 саженой»[4, арк. 374].

У дворі Петра Кочубея мешкав його слугитель, посполитий Василь Карась та родина підсусідка, посполитого Мойсея Малки [4, арк.376].

Окрім садиби з кам'яним будинком і церквою Петро Кочубей володів у Батурині іншими дворами, заселеними його підсусідками (економічно залежними від нього людьми). Ще він мав хутір за селом Мельнею, у 15 верстах від Батурина. До хутора належав ліс площею 1500 сажнів та пасіка на 30 вуликів [4, арк.379].

Після смерті Петра Кочубея його майно було розділене між братами, бо одруженим він не був і спадкоємців не мав. Бунчуковий товариш Семен Васильович (1725-1779) успадкував «по разделу съ братьями, изъ его имений: в Батурине 1^{1/3} кола» [1, с.533]. У 1751 р. він був призначений генеральним обозним. Того ж року С. Кочубей отримав від гетьмана К.Г. Розумовського універсал на рангові мастки в Ніжинському полку «447 дворов на уряд генерального обозного» [1, с.532]. Про володіння в Батурині вказано у Відомості за 1751-1756 рр.: «обозного генерального, господина С.В. Кочубея, крайне нищетных дворов – 9» [3, с.164]. З ревізії Лівобережної України за 1753 р. відомо, що «крайненіщетные никаких грунтов не имеют, а живут только в одних дворах при огородах или в бездворых хатах и без огородов из одной заработки питаются, да только имеют кони или волы или не имеют» [5].

Ще один брат, Павло Васильович Кочубей (1738-1786) «после смерти брата Петра по разделу съ братьями, изъ его имений получил в Батурине 7 дворов и 1^{1/3} кола» [1, с.534].

З 1766 по 1772 рр. П. В.Кочубей – полтавський підкоморій. Він мешкав з родиною на Полтавщині, в селі Диканьці, яке отримав у спадок від батька. Після його смерті володіння були розділені між його синами. Батуринські володіння, ймовірно, перейшли у спадок до одного з його синів, Віктора Павловича Кочубея (1768-1834), який мав «в Черниговской губернии 694 души» [1, с.538].

Василь Васильович Кочубей (1728-1791): «из имений получил в Батурине 1^{1/3} кола» [1, с.534]. Бунчуковий товариш В.В. Кочубей з родиною проживав у селі Ярославець. У його шлюбі з Марфою Дем'янівною Оболонською (1736-1815) був єдиний син, Василь Васильович (1750-1800), який за заповітом батька (1781) успадкував: «в Глуховском, Конотопском и Сосницком уездах обоего пола 5108 душ» [1, с.536]. Ймовірно, серед успадкованого були і володіння у Батурині. Після його смерті за заповітом від 20 січня 1798 р. його майно успадкувала дружина, Олена Василівна Туманська (?-1836). В 1816 р. Олена Василівна розділила все

майно між своїми дітьми. Єдина донька, Олена Василівна Кочубей (1793-1863), у заміжжі Маюрова, за заповітом матері отримала «мельницю при м. Батурине» [1, с.543].

З донесення начальника Чернігівського повіту від 17 жовтня 1897 р. за № 6540 відомо, що власники Батуринських водяних млинів «доход с каждого постава получили не менее 100 рублей в год» [6, с.210]. В одному млині поставів могло бути 10 і якщо з одного 100 рублів, то з десяти, відповідно, – 1000 рублів. Далі відомості про млини та двори Кочубеїв в Батурині обриваються, адже Олена Василівна власних дітей не мала і хто успадкував її власність у Батурині – не відомо.

Із розглянутих у роботі писемних джерел ми можемо зробити висновок, в основному прибутки на батуринській землі Кочубеї отримували із млинів. Також вони утримували худобу, показником чого є наявність значних площ сінокосів. Відома кількість дворів, населених їхніми підданими (7 та 9). Ліс та пасіка виконували у господарстві допоміжну роль.

Достеменно відомо про 3 кола водяних млинів та 1 ступу, хоча млинів у розглянутий період могло бути більше. Спробуємо вивести загальну суму прибутку, яку вони отримували за рік. Відомо, що від млинарства Петро Васильович Кочубей у 1743-1769 рр. отримував 10 рублів та 80 «четвертей» хліба на рік. Сума від продажу 80 «четвертей» хліба становила 160 рублів. Таким чином, загальна сума прибутку складала 170 рублів. Отримавши таку суму власник млина міг придбати: 5 коней, 10 овець, 10 волів, 5 пудів (80 кг) меду, 3 пуди (48 кг) воску та 70 гусей [7, с.436]. Наприклад, у володінні Петра Кочубея було 3 млини і ступа, ще 2 млини він мав у Новгород-Сіверському повіті (нині Сумська обл.) на р. Знобі та р. Берізці. Вони давали йому 680 рублів прибутку на рік, і тому можемо констатувати, що млинарський промисел був досить прибутковий і забезпечував належний матеріальний стан родини Кочубеїв.

Література:

1. Модзелевский В.Л. Малоросийский родословник [Т.2.], Е – К.,1910. - 746 с.

2. Мазепина книга / Упор. та вступна стаття І.Ситого.- Чернігів, 2005. - 524 с.

3. Батурич: сторінки історії / Упор. Коваленко О.Б. – Чернігів, 2009. - 881 с.

4. Центральний державний історичний архів м. Київ, Ф. 57, оп. 1, спр. 55.

5.Путро А.И. Левобережная Украина в составе Российской государства во второй половине XVIII в. - К., 1988. - 142 с.

6. Хармак М.М. До історії водяних млинів у Батурич // Сіверщина в історії України збірник наукових праць. - Київ - Глухів, 2013. - С. 208-212.

7. Путешествия в Малороссию академика Гильденштедта и кн. И.М. Долгорукого // Киевская старина. - 1893. - март. - С.412-441.

УДК 657

Економічні науки

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Прокоп'як М.О.

студентка кафедри права

та менеджменту у сфері ЦЗ;

Львівський державний університет

безпеки життєдіяльності

м. Львів, Україна

Систему прийняття правильного управлінського рішення на підприємстві можна вважати одним із інструментів підвищення конкурентоспроможності підприємства та досягнення поставлених цілей. З роками освіченість та професіоналізм персоналу, який працює в організаціях та на підприємствах зростає, тому управління являється одним із найважливіших ланок в прийнятті рішень. Головним завданням в умовах сучасності є розробка

системи методів управління, які в свою чергу будуть мотивувати працівників, координувати та управляти їхньою діяльністю. Ці методи займають вагомe місце у системі категорій теорії управління та утворюють ланцюг у послідовності заходів, що включають ціль, яка базується на законах та принципах, способах, техніці та методах виконання операцій у процесі діяльності [1].

Хаотичне прийняття рішень може призвести до втрати конкурентних переваг на ринку, зниження прибутку та втрати авторитетності. Враховуючи існуючі та популярні методи прийняття управлінського рішення буде доречно удосконалити систему прийняття цих рішень. Серед методів прогнозування доречним є використання сценарного підходу. За допомогою цієї моделі можна видобувати альтернативу, на яке очікує підприємство в майбутньому, завдяки чому з'являється можливість впровадження нових послуг з інноваційним обладнанням, що безперечно допоможе залучити більше клієнтів.

Рекомендації щодо удосконалення методу побудови сценарію:

- розробити детальний план цілей;
- спрогнозувати, які фактори впливатимуть на залучення клієнтів;
- врахувати, які послуги надають головні конкуренти на ринку;
- розробка рекламної кампанії;
- активне ведення сторінки у соціальних мережах.

Метод Делфі, полягає у виявленні переважаючої точки зору спеціалістів за будь-яким питанням, з урахуванням думки колег.

Рекомендації щодо удосконалення методу Делфі:

- враховувати позицію кожного учасника щодо проблеми;
- опитування працівників про можливі шляхи покращення сприйняття клієнтів підприємства[2];
- можлива відміна анонімних анкетувань і заміна їх на колективні обговорення.

Теорія масового обслуговування на підприємствах, де надходять заявки зазвичай обслуговують не у визначених час і не за певний проміжок часу, тому відбувається збій в обслуговуванні й

починає утворюватись черга. Тому, теорію масового обслуговування називають також теорією черг.

Рекомендації щодо удосконалення методу теорії масового обслуговування:

- початок роботи у організованій системі;
- розширення персоналу.

Метод мозкового штурму є таким, коли учасники висувають і розвивають власні ідеї, ідеї своїх колег, використовують одні ідеї для розвитку інших, комбінують їх [3]. Щоб забезпечити максимальний ефект, метод мозкового штурму повинен підпорядковуватися певним правилам, інакше він перетворюється в звичайну нараду.

Рекомендації щодо удосконалення методу мозкового штурму:

- проведення зібрань у не робочій обстановці;
- висловлювання думки у нестандартному порядку;
- скоротити час проведення зібрань;
- записування ідей на дошці чи листку;
- збільшення числа учасників обговорення[4].

Метод дерева цілей буде дієвим, якщо підприємство ставить перед собою чітку мету та готові виконувати покрокові завдання для досягнення найкращих результатів.

Рекомендації щодо удосконалення методу прийняття рішень на основі дерева цілей :

- повинна бути сформована основна мета;
- поділ основної мети на багато підпунктів;
- впорядковане виконання кожного пункту.

В умовах сьогодення менеджери усіх ланок управління завжди стикаються з процесом прийняття управлінських рішень на підприємстві, які є вагомими чинниками вирішення, як повсякденних питань, так і надзвичайно важливих чи термінових. В залежності від того, наскільки правильно було прийняте рішення на підприємстві буде відображатись його конкурентоспроможність, функціонування та розвиток на ринку. Саме тому, сучасний менеджмент є актуальний розробкою нових методів прийняття управлінських рішень, дослідженням процесу та умов в яких

приймаються ті чи інші рішення, визначає та аналізує чинники, що мають вплив на прийняття рішення і передбачає можливі наслідки, що можуть настати негативними чи позитивними акцентами для підприємства у найближчий час. Для підприємств зазвичай важливо обрати один метод, який може підходити під стиль підприємства і керівникам вищої ланки, та одночасно знайти найкращий спосіб досягнення цілей, що були поставлені.

Література:

1. Новітні тенденції розвитку управління підприємствами: монографія / [Федонін О.С., Швиданенко Г.О., Лаврененко В.В. та ін.]. – К.:КНЕУ, 2011. – 257, [7] с.
2. Дяків О. П., Островерхов В. М. Управління персоналом : навчально-методичний посібник. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 288 с.
3. <https://studfile.net/preview/9682563/page/41/>
4. <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/70.pdf>

УДК 340.1

Юридичні науки

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УКРАЇНСЬКІЙ ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ ТА ПРАКТИЦІ

Тишківська А. Д.,

студентка

Начально-наукового Інституту права

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Анотація: У цій роботі розкривається сутність конституційного принципу верховенства права, виділяються елементи даного принципу та досліджуються особливості його розуміння і застосування в сучасній національній юридичній науці та практиці.

Ключові слова: верховенство права, принцип, Конституційний суд України, Венеціанська Комісія.

Принципи права відграють важливу роль у розвитку юридичної науки України. Вони є провідними ідеями, які

визначають спрямованість правового регулювання суспільних відносин та виражають сутність і зміст права.

Одним із фундаментальних принципів національного права є верховенство права. У ч. 1 ст. 8 Конституції України зазначено: «В Україні визнається і діє принцип верховенства права» [1].

Верховенство права означає панування права в суспільстві. Держава втілює в життя даний принцип, ухвалюючи закони, що виражають ідеї соціальної справедливості, рівності та свободи.

Принцип верховенства права для України є досить новим і недостатньо дослідженим, оскільки поняття «верховенство права» з'явилося в Україні у 1996 році, коли була прийнята Конституція України. Саме тому в науковців часто виникають дискусії щодо розуміння даного принципу, а в юридичній практиці трапляються ситуації, що потребують роз'яснень та конкретизації даного принципу.

У Конституції України відсутнє тлумачення та розуміння даного принципу. Для розв'язання спірних ситуацій щодо принципу верховенства права у сучасній українській юридичній практиці Конституційний Суд України здійснив тлумачення і визначення елементів верховенства права у низці судових рішень.

У одному зі своїх рішень Конституційний суд України надає тлумачення поняття принципу верховенства права та зазначає, що ототожнення даної засади права із законом є невірним. Висновок зроблений на основі того, що закон іноді може бути несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи. Справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права [2].

Щодо елементів верховенства права у світі серед юристів і досі ведеться наукова дискусія. Різні вчені виокремлюють від 3-4 до 20 елементів даного принципу (наприклад, американський правознавець, професор Корнельської школи права Р. Саммерс виділяє аж 18 елементів).

У п. 41 Доповіді Венеціанської комісії «Про верховенство права» (Venice Commission: the Rule of Law) зазначено, що

можливий консенсус щодо обов'язкових елементів поняття «верховенство права»:

1. законність, в тому числі прозорий, підзвітний і демократичний порядок введення законів у дію;
2. правова певність;
3. заборона свавілля;
4. доступ до правосуддя у незалежних і неупереджених судах, в тому числі судовий контроль за адміністративними актами;
5. дотримання прав людини;
6. недискримінація та рівність перед законом [3].

Для України в контексті осмислення і тлумачення верховенства права є важливою дана Доповідь Венеціанської Комісії «Про верховенство права». Деякі правові позиції Венеціанської Комісії можна побачити у висновках і рішеннях Конституційного Суду України.

Окрім цього, Конституційний суд України визначає як елементи верховенства права принципи рівності і справедливості, з яких випливає вимога правової визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі [4].

Принцип правової визначеності означає, що «обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки» [5].

Принцип верховенства права є фундаментальним для створення правової та демократичної держави. Даний принцип має проблеми щодо його розуміння та реалізації.

Однією з головних сучасних проблем є його недостатня конкретизація у національних нормативно-правових актах. Це

може бути пов'язано з тим, що багато вітчизняних вчених не бажають відходити від радянських ідей і намагаються ототожнити принцип верховенства права і принцип законності, що є неправильним і недопустимим, оскільки Конституційний суд України роз'яснив, що не можна ототожнювати ці принципи.

Хоча серед деяких вчених існує думка, що максимальна конкретизація та регламентація принципу верховенства права обмежить можливість його тлумачення (зокрема поширювальне тлумачення норми права, де закріплено даний принцип).

Іншою проблемою є дотримання принципу верховенства права в Україні. Досить часто порушуються права та свободи людини. Це можна підтвердити постійним збільшенням заяв громадян України до Європейського суду з прав людини.

Варто зазначити, що досить часто нормативно-правові акти можуть бути пристосовані до потреб влади, а не суспільства, що призводить до порушення прав і свобод людини і громадянина. У таких випадках порушується і реалізація верховенства права – наявні порушення прав і свобод людини і громадянина, і вбачається неможливість ототожнення закону і верховенства права (бо закон не є справедливим у цій ситуації).

Отже, принцип верховенства є надважливим для формування правової держави та вдосконалення національної юридичної науки, однак для його правильного розуміння необхідна достатня конкретизація та регламентація в чинному законодавстві.

Література:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996, 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.04.2022).

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада

України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>

3. Про верховенство права: Доповідь, схвалена Венеціанською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25-26 березня 2011 року) URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-rus](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-rus)

4. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X “Перехідні положення” Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text>

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України „Про міліцію“ від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#Text>

Journalism

BRITISH JOURNALISM DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR. CROSS-MEDIA ANALYSIS

Tkachenko A.V.,

*Journalist of the International Academy
of the Literature and Journalistic,
The associated centre of UNESCO*

Annotation: *British journalism during the Russian-Ukrainian war in the XXI century acquired a new color. As a reflection (concept) of a*

hybrid war in the field of information and propaganda. British journalism during the Ukrainian-Russian war is manifested in three directions - open information confrontation with the „Russian peace” in solidarity with the international community of Western Europe, the United States and others who are actively helping to fight Ukraine. [1;87-97 p.]

Key words: *British media, Great Britain, Ukrainian-Russian war, propaganda.*

British journalism during the Russian-Ukrainian war in the XXI century acquired a new color. As a reflection (concept) of a hybrid war in the field of information and propaganda. British journalism during the Ukrainian-Russian war is manifested in three directions - open information confrontation with the „Russian peace” in solidarity with the international community of Western Europe, the United States and others who are actively helping to fight Ukraine.[1;87-97 p.] That is why the opinion of the Independent British media on the course of the Ukrainian-Russian war at the present stage is a very relevant example for the Ukrainian media in the XXI century.

The XXI century brought the Ukrainian-Russian war. At the same time, against the background of the Coronavirus pandemic and the Ukrainian-Russian war, the informational influence of the Mass Media should improve the lives of mankind. The topic of the Ukrainian-Russian war in the British media was researched by journalists and media scholars, including Tim White[2], Yuri Bender[3], Neil Ferguson[4], Luke Harding[5], Askold Krushelnytsky[6], and the Royal Joint Institute for Defense Studies[7].

Given the context of the Russian-Ukrainian war and cross-media analysis of the issue, the issue of war in the context of the British publication *The Guardian*, which describes the recent visit of British Prime Minister Boris Johnson to demonstrate Ukraine, support and genuinely help, and military partnership with the Ukrainian side. The authors of the article, Patrick Winton and Luke Hardin[, gave an accurate analysis of Russia's invasion of Ukraine and Britain's attitude to the situation [8].

Reviewing the official website of BBC.com in an article on the

Ukrainian-Russian war entitled "Great Britain will not look away from the Russian invasion of Ukraine - Prime Minister", the author Marie O'Conner on February 24, 2022 presented analytical material on the invasion of Russian troops on the territory of Ukraine and the opinion of Boris Johnson on this, which states that the United Kingdom supports diplomatically, economically, politically and militarily [9].

On the LBC website, author Megan Hinton posted material on the data of the General Staff of the Armed Forces of Ukraine, Britain has given the Ukrainian military a „StarStrike” missile, which has a laser guidance and moves at a speed of more than 3 times the sound to aim at the Russian „Orion” drone [10].

Finding out the differences between the British media, which cover information about the Russian-Ukrainian war from other media resources, especially from Russian propaganda, there is an opportunity to question the veracity of the Russian media's informativeness about the real moment of Russian invasion in Ukraine, which cannot be attributed to the British media in the context of the Ukrainian-Russian war. [11]

Therefore, from the above we can summarize the following: The British media unanimously cover information about support for Ukraine in the context of the Russian-Ukrainian war, In particular, the above comparisons of the British media cover the course of events after the full-scale Russian invasion of Ukraine in relation to the usual daily British news much more.

In our opinion, the Ukrainian Mass Media lacks relative analysis in the coverage of the Russian-Ukrainian war since the aggravation of the situation in Donbass since 2014 and the annexation of Crimea [12]

This is what led to the infiltration of Russian propaganda on the territory of Ukraine among Ukrainians.

That is why 2022, since the beginning of the Ukrainian-Russian war in the Ukrainian media, marked a new milestone in the analysis and unity of views of different types of media on coverage of Russia's invasion of Ukraine, Such an example of unity of views can be seen among the British media, where representatives of the Ukrainian media need:

1. To cover more information in the context of the analysis with various foreign experts, which can be clearly seen since the Russian invasion of Ukraine.

2. Work, like the British media, against Russian propaganda [13]

Literature:

1. https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD167-168_2016_ukr.pdf
2. <https://apostrophe.ua/ua/news/business/2021-10-27/cherez-dnepr-rossiya-vozvrashaet-svoe-vliyanie-na-ukrainu---britanskiy-jurnalist/247840?amp>
3. <http://ukrinfospace.knukim.edu.ua/article/view/245828>
4. <https://texty.org.ua/fragments/106239/nil-ferhyuson-sim-naj-hirshyh-scenariyiv-vijny-v-ukrayini/>
5. <https://www.unian.ua/war/zagroza-vtorgnennya-rf-britanskiy-zhurnalist-nazvav-nayprivablivishiy-variant-dlya-putina-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-amp-11689750.html>
6. <https://ukrainian.voanews.com/amp/brytansky-zhurnakist-pro-situaciu-v-ukraini/6458652.html>
7. <https://detector.media/infospace/article/196651/2022-02-18-plan-znyshchennya-ukrainy-dopovid-brytanskogo-instytutu-oboronnykh-doslidzen/>
8. <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/10/johnsons-kyiv-visit-was-a-triumph-but-it-may-not-save-him-at-the-polls>
9. <https://www.google.com/amp/s/www.bbc.com/news/uk-60508671.amp>
10. <https://amp.lbc.co.uk/news/thank-you-britain-ukrainians-destroy-russian-drone-uk-missile/>
11. <https://detector.media/infospace/article/198014/2022-03-31-velyka-brytaniya-zaprovadyla-novi-sanktsii-proty-rosiyskykh-propagandystiv/>
12. <https://detector.media/infospace/article/175397/2020-03-10-okupatsiya-krymu-y-pomylky-zmi/>
13. <https://www.politico.eu/article/the-uk-counter-disinformation-russia-kremlin-cdu-media/amp/>

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ВАЖЛИВА КОМПОНЕНТА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Червоненко К.С.,

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри соціальної роботи
комунальний заклад вищої освіти «Хортицька
національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
м. Запоріжжя, Україна*

Анотація. У роботі розглянуто структуру та умови ефективного формування професійної культури майбутніх соціальних працівників у період їх фахової підготовки. Визначено та описано компоненти професійної культури майбутніх соціальних працівників: ціннісно-орієнтаційний, особистісно-професійний та когнітивно-поведінковий.

Ключові слова: професійна культура, фахова підготовка, соціальний працівник.

Постійне зростання соціально-економічної та політичної напруги в українському суспільстві вимагає професійної та цілеспрямованої діяльності фахівців соціальної роботи щодо задоволення потреб, вирішення проблем та підвищення загального добробуту кожного громадянина України та населення в цілому. Це, в свою чергу, актуалізує проблему професійної підготовки майбутніх соціальних працівників як висококваліфікованих конкурентоспроможних компетентних фахівців зі сформованим професійним світоглядом, професійно важливими якостями й характеристиками, високим рівнем загальної і професійної культури, яка виступає запорукою розвитку цілісної особистісної культури, передумовою ефективної професійної діяльності, показником професіоналізму та самореалізації майбутніх фахівців.

Проблема формування професійної культури в контексті фахової підготовки майбутніх спеціалістів виступає предметом наукових пошуків С. Ісаєнко, Є. Клімова, С. Луценко, В. Моргун,

Н. Миколаєнко, В. Поліщук, І. Попович, І. Сабатовської, Т. Тарасової, Г. Улунової, О. Федоренко, О. Ярської-Смирнової та ін. Вивченню окремих аспектів професійної культури соціальних працівників присвячені праці В. Гусак, І. Зверевої, А. Капської, А. Ковальової, Н. Ларіонової, О. Макеєвої, В. Полтавець, Т. Семигіної, Т. Спіріної, С. Стрельбицької та ін.

В енциклопедично-довідникових джерелах професійна культура «визначає рівень і якість професійної діяльності, що залежать від ... сумлінності в оволодінні знаннями, навичками конкретної професії та їх практичному використанні» [1, с. 173]; «... включає сукупність принципів, норм, правил, методів, які сформувалися історично, регулюють діяльність; її основу складають знання та цінності конкретної соціально-професійної групи» [2, с. 724].

Багатогранність змістовних відмінностей досліджуваного феномену за критерієм суб'єкта культури було визначено та схарактеризовано в межах різних підходів у дослідженні Г. Улунової: професійну культуру макросистеми як «універсальну для певної професійної галузі систему знаків (професійних знань та технологій) та символів (норм і цінностей), що виступають результатом діалогу між різними ланками професійного буття» (аксіологічний, герменевтичний, діалогічний, нормативний, семіотичний, символічний, соціологічний та технологічний підходи); професійну культуру мікросистеми як «якісну характеристику діяльності професійної групи, що формується в процесі професіогенезу і відповідає певним компетентностям фахівця» (діяльнісний, дидактичний, компетентнісний підходи); професійну культуру особистості «як комплексне динамічне особистісне утворення професіонала, що зумовлює його високі якісні показники професійно-особистісного зростання та самореалізації» (акмеологічний, особистісний, психологічний підходи) [3, с. 21].

Вищезазначене дає підстави вважати професійну культуру міждисциплінарною домінантою професійної поведінки суб'єктів конкретної професійної діяльності, сформованість якої визначає готовність фахівців до її успішної реалізації.

У контексті нашого дослідження зосередимо увагу на професійній культурі майбутніх соціальних працівників, її структурі та умовах ефективного формування у період фахової підготовки.

У сучасних наукових дослідженнях дефініція «професійна культура майбутніх соціальних працівників» визначається як: «цілісне особистісне утворення, ... сукупність спеціальних знань, умінь та навичок, а також професійно-етичних якостей, що відповідають вимогам до майбутніх соціальних працівників, і є передумовою їх ефективної професійної діяльності та метою професійного самовдосконалення» [4, с. 114]; «необхідні знання, уміння, навички, особистісні якості, норми ставлення до різних складових професійної діяльності» [5]; «невід’ємна частина загальної культури, складне структурне утворення, що передбачає засвоєння, розвиток та використання системи спеціальних знань, умінь та навичок, цінностей, якостей для професійної діяльності в ситуаціях, що потребують мобілізації особистісних ресурсів фахівця з соціальної роботи» [6, с. 70].

Дефінітивний аналіз наукових пошуків чітко демонструє полікомпонентний зміст та структуру досліджуваного феномену, сутність якого розкривається через специфіку професійної діяльності фахівців соціальної роботи: гуманістичну спрямованість, особистісну та соціальну відповідальність, емпатійність, мобільність, формування суб’єктних відносин з клієнтом, орієнтація на надання допомоги людям, актуалізація їх внутрішніх ресурсів тощо. Соціальна діяльність охоплює всі сфери суспільного життя і спрямована, передусім, на підвищення загального добробуту населення, тому для ефективної професійної діяльності майбутні соціальні працівники повинні розуміти її значущість та ціннісні орієнтири, виступати носіями гуманістичних ідей, що ґрунтуються на гармонійному співіснуванні особистості та суспільства, імплентації загальнолюдських цінностей у роботу з різними категоріями клієнтів.

Спираючись на наукові розробки вчених [3], [5], [6], [7] та враховуючи специфіку соціальної роботи нами рефлексовано

наступні компоненти професійної культури майбутніх соціальних працівників:

– *ціннісно-орієнтаційний* – загальнолюдські цінності (чесність, справедливість, доброта, милосердя, альтруїзм, щирість, креативність та ін.) та професійні цінності й переконання (мотиваційна цілеспрямованість соціальної діяльності, співчутливе ставлення до клієнтів, повага до індивідуальності, прагнення до соціальних змін заради добробуту кожного тощо);

– *особистісно-професійний* – особистісні якості (любов до людей, гідність, доброзичливість, чуйність, толерантність, товариськість, емпатія, самоконтроль, самокритичність, рефлексивність) та професійні якості (прагнення допомогти людині, терпимість, відповідальність, комунікабельність, оптимізм, емоційна стійкість, тактовність, працездатність, соціальна активність, здатність вислухати та підтримати, активізувати внутрішні ресурси людини тощо);

– *когнітивно-поведінковий* – професійні знання (нормативно-правове забезпечення, концептуально-методологічні й теоретичні аспекти соціальної роботи); професійні вміння (аналітичні, організаторські, комунікативні, технологічні, методичні, посередницькі, прогностичні та ін.).

Інституційним базисом ефективного та цілеспрямованого формування визначених взаємообумовлених компонентів професійної культури майбутніх соціальних працівників виступає фахова підготовка в умовах закладів вищої освіти, успішність якої забезпечується:

– врахуванням в освітньому процесі індивідуальної траєкторії особистісного розвитку майбутніх фахівців, розкриттям їх внутрішнього потенціалу через мотивацію до постійного саморозвитку з обов'язковою інтеріоризацією загальнолюдських та професійних цінностей;

– розвитком суб'єктності студентів (ціннісного ставлення до себе та суб'єктів діяльності), їх самостійності на всіх етапах навчання у закладах вищої освіти, стимулювання розвитку професійного мислення, особистісних і професійних якостей;

– налагодженням взаємодії студентів з викладачами, в якій останні виступають не лише трансляторами професійних знань, а й агентами професійної культури;

– урізноманітненням практичної підготовки студентів, спрямованої на практичну перевірку їх професійних можливостей, власного професійного стилю та професійної поведінки;

– залученням студентської молоді до активної позанавчальної діяльності (студентське самоврядування, волонтерська й науково-дослідна діяльність) з метою набуття професійного досвіду та майстерності.

Отже, професійна культура майбутніх соціальних працівників обумовлена специфікою їх професійної діяльності та визначається як комплексна характеристика професійної поведінки фахівців соціальної роботи, зміст якої представлений ціннісно-орієнтаційним (загальнолюдські та професійні цінності й переконання), особистісно-професійним (особистісні та професійні якості), когнітивно-поведінковим (професійні знання та вміння) компонентами, сформованість яких виступає передумовою професійної готовності й показником професіоналізму. Цілеспрямоване формування професійної культури майбутніх фахівців соціальної роботи здійснюється в умовах фахової підготовки у закладах вищої освіти.

Література:

1. Корінний М. М., Шевченко В. Ф. Короткий енциклопедичний словник з культури. Київ: Україна, 2003. 384 с.

2. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремінь. Київ: Інтер, 2008. 1040 с.

3. Улунова Г. Є. Професійна культура як культура макросистеми, мікросистеми та особистості. Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток: колективна монографія / кол. авт.; відп. ред. Г. Є. Улунова. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. С. 8–21.

4. Макеєва О. Структура професійної культури майбутніх соціальних працівників. Педагогічні науки. 2016. № 65. С. 122–127.

5. Стрельбицька С. М. Формування професійної культури майбутнього соціального працівника у ВНЗ: компетентістний під-

хід. Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток: колективна монографія / кол. авт.; відп. ред. Г. Є. Улунова. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. С. 102–114.

6. Гусак В. М. Шляхи формування професійної культури майбутніх соціальних працівників в умовах університету. Наукові праці. Педагогіка. Т. 136. Випуск 123. 2010. С. 69–73.

7. Соціалізація особистості: зб. наук. пр. / [за заг. ред. А. Й. Капської]; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ: Логос. 2002. Т. XVII. В. 1. 205 с.

Юридичні науки

LEGAL REGULATION OF HUMAN DEATH

Yurchyshena A.O.,
student of law faculty
Chernivtsi National University of Yuri Fedkovych
Chernivtsi, Ukraine

Annotation: The present thesis deals with features of legal regulation of human death. The question of whether brain death is considered the end of human life is covered. It is determined that everything depends on the religious and philosophical views of person. However, it is determined that in Ukraine the concepts of brain death and human death are identical.

Keywords: *brain, human death, health care, medicine*

It should begin with the fact that the fact of human birth as the moment of the beginning of law is given much attention by civil science, while the fact of the termination of human existence unjustly remains outside of scientific interest. The death of an individual is important for civil law, this event is not only the moment of termination of civil legal capacity and legal capability, but also the moment of opening of inheritance and termination of certain legal relations. Jurisprudence creates for its own needs a certain fiction that identifies death with the moment.

Modern science considers the death of the human body from a

general medical point of view from two positions. On the one hand, it is the death of the organism as a whole, which gives the doctor the right to say that the person is dead and to make a corresponding entry in the medical record and issue a medical certificate of death. On the other hand, death of the organism is regarded as a slow, rather than simultaneous, cessation of vital activity. So-called indicative (probable) and reliable (absolute) signs of death are used to establish death, which include immobile, passive position of the body, pallor of the skin, absence of consciousness, breathing, pulse and heartbeat.

In Ukraine, according to the order of the Ministry of Health "On establishment of diagnostic criteria of death brain and the procedure of establishing the moment of death of September 23, 2013 № 821, the diagnosis of brain death is established by a consilium of doctors, which includes an anesthesiologist with at least 5 years of experience in the Intensive Care Unit for at least 5 years. For special studies the panel includes other specialists with at least 5 years of experience in their specialty, including those invited from other institutions on a consultative basis. Approval of the composition The Concilium is approved by the head of the Intensive Care Unit where the patient is treated. The panel discussion is approved by the head of the intensive care unit where the patient is located. In his absence, the responsible physician on duty physician on duty at the institution. However, even though the legislation in most countries of the world enshrine this very criterion of a person's death, there is no unanimity in of determining the criteria of death has not yet emerged [3].

Today it is still up to physicians to establish death. In addition, attention should be paid to the fact that this instruction has more significance for transplantology, and the specific criteria according to which a person is considered dead and the signs of death are not established. At the same time, a declaration of death is certified only on the basis of formally defined signs. Doctors are almost unanimous in stating that the biological death of a person can be accurately stated only after confirming the complete death of the brain.

In Japan, for example, this question is at the center of the debate.

Japanese scientists are of the opinion that the moment of brain death is not the moment of human death because of their philosophical ideas about death. It's true that there have recently been supporters of this concept in Japan as well, so there's a definitive the problem has not yet been finally solved. Many scientists cannot perceive the concept of brain death for philosophical or religious reasons [2, p. 194].

Thus, according to article 15 of the Law of Ukraine "On transplantation of human organs and other anatomical materials" a person is considered dead when the death of his brain - complete and irreversible loss of all its functions - is established [1].

It is necessary to agree with the opinion of the majority of scientists that medicine has not yet succeeded in determining a reliably accurate moment of the transition of a person into another dimension and the legislation does not enshrine either the methods of determining death or the criteria by which the end of human life is determined.

However if we analyze in more detail, it should be noted that in Ukraine the legislative procedure establishes only the subject establishing the death of a natural person. The law does not set the criteria themselves and if we take a realistic look at the process of establishing the death of a natural person, we will see that this procedure in most cases is not carried out in accordance with the abovementioned instruction. After all, in such a case, in order to establish the death of any person, he must be taken to the intensive care unit for the implementation of a set of measures. This means that the establishment of death according to the signs accepted in medicine in the law is omitted.

To summarize, we can conclude that the final stage of human existence is extremely important for the law. Having studied a number of legislative acts, we can say that today, as long as the brain of a physical person is alive, the person is a subject of civil law, when his brain stops working, the person is considered dead.

Literature:

1. Electronic resource: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1007-14>
2. Ivachevskaya G.V. Problems of establishing the criteria of death of a physical person and their importance for civil law // University Scientific Notes. - 2007. - № 4. - C. 192-200

3. Order of the Ministry of Health "On the establishment of diagnostic criteria of brain death and the procedure for establishing the moment of human death" from 23.09.2013 № 821, registered with the Ministry of Justice of Ukraine on October 14, 2013 under № 1757/24289.- Mode of access: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1757-13>

УДК 061.2:339.9:631.1

Економічні науки

АГРОКЛАСТЕРИ ЯК МЕРЕЖЕВА ФОРМА ПАРТНЕРСТВА:
ДОСВІД ПОЛЬЩІ

Прокопишин О. С.,

*к.е.н., доцент, доцент
кафедри обліку та оподаткування,
Львівський національний університет
природокористування
м. Львів, Україна*

Трушкіна Н. В.

*к.е.н., старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу
проблем регуляторної політики
і розвитку підприємництва
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна*

Анотація: Проаналізовано й узагальнено польський досвід формування й функціонування кластерних структур в аграрній сфері, які є потужним засобом та можливістю для структурних інституційних змін у національній економіці.

Ключові слова: аграрний бізнес, кластеризація економіки, кластерна політика, кластерна структура, мережева форма, агрокластер, модель партнерства, логістична діяльність, механізми, стейкхолдери, європейська практика, ефективність.

Ефективним інструментом трансформації національних економік європейських країн визнано мережевий підхід і механізм кластеризації. Як свідчать проведені дослідження [1-13], у

більшості країн Європи ефективно впроваджується кластерна модель у різних видах економічної діяльності, у тому числі і в аграрному секторі [14-16], у рамках «Маніфесту кластеризації ЄС» та «Європейського кластерного меморандуму».

За результатами дослідження, проведеного The European Observatory for Clusters and Industrial Change (EOCIC) [17], встановлено, що ключовою метою розвитку кластерних ініціатив є мережева взаємодія шляхом створення кластерних утворень, зміцнення структур співпраці між різними групами стейкхолдерів, підвищення рівня конкурентоспроможності малого й середнього бізнесу тощо. Особливу увагу з боку ЄС приділено країнам Вишеградської групи щодо кластеризації через Програму Організації економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development) з регіонального розвитку і працевлаштування. Кластерний підхід базується на конструктивному діалозі між представниками підприємницького сектору та уряду. Його застосування дозволяє підвищити ефективність взаємодії підприємств приватного сектору, держави, торговельних асоціацій, науково-дослідних установ і закладів вищої освіти в інноваційному процесі.

Слід зазначити, що для Польщі, як країни Вишеградської четвірки, характерні заходи щодо поліпшення підприємницького клімату, проведення структурних реформ, посилення і поглиблення процесу кластеризації в регіонах. Багатогранну допомогу мережевим структурам надають інноваційні центри Польщі, завданнями яких є [18]: вирішення економічних і соціальних проблем на регіональному і місцевому рівнях шляхом спеціалізованої підготовки підприємців; підготовка й оцінювання нових підприємницьких проєктів; надання консультативної допомоги й полегшення доступу до джерел фінансування і мобілізації капіталу; трансфер технологій і допомога у бізнес-плануванні.

За показником «Стан кластерного розвитку» (група показників «Розвиток бізнесу» Глобального інноваційного індексу) Польща посіла в 2018 р. 62-е місце серед 126 країн світу. За 2005-2018 рр. у Польщі розроблено і реалізовано понад 150 кластерних

ініціатив. Деякі з них визнаються як сформовані інноваційні промислові кластери. Сектори, де вже працюють ідентифіковані кластери, тісно пов'язані з регіональними можливостями і специфікою. Так, кластери, які виникли і сформувалися у сільському Люблінському регіоні, функціонують у сфері садівництва, вирощування фруктів, хмелю, транспортного обслуговування фермерів, скотарства, виробництва молочної продукції. У рамках Люблінських кластерів об'єдналися виробники агропродукції, компанії з виробництва харчової продукції, сертифікаційні агенції, університети, експедитори, сільськогосподарські консалтингові центри тощо. Останніми роками значні зусилля у Польщі вкладаються в розвиток конкурентоздатних кластерних об'єднань (як у традиційній, так і в hi-tech сфері) і в їх інтернаціоналізацію. У сучасній польській промисловій політиці сформувався комплексний інтегрований підхід: кластерна політика стала важливим елементом як інноваційної політики (knowledge – based economy), так і регіональної (bottom – up approach) та промислової політики (horizontal approach) [19].

Варто підкреслити, що стратегічним напрямом польської національної економіки є забезпечення збалансованого сталого розвитку агропромислового комплексу з використанням кластерного підходу [20-22]. Тобто формування та функціонування агрокластерів у Польщі варто розглядати як найважливіший елемент державної аграрної політики.

У Європейському Союзі державна підтримка сільськогосподарського виробництва здійснюється у межах Спільної аграрної політики (Common Agricultural Policy, CAP), яка спрямовується насамперед на розвиток села. Так, Регламентом Ради ЄС 1698/2005 від 20.09.2005 р. щодо підтримки розвитку села з боку Європейського сільськогосподарського фонду розвитку села (ЄСФРС) було передбачено такі пріоритетні напрями підтримки розвитку сільських територій: зростання рівня конкурентоспроможності секторів сільського і лісового господарства; поліпшення стану навколишнього природного середовища і сільської місцевості; підвищення якості життя на сільських територіях і диверсифікація

сільської економіки; підтримка місцевих стратегій сільського територіального розвитку за ініціативою програми «Лідер» (LEADER).

Головною метою створення та ефективного функціонування регіональних аграрних кластерів є підвищення конкурентоспроможності усіх суб'єктів кластера за рахунок однакових підходів до управління якістю, логістики, інжинірингу, використання інноваційних технологій, досягнення повного виробничого циклу, більша можливість доступу до світових ринків аграрної продукції та бірж, а також обміну інформацією щодо попиту та пропозиції на ринку. Специфікою аграрного кластера є наявність високої концентрації спеціалізованих сільськогосподарських підприємств навколо переробних підприємств, розвинена ринкова та транспортна інфраструктура [23]. При цьому з метою створення нового кластера необхідні певні умови, зокрема, наявність головного засобу виробництва – землі, підприємства-лідера, що визначає довгострокову спільну стратегію регіональної економічної системи; територіальна локалізація основної маси суб'єктів господарювання – учасників кластерної системи; стійкість стратегічних міжнародних господарських зв'язків у рамках системи, разом із її міжрегіональними та міжнародними зв'язками; наявність спільних корпоративних систем управління, бізнес-процесів, контролю й аналізу [24].

Як показують дослідження [25], аграрні кластери мають низку переваг порівняно з іншими мережевими самоврядними системами і сприяють розвитку галузі сільського господарства через: зростання продуктивності підприємств за рахунок кращого доступу до робочої сили та постачальників, спеціалізованої інформації, інституцій і розширення ринків збуту; стимулювання інновацій за рахунок співпраці з профільними вищими навчальними закладами та відповідними науково-дослідними інститутами; здатність впроваджувати швидкі зміни та достатню гнучкість, нижчу ціну експерименту, тиск конкурентів та інших учасників кластера; мінімізація ризиків через їх розподіл між учасниками кластеру; внутрішнє узгодження дій учасників

кластеру, яке сприяє ефективності використання зовнішніх інвестицій, створенню підприємств завдяки кращій візуалізації ніші для нових підприємств, наявності необхідної сировини, комплектуючих і робочої сили; розвиток інфраструктури у сільській місцевості тощо.

Виходячи з вищевикладеного можна дійти такого висновку. Для створення та розвитку агрокластерів як складової частини формування інноваційної моделі сільського господарства в Україні необхідно розробляти й реалізовувати належну державну кластерну політику з урахуванням передової польської практики.

У подальших дослідженнях планується узагальнити міжнародний досвід розвитку агрокластерних структур у контексті реалізації стратегій смарт-спеціалізації та цифровізації організаційних й управлінських процесів.

Література:

1. Іванов С.В., Ляшенко В.І., Трушкіна Н.В. Правові аспекти створення транспортно-логістичних кластерів в регіонах України. *Gesellschaftsrechtliche Transformationen von wirtschaftlichen Systemen in den Zeiten der Neo-Industrialisierung: Collective monograph / Akademie der Wirtschaftswissenschaften der Ukraine. Nürnberg: Verlag SWG imex GmbH, 2020. S. 661-668.*

2. Ляшенко В.І., Осадча Н.В., Трушкіна Н.В. Можливі організаційно-правові форми транспортно-логістичного кластеру в Причорноморському економічному районі. Причорноморські економічні студії. 2021. Вип. 67. С. 60-70. <https://doi.org/10.32-843/bses.67-10>.

3. Драчук Ю.З., Трушкіна Н.В., Шипоша В.А. Застосування міжнародного досвіду формування кластерних структур у сучасних умовах регіонального розвитку України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Економіка і менеджмент: зб. наук. пр. / Міжнародний гуманітарний ун-т. Одеса: Гельветика, 2021. Вип. 50. С. 18-30. <https://doi.org/10.32-841/2413-2675/2021-50-2>.

4. Пушак Г.І., Трушкіна Н.В. Обґрунтування доцільності створення транспортно-логістичного кластеру в Карпатському

економічному районі. Економічний вісник Донбасу. 2021. № 1(63). С. 61-77. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2021-1\(63\)-61-77](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2021-1(63)-61-77).

5. Ляшенко В., Трушкіна Н. Регіональні особливості формування транспортно-логістичних кластерів в економічних районах України. *Economic and Legal Principles of Economic Growth in the Post-Crisis Period: collective monograph / Edited by Yu. Pasichnyk; Academy of Economic Science of Ukraine. Austria, Steyr: Shioda GmbH, 2021. P. 113-134.*

6. Liashenko V., Ivanov S., Trushkina N. A Conceptual Approach to Forming a Transport and Logistics Cluster as a Component of the Region's Innovative Infrastructure (on the Example of Prydniprovsky Economic Region of Ukraine). *Virtual Economics. 2021. Vol. 4. No. 1. P. 19-53. [https://doi.org/10.34021/ve.2021.04.01\(2\)](https://doi.org/10.34021/ve.2021.04.01(2)).*

7. Trushkina N., Dzwigol H., Kwilinski A. Cluster Model of Organizing Logistics in the Region (on the Example of the Economic District "Podillya"). *Journal of European Economy. 2021. Vol. 20. No. 1. P. 127-145. <https://doi.org/10.35774/jee2021.01.127>.*

8. Liashenko V., Trushkina N. Cross-border transport and logistics cluster as an effective form of cooperation between the regions of Ukraine and Visegrad Four. *Visegrad Group: a form of establishment and development of European integration: collective monograph / edited by A. Krysovaty, T. Shengelia; Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, West Ukrainian National University. Tbilisi: Publishing House "Universal", 2021. P. 265-288.*

9. Trushkina N., Shyposha V. Cluster Initiatives as a Mechanism for Modernizing the National Economy: Adaptation of European Practice. *Moderní aspekty vědy: XIV Díl mezinárodní kolektivní monografie. Česká republika, Jesenice: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2021. Str. 590-601.*

10. Liashenko V., Trushkina N. Institutional Principles of Formation of Cross-border Transport and Logistics Cluster in the Conditions of Digital and Sustainable Development. *Green, Blue & Digital Economy Journal. 2021. Vol. 2. No. 3. P. 90-100. <https://doi.org/10.30525/2661-5169/2021-3-14>.*

11. Trushkina N., Shyposha V. Clustering of the national economy

as an effective tool for the sustainable development of European Countries. *Three Seas Economic Journal*. 2021. Vol. 2. No. 4. P. 63-70. <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2021-4-11>.

12. Borodina O., Trushkina N. The cluster approach to the digitalization of public governance in the regional strategy: international practice and Ukrainian realities. *Economics & Education*. 2021. Vol. 6. Iss. 4. P. 12-22. <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2021-4-2>.

13. Трушкіна Н.В. Реалізація державної кластерної політики в Чехії: інституційні та організаційно-економічні засади. *Moderní aspekty vědy: XVIII Díl mezinárodní kolektivní monografie. Česká republika, Jesenice: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. Str. 409-425.*

14. Kalashnikova T., Koshkalda I., Trehub O. Mathematical methods of data processing in formation and evaluation of sectoral structure in agricultural enterprises. *Global Journal of Environmental Science and Management*. 2019. Vol. 5. P. 87-95.

15. Danko Y., Koshkalda I., Trihub O., Halynska A., Kolodnenko N. Harmony of the sectoral structure of agrarian enterprises of Ukraine: methodological approach to assessment. *Test: Engineering & Management*. 2020. Vol. 83. P. 14833-14840. URL: <http://testmagazine.biz/index.php/testmagazine/article/view/9781>.

16. Lypchuk V., Hnatyshyn L., Prokopyshyn O. Improvement of the mechanisms land use of farming enterprises in Ukraine. *Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. 2019. Vol. 19. No. 3. P. 379-386. URL: http://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.19_3/volume_19_3_2019.pdf.

17. Cluster programmes in Europe and beyond. *European Observatory for Clusters and Industrial Change*. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2019. 164 p.

18. Соколенко С.І. Кластери в глобальній економіці. Київ: Логос, 2004. 848 с.

19. Концептуальні підходи до організації та діяльності туристичних кластерів: монографія / за заг. ред. І.В. Давиденко, О.Л. Михайлюк. Київ: ФОП Гуляєва В.М., 2020. 497 с.

20. Прокопишин О.С., Трушкіна Н.В. Кластерна модель організації логістичної діяльності в агропромисловому комплексі Карпатського економічного району. Теорія і практика розвитку агропромислового комплексу та сільських територій: матеріали XXII Міжнар. наук.-практ. форуму (м. Дубляни, 5-7 жовтня 2021 р.): у 2-х ч. Львів: Львівський нац. аграрний ун-т, 2021. Ч. 1. С. 128-132.

21. Прокопишин О., Пушак Г., Трушкіна Н. Організаційно-економічний механізм управління розвитком кластерних структур в агропромисловому комплексі економічних районів України. *Věda a perspektivy*. 2021. № 7(7). Str. 175-188. [https://doi.org/10.52-058/2695-1592-2021-7\(7\)-175-188](https://doi.org/10.52-058/2695-1592-2021-7(7)-175-188).

22. Прокопишин О.С., Трушкіна Н.В. Агрокластери як ефективна модель взаємодії стейкхолдерів в умовах глобальних трансформацій. Проблеми соціально-економічного розвитку підприємств: тези доповідей XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29-30 листопада 2021 р.) / під заг. ред. С.А. Меховича; НТУ «Харківський політехнічний інститут». Харків: ТОВ «Планета-Прінт», 2021. С. 69-72.

23. Надвиничний С.А. Формування кластерів в аграрній сфері національної економіки в умовах глобалізації. Економічний аналіз: зб. наук. пр. / Тернопільський нац. економічний ун-т; редкол.: О.В. Ярощук (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2018. Т. 28. № 2. С. 30-35.

24. Родионова Л.Н., Хайруллин Р.Ф. Кластеры как форма интеграции инвестиционных ресурсов. *Нефтегазовое дело*. 2006. Вып. 1. URL: http://www.ogbus.ru/authors/Rodionova/Rodionova_4.pdf.

25. Антонюк Г. Кластери як ключ до розвитку сільського господарства. URL: <http://socrates.vsau.edu.ua/repository/getfile.php/3613.pdf>.

ДО БІОГРАФІЇ УРОДЖЕНЦЯ БАТУРИНА
ГЛАДКОГО ПЕТРА ДМИТРОВИЧА

Хармак М.М.

*Завідувач відділу історії Гетьманства
Національного історико-культурного заповідника
«Гетьманська столиця»
м. Батурич, Україна*

***Анотація:** У статті на основі опрацювання архівно-кримінальної справи висвітлюється життя та діяльність уродженця Батурина, філолога, вчителя Гладкого Петра Дмитровича.*

***Ключові слова:** вчитель, філолог, Батурич.*

Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» активно працює над збором інформації про забутих громадських діячів, письменників, дослідників Батуричського краю. Так, на 202 рік працівниками заповідника були повернуті з забуття сотні громадських діячів Батурина.

Дана розвідка присвячена вченому-філологу, вчителю, громадському діячу Гладкому Петру Дмитровичу.

Дана спроба висвітлити життєвий шлях Петра Дмитровича Гладкого здійснена за матеріалами центрального державного архіву громадських об'єднань України, м. Київ, праць мовознавця, доктора філологічних наук Муромцевої О., мемуарів Туркало К.

Не ставлячи собі за мету окреслити увесь масштаб постаті громадського активіста, науковця та патріота окреслимо лише основні аспекти життєвого шляху нашого земляка Гладкого Петра Дмитровича.

Народився Петро Дмитрович у сім'ї військовослужбовця у містечку Батурич Конопського повіту Чернігівської губернії 10 липня 1890 року.

Нажаль, відомості про те, де отримав освіту Петро Дмитрович нами на тепер не були віднайдені. Проте, у протоколі допиту зі слідчої справи НКВС зазначено про його освіту - вища незакінчена. Ймовірно, що освіту Петро Дмитрович отримував у столиці, адже як відомо саме в студентські роки він знайомиться з Всеволодом Ганцовим та Григорієм Голоскевичем - членами Всеукраїнської академії наук, активними громадськими діячами, членами українського руху опору [1, арк. 5]. Саме під впливом цього знайомства відбувається й формування політичних переконань молодого студента. Згодом він приєднується до Київської організації націоналістів, поділяючи погляди щодо захисту національної самобутності. Значний вплив на діяльність Петра Дмитровича мав також і його старший - брат Микола Дмитрович Гладкий - активний учасник за нормалізацію української літературної мови, працівник Інституту української наукової мови ВУАН.

Можливо саме події Лютневої революції 1917-го й не дають завершити навчання Петру Дмитровичу. Юнак, як зазначають архівні документи, вступає до Петлорівської армії. При Петлорівській гарнізонній раді Петро Дмитрович значиться як помічник інспектора при військовому штабі міста Могилев-Подільський. З 1918 року працює вчителем української мови при Київському військовому підготовчому училищі [1, арк. 9-15].

Внаслідок тиску з боку влади після громадянської війни почались часи поневір'яння героя нашої розвідки. Він міг емігрувати жити за кордон та залишився вірним своїй землі і мужньо переносив всі випробування. Це підтверджує й географія працевлаштування: 1920 рік - вчитель української мови та літератури при школі с. Лебединці Житомирська область, 1921-1924рр - вчителює у Чорнорудській школі також на Житомирщині. 1924-25рр завідувач семилітньої школи у Бліставиці на Київщині. 1925-1926 рр. вчитель української мови при Гостомельській школі на Київщині. Завдяки клопотанню членів Української академії наук Ганцева Всеволода та Григорія Голоскевича влаштовується вчителем української мови, літератури та російської мови до

Маслівського інституту селекції та насінництва ім. К.А. Тімірязєва [1, арк. 9-10зв.]

Працюючи разом зі світилами вітчизняної науки, серед яких були Л. Делоне, І. Єремєєв, Б. Енкен, Д. Ларионов, А. Молостов, В. Колкунов, Б. Паншин, О. Ветцер та інші, молодий філолог займається плідною науковою працею. Паралельно з вчителюванням Петро Дмитрович веде активну дослідницьку роботу з філології. І завдяки наполегливій праці видає свою першу мовознавчу розвідку: «Дієслівні форми з дж, ж, д'... в українській мові», яка принесла повагу й авторитет Петру Дмитровичу [2, с. 653].

Завдяки активній громадській діяльності та дослідницькій праці Петро Гладкий стає шанованим у відповідному колі науковців. Так у травні 1927 року на запрошення члена академії наук Григорія Голоскевича він стає учасником знакової в історії української мови правописної конференції у Харкові, де приймався український правопис, який на сьогодні використовує українська діаспора у часописі «Свобода», сучасні українські автори, літературні редактори, українські мовознавці та частково й вітчизняні телеканали.

Серед учасників Всеукраїнської правописної конференції, що відбулась у Харкові 1927 року, були 4 високі урядовці Наркомпросу, 5 академіків, 28 університетських професорів лінгвістики й філології, 8 учителів серед яких і Петро Дмитрович, 7 журналістів і 8 письменників. Пізніше, в добу сталінських репресій, доля 52 учасників конференції була трагічною - більшість з них репресував і знищив сталінський режим, якому не потрібні були думаючи, освічені особистості. Він стояв на варті антилюдських цінностей, і був сповитий сіткою “сексотства”, “чорних списків” та “чисток” [3, с. 93 – 112].

На педагогічній ниві Петро Дмитрович активно проводить просвітницьку націоналістичну роботу серед студентської молоді, наголошуючи, що Україна має право бути незалежною державою. Як згадували студенти про Петра Дмитровича: «...его взгляды относительно государственного устройства были достаточно

провокаційними і різкими. Петро Дмитрійович підкреслював, що к рулю прийшли бездарні, необразовані маріонетки, які і являються винуватцями безнадійного стану українського народу...розповідав про гетьманів, як про героїв українського народу, пропагандую історичну літературу, зокрема «Історію України» Михайла Грушевського...» [1, арк. 31-33].

В цей час Петро Дмитрійович також робить серію діалектологічних розвідок, написаних на великому фактичному матеріалі на основі спостережень за мовою тих сіл, де вчителював: «Говірка села Блиставиці Гостомельського району на Київщині» та «Говірка села Нехворощі Андрушівського району Житомирської області» та публікує їх у Українському діалектологічному збірнику [2, с. 653].

На початку 30-х розпочалися масові репресії проти представників освіти, які на думку сталінського режиму були потенційно небезпечними суб'єктами. Звісно, що активна позиція Петра Гладкого не могла бути не поміченою з боку радянської влади. Погляди Петра Дмитрійовича викликали на його адресу звинувачення у вільнодумстві і поставили його персону під приціл каральних органів. 22 вересня 1937 року Петро Дмитрійович був заарештований Миронівським районним відділенням НКВС за постановою Київського обласного управління НКВС УСРС за звинуваченням у контрреволюційній діяльності та пропаганді націоналістичних поглядів [1, арк. 6-7зв.].

Гладкий Петро був поміщений у Білоцерківську в'язницю. 2,5 місяці тривали допити із застосуванням фізичних та психічних тортур, шантажу. Ось як про це пише соратник Петра Дмитрійовича, співзасуджений Кость Туркало: «Морили голодом, холодом, спрагою, не давали спати, били вимагаючи визнання» [4, с. 54-79].

Після 2,5 місяців нестерпних страждань, 2 грудня 1937 року за звинуваченням у тому, що «являється учасником контрреволюційної групи, розпостраняє в маси контрреволюційну літературу і націоналістичні ідеї.....», життя Петра Дмитрійовича було роздавлене коліщатами

безжалюї тоталітарної машини : «расстрелять, лично принадлежащее имущество конфисковать» [1, арк.36-37].

Місце поховання земляка нажалю не відомо, як і більшості репресованих. Ймовірно місце спочину Петра Дмитровича - Биківнянській ліс поблизу Києва, де у кінці 30-х— в 40-х роках відбувалися масові захоронення розстріляних та закатованих Сталінським режимом.

Петро Дмитрович Гладкий був одружений, мав доньку Марію. Дружина Петра Дмитровича - Євгенія Йосипівна Гладка працювала разом з чоловіком при Маслівському інституті селекції та насінництва ім. К. А. Тімірязєва бібліотекаркою [1, арк. 5зв.]. Можливо, що її спіткала доля « члена семьи изменника родины». Це було страшне тавро, яке на все життя отримували родичі репресованих за політичними статтями. А від 15 серпня 1937 року згідно постанови засідання політбюро ЦК ВКП(б) , ще й засилали до таборів строком до 8 років, діти відповідно потрапляли до дитячих будинків [5]. На момент арешту Петра Дмитровича його доньці було 12. Ймовірно цю трагедію вона пронесла через все своє життя і вже у 1989 саме донька Петра Дмитровича, Марія Петрівна, підняла клопотання про реабілітацію імені батька та відновлення історичної справедливості щодо його постаті.

Підсумовуючи варто взяти до уваги думку дослідниці українського мовознавства Ольги Муромцевої, яка називає Гладкого Петра Дмитровича визначним мовознавцем, одним із фундаторів нормування української літературної мови [6, с. 88]. Варто наголосити й на значній та неймовірній енергії великого патріота, професіонала своєї справи, прогресивного діяча, що відстоював у тяжкі часи не лише чистоту української мови , але й її право на існування . Це подвиг, що обірався не встигнувши у повній мірі розкритись, придушений тоталітарною системою. І дуже влучно

Отже, у даній розвідці зроблені спроби подати біографічні дані уродження Батурина, розкрити білі плями з життя та діяльності громадського діяча, мовознавця Гладкого Петра

Дмитровича, постать якого загубилася серед багатотисячних сторінок української історії.

Література:

1. Центральний Державний архів громадських об'єднань України в м. Києві, (ЦДАГО), ф. 263, оп. 1, спр.63130, к. 1724, 45 арк.

2. Енциклопедія Сучасної України. Т. 5. - К., 2006. - 728 с.

3. Синявський О. Коротка історія "Українського правопису" // Культура українського слова. – Збірник І. – Харків – Київ, 1931. – С. 93 -112.

4. Туркало К. Мемуари.- Київ- Нью-Йорк, 1963р.-200 с.

5. Оперативний приказ народного комиссара внутренних дел Союза СССР № 00486.: режим доступу: http://www.memo.ru/history/document/00486.htm#_VPID_13(дата звернення 22.02.2017р.)

6. Муромцева О. З історії української літературної мови. - Х., 2008. – 229 с.

Фото з архіву Маслівського аграрного технікуму

На першому фото П.Д. Гладкий знаходиться у верхньому ряду – крайній ліворуч.

